

Ri Utzilaj Tzij re Jesucristo tz'ib'ital kan ruma ri Juan

Ri Tzij re ri Dios

¹ Che ri jeqeb'al lo re ruwachulew, xex chi k'o lo wi ri Tzij,*
ri Tzij xex chi k'o lo wi ruk' ri Dios yey ri Tzij e ri Dios.

² Ek'u ri Jun kab'i'x “Ri Tzij” che, xex chi k'o lo wi
ruk' ri Dios chwi echiri' k'amaja' ne kajeqer lo
ruwachulew.

³ Ruma ne Rire, ri Dios xu'an ronoje ri k'o che ruwachulew.
We tamaji Rire, na ku'an ta ri' ri Dios janipa ri k'olik.

⁴ Ruk' k'u Rire k'o wi ri k'aslemal,
yey wa k'aslemal e Q'ijsaq chike ri tikawex.

⁵ Ri Q'ijsaq kawon chupa ri q'equ'm,
y ri q'equ'm na kuch'ij ta k'ana uchupik.

⁶ K'o jun achi Juan rub'i' yey rire taqom lo ruma ri Dios.

⁷ Ri Juan xk'unik cha' kuq'alajisaj ri Q'ijsaq. Xolu'tzijoj k'u
ri Q'ijsaq cha' jela' ri tikawex kakikoj ri Q'ijsaq. ⁸ Ri Juan
na e ta ri Q'ijsaq, pero rire xk'unik re ko'ltzijon puwi ri
Q'ijsaq.

⁹ Ri saqil Q'ijsaq k'uninaq che ruwachulew,
e kaq'alajisan runa'oj ri Dios chikiwach taq ri tikawex.

¹⁰ Tob' Rire e 'anayom re ronoje ri k'o che ruwachulew;
echiri' xk'un che ruwachulew,
taq ri winaq na xketa'maj ta uwach.

¹¹ Rire xk'un kuk' rutinamit,
pero rutinamit na xkik'ul taj.

¹² Konoje k'u ri' ri xkik'ulu y xkikoj rub'i',
xya'taj chike keb'u'an e ralk'o'al ri Dios.

---

* **1:1** “Ri Tzij” e ri Qanimajawal Jesucristo ma e Rire ri kuq'alajisaj ri Dios
chique.

¹³ Ek'u rike xeb'u'an ralk'o'al ri Dios,[†]
na kuma ta ri kichu-kiqaw
na ruma ta rayib'al ke tikawex,
yey na ruma tane ri xraj juna achi;
ma e ruma ri xraj ri Dios.

¹⁴ Ek'u wa Tzij* xu'an achi,
xjeqi' k'u chiqaxo'l ri'oj,
y xqil runimal uchomalil.

Y wa unimal uchomalil
e ri xuya ri Dios che Rire ruma xew Uk'ajol ri',
yey Rire lik k'o unimal rutzil k'u'xaj y saqil Q'ijsaq ruk'.

¹⁵ Ri Juan xtzijon chwi Rire, jewa' xub'i'ij: «Puwi Rire
nub'i'im chi lo wa': E ri Jun katajin lo chwij, más k'o uwach
chinuwa ri'in ma Rire xex chi k'o lo wi echiri' k'amaja'
kinalax ri'in» xcha'.

¹⁶ Che ronoje taq ri k'o puq'ab', qak'amom ko qe'oj,
ma ri unimal rutzil uk'u'x quk' xaqi ule'om rib'.

¹⁷ Ri Tzij Pixab' xya' ruma ri Moisés;
no'j ri unimal rutzil uk'u'x ri Dios y ri Q'ijsaq
e xq'alajin ruma ri Qanimajawal Jesucristo.

¹⁸ Na jinta junoq iliyom uwach ri Dios;
pero ri'oj xqeta'maj uwach ruma ri Jun lik xa jun uk'u'x
ruk' ri Dios,
wa' e Ruk'ajol ri Dios, ri lik xew Uk'ajol ri'.

*Raj judi'ab' kakitz'onoj che ri Juan Aj Ya'l Bautismo china
rire*

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

¹⁹ E k'o jujun e aj judi'ab' re ri tinamit Jerusalem xekitaq
lo raj chakunel re ri Rocho Dios y raj levitas ruk', cha'
kakitz'onoj che ri Juan china rire. Yey ri k'ulub'al uwach

[†] **1:13** Raj judi'ab' xkich'ob' raqan rike e ralk'o'al ri Dios xa kuma e ralk'o'al
kan ri Abraham, ri Isaac y ri Jacob. Pero ri qalaxib'al chwach ri Dios na e ta
pacha' ri kixu'manik ri tikawex che ruwachulew. * **1:14** Jn. 1:1

xuya'o, lik q'alaj; ²⁰ na jinta k'o xrewaj chike. Jek'uwa' xuq'alajisaj chike:

—Ri'in na in ta Rucha'o'n lo ri Dios —xcha'.

²¹ Ek'uchiri', xkitz'onoj tanchi che:

—¿Lal china k'u ri'? ¿Lal ri q'alajisanel Elías? —xecha'.

Y rire xub'i'ij:

—Na in taj —xcha'.

Xkitz'onoj k'u che:

—¿Laj lal ri' ri jun q'alajisanel re ri Dios qoye'em kak'unik? —xecha'.

Rire xuk'ul k'u uwach:

—Na in taj —xcha'.

²² Ek'uchiri', xkib'i'ij tanchi che:

—¿Lal china k'u ri'? Ma ri'oj oj petinaq re kaqak'am b'i juna k'lulub'al uwach chike ri xetaqaw lo qe'oj. B'i'ij la chiqe sa' ri wach la —xecha'.

²³ Y rire xuk'ul uwach:

—Ri'in in ri jun tzijonel kasik'in che ub'i'ixikil chupa ri luwar katz'intz'otik: “Suk'upij alaq rub'e ri Qanimajawal” jela' pacha' ri tz'ib'ital kan ruma ri q'alajisanel Isaías* —xcha'.

²⁴ Ri etaqom loq re keb'o'lch'a't ruk' ri Juan, e kuk'il ri fariseos. ²⁵ Xkitz'onoj k'u ri' che ri Juan:

—¿Sa' k'u uchak ri' kaya la ri bautismo we na lal ta Rucha'o'n lo ri Dios, na lal tane ri Elías yey na lal tane ri jun q'alajisanel re ri Dios qoye'em kak'unik? —xecha'.

²⁶ Ri Juan xuk'ul uwach:

—Ri'in kanya ri bautismo ruk' ya', no'j chixo'l ralaq k'o Jun na eta'am ta alaq uwach. ²⁷ Ek'u wa' wa Jun katajin lo chwij ri'in, e ri Jun xex chi k'o lo wi echiri' k'amaja' kinalax ri'in y na taqal tane chwe ri'in kankir ruwach ruxajab' —xcha'.

---

* 1:23 Is. 40:3

²⁸ Ronoje wa' xu'an pa ri luwar Betábara, ch'aqa ya' che ri nimaya' Jordán, pa kuya wi bautismo ri Juan.

Ri bautismo re ri Jesús

²⁹ Chuka'm q'ij k'ut ri Juan xril pan ri Jesús e ri' katajin roponik ruk' y jewa' xub'i'ij:

«Chiwilape', wa' e ri Q'apoj B'exex re ri Dios, ri kesan re ri kimak ri tikawex che ronoje ruwachulew. ³⁰ Puwi rire xintzijon wi echiri' ximb'i'ij: “Chwij ri'in katajin lo jun achi; rire más k'o uwach chinuwach ri'in. Wa' xex chi k'o lo wi echiri' k'amaja' kinalax ri'in.” ³¹ Ri petinaq loq na xinweta'maj taj china ri jun katajin loq; na ruk' ta k'u ri', ri'in xink'unik re kanya ri bautismo ruk' ya', cha' jela' ri tinamit Israel kaketa'maj uwach rire» xcha'.

³² Xub'i'ij k'u ri Juan:

«Ri'in xinwil ri Ruxlab'ixel ri Dios xqaj lo chikaj pacha' juna palomax y xk'o'iji' puwi rire. ³³ Ek'u ri petinaq loq na xinweta'maj taj china ri jun katajin loq; pero ri xtaqaw lo we ri'in cha' kanya ri bautismo ruk' ya', jewa' xub'i'ij chwe: “Echiri' kawil ri Santowilaj Ruxlab'ixel ri Dios kaqaj loq y kak'o'iji' puwi jun achi, e rire ri kuya ri bautismo ruk' ri Ruxlab'ixel ri Dios.” ³⁴ Ek'u ri'in xinwilo y kanq'alajisaj k'u wa': Paqatzij wi, rire e Uk'ajol ri Dios» xcha'.

Ri e nab'e utijo'n ri Jesús

³⁵ Chuka'm q'ij k'ut, ri Juan k'o tanchi chiri' junam kuk' ka'ib' chike rutijo'n rire. ³⁶ Echiri' xrilo xik'ow ri Jesús, jewa' xub'i'ij:

—Chiwilape', wa' e ri Q'apoj B'exex re ri Dios[‡] —xcha'.

[‡] **1:36** “B'exex re ri Dios”: Jewa' xub'i'ij ri Juan puwi ri Jesús ma Rire xo'lkam ruma ri qamak; x'an che pacha' ka'an rojertan echiri' kakamisax juna awaj puk'axel ri tikawex aj mak. Lv. 5:6; 16:3

³⁷ Echiri' ri ka'ib' utijo'n ri Juan xkito xub'i'ij wa', xeterej b'i chirij ri Jesús. ³⁸ Ek'uchiri' ri Jesús xtzu'n chirij y xrilo eteran chirij, xub'i'ij chike:

—¿Sa' ri kitzukuj? —xcha'.

Rike xkib'i'ij che:

—Rabí (wa' ke'elawi “lal tijonel”), ¿pachawi jeqel wi la? —xecha'.

³⁹ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Chixpetoq, cho'liwila' —xcha'.

Xeb'ek k'ut, xkilo pa jeqel wi Rire y xekanaj k'u kan la jun b'eneb'al q'ij chiri' ruk', ma laj ukaj ora^S chik. ⁴⁰ Ri Andrés ruhaq' ri Simón Pedro, e jun chike ri ka'ib' xkita ri xub'i'ij ri Juan y xeterej b'i chirij ri Jesús. ⁴¹ Ek'u ri Andrés nab'e na xu'tzukuj ri ratz Simón; y echiri' xuriqo, jewa' xub'i'ij che:

—Ya xqariq ri Mesías —xcha'. (“Mesías” e ke'elawi ri Cristo, Rucha'o'n lo ri Dios.) ⁴² Xuk'am k'u b'i ri Simón pa k'o wi ri Jesús. Ek'u ri Jesús echiri' xril uwach, jewa' xub'i'ij che:

—Ri'at at Simón, ruk'ajol ri Jonás; pero wo'ora rab'i' kankojo e Cefas (wa' ke'eloq Pedro)** —xcha'.

Ri Jesús keb'usik'ij ri Felipe y ri Natanael

⁴³ Chuka'm q'ij k'ut, ri Jesús xraj xe'ek pa ri luwar re Galilea. Xe'ek k'ut y xuk'ul jun achi Felipe rub'i' y xub'i'ij che:

—Chat-tereja lo chwij —xcha'.

⁴⁴ Ri Felipe aj pa ri tinamit Betsaida, wa' e tinamit pa ejeqel wi ri Andrés y ri Pedro. ⁴⁵ Ek'u ri Felipe xu'tzukuj ri Natanael y echiri' xuriqo, jewa' xub'i'ij che:

---

§ 1:39 “Ukaj ora”: Kil “hora” pa vocabulario.   ** 1:42 “Cefas” e jun ch'a'tem griego yey “Pedro” e jun ch'a'tem arameo. Ukab'ichal ke'elawi “ab'aj”.

—Xqariq ri jun ri xtz'ib'an ri Moisés puwi' chupa ri Tzij Pixab', yey ri q'alajisanelab' jenela' xetz'ib'an puwi': Wa' e ri Jesús, ruk'ajol ri José ri aj Nazaret —xcha che.

⁴⁶ Xub'i'ij k'u ri Natanael:

—¿K'o neb'a utz kel lo chupa ri tinamit Nazaret? — xcha'.

Ri Felipe xuk'ul uwach:

—Sa'a, chawilape' —xcha'.

⁴⁷ Ri Jesús, echiri' xrilo katajin roponik ri Natanael ruk', jewa' xub'i'ij:

—Wa jun achi katajin lo uk'unik, e jun saqil aj Israel y na jinta sokoso'nik ruk' —xcha'.

⁴⁸ Ek'u ri Natanael xutz'onoj che:

—¿Cha'taj eta'am la nuwach? —xcha'.

Ri Jesús xub'i'ij che:

—Ri'in xinwil pan awach echiri' k'amaja' ne katusik'ij ri Felipe, echiri' at k'o chuxe' ri jun che' re higo —xcha'.

⁴⁹ Xub'i'ij k'u ri Natanael che:

—Lal tijonel, rilal lal Uk'ajol ri Dios y ri Rey ke raj Israel —xcha'.

⁵⁰ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—¿Kakoj kami ri' wa' xa ruma ximb'i'ij chawe xatinwil pan chuxe' ri jun che' re higo? Chiqawach apanoq, kawil ne k'utub'al más nima'q chwa taq wa' —xcha'.

⁵¹ Y xub'i'ij ri Jesús:

—Paqatzij wi kamb'i'ij chiwe: Wa chiqawach apanoq kiwil ne ruwa kaj jaqalik y keb'iwil ri ángeles re ri Dios keb'aq'anik y keqaj lo* chwi Ralaxel Chikixo'l Tikawex — xcha'.

2

Jun k'ulanikil pa ri tinamit Caná re Galilea

---

* 1:51 Gn. 28:12-13

¹ Oxib' q'ij rik'owik wa', x'an jun k'ulanikil pa ri tinamit Caná re Galilea. Ruchu ri Jesús e jun chike ri e k'o chiri'.

² Ek'u ri Jesús, junam kuk' rutijo'n, xesik'ix pa ri k'ulanikil.

³ Yey k'amaja' ne kak'is ri nimaq'ij echiri' xk'is ri vino. Ek'u ruchu ri Jesús xub'i'ij che:

—Xk'is ri vino ketajin che ujachik —xcha'.

⁴ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Tape la, ¿su'chak kab'i'ij la wa' chwe ri'in? Ma k'amaja' kopon ri ora kanq'alajisaj nuwach —xcha'.

⁵ Ek'u ruchu ri Jesús xub'i'ij chike ri keniman chiri':

—E 'ana alaq ronoje ri kub'i'ij rire che alaq —xcha'.

⁶ Chiri' k'u ri' k'o waqib' tena'x 'anatal ruk' ab'aj, wa' kak'oli' ya' chupa re kijosq'ikil raj judi'ab' chwach ri Dios. Chujujunal tena'x, laj kok juna ochenta o juna cien litros ya' chupa.

⁷ Ri Jesús xub'i'ij chike ri keniman chiri':

—Nojisaj alaq che ya' taq wa tena'x —xcha'.

Ek'u rike xkinojisaj chi utz.

⁸ Ek'uchiri', ri Jesús xub'i'ij chike:

—Wo'ora chesaj lo alaq jub'iq' y k'ama b'i alaq che ri aj wach re wa nimaq'ij —xcha'. Y rike jela' xki'ano.

⁹ Ek'u ri aj wach re ri nimaq'ij xuna' ri ya' 'anom vino che, tob' na reta'am ta nenare' pa xpe wi. Xew ri keniman chiri' keta'am, ma e rike xeb'esan lo ri ya'. Ek'u ri aj wach xusik'ij rala xk'uli'ik ¹⁰ y jewa' xub'i'ij che:

—Konoje ri tikawex nab'e na e kakijach ri chomilaj vino, yey echiri' ri echokom lik k'i chi ri kitijom, k'a ek'uchiri' kajachi' ri xaqi tob' vino. No'j ri'at k'a e la' xawesaj lo ri saqil vino che wa k'isb'al re wa nimaq'ij —xcha'.

¹¹ E nab'e k'utub'al wa' re ruchuq'ab' ri Dios xu'an ri Jesús chila' Caná re Galilea. Ruk' wa' xuq'alajisaj ri unimal uwach uq'ij y ruma la' rutijo'n lik xkub'i' kik'u'x ruk'.

¹² Echiri' ik'owinaq chi wa', ri Jesús ruk' rucha, kuk' taq ruchaq' y rutijo'n xeb'ek pa ri tinamit Capernaúm. Yey na xek'oji' ta chiri' uk'iyal q'ij.

*Ri Jesús keb'eresaj b'i raj k'ay chupa ri Rocho Dios
(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)*

¹³ Xa naqaj chi k'o wi lo ri Pascua, wa' e kinimaq'ij raj judi'ab'. Ek'u ri Jesús xe'ek pa ri tinamit Jerusalem.
¹⁴ Chiri' pa ri Rocho Dios, xeb'u'riqa ri e aj k'ay b'oyexab', b'exex y palomax, kuk' ri e aj jachal uwach puaq* etz'ul chiri'.

¹⁵ Ek'uchiri', ri Jesús xu'an jun asial y ruk' wa' xeb'eresaj lo pa ri Rocho Dios konoje rike junam kuk' taq ri b'exex y ri b'oyexab' e k'o pa k'ayij. Xuxulk'atila' taq b'i ri kimexa ri e aj jachal uwach puaq, y jela' xkichiko'b' b'i ri puaq.

¹⁶ Xub'i'ij k'u chike raj k'ay ke palomax:

—¡Chesaj b'i alaq taq wa'! ¡Ma'an alaq k'ayb'al che ri Rocho ri Nuqaw! —xcha'.

¹⁷ Ek'uchiri', xk'un chikik'u'x rutijo'n ri tz'ib'ital pa Ruch'a'tem ri Dios pa kub'i'ij wi:

Ruchajixik ri Ocho la
lik e ub'is nuk'u'x ri'
kacha'.

Sal. 69:9

¹⁸ Ek'u raj judi'ab' xkitz'onoj che:

—¿Sa' ri k'utub'al ka'an la chiqawach cha' kaqakojo ya'tal paq'ab' la ka'an la wa'? —xecha'.

¹⁹ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—We xwulij alaq wa rocho ri Dios, xa pa oxib' q'ij ri'in kanyak tanchik —xcha'.

²⁰ Xkib'i'ij k'u raj judi'ab' che:

* **2:14** K'i uwach ri puaq kakik'am taq lo ri tikawex yey pa ri Rocho Dios xa jun uwach ri puaq kak'ulik. E uwari'che kakijal uwach ri puaq echiri' kakiya wa' re qasa'n.

—Wa' wa Rocho Dios pa cuarenta y seis junab' xutzin wi. ¿Kayak kami la ri' rilal pa oxib' q'ij? —xecha'.

²¹ Pero ri “Rocho Dios” xch'a't ri Jesús puwi', e ru-cuerpo Rire. ²² E uwari'che, echiri' xk'astaj lo chikixo'l ri ekaminaq, rutijo'n xk'un chikik'u'x ri ub'i'im chi lo chike. K'a ek'uchiri' xkimaj usuk' y xkikoj ri tz'ib'ital kan chupa Ruch'a'tem ri Dios puwi ri Jesús y ri b'i'tal kan ruma Rire.

Ri Jesús reta'am sa' ri k'o pa kanima' ri tikawex

²³ Echiri' k'o ri Jesús Jerusalem pa ri nimaq'ij Pascua, lik e k'i ri tikawex xkikoj rub'i' Rire ruma xkil taq ri k'utub'al re ruchuq'ab' ri Dios xu'ano. ²⁴ No'j ri Jesús na xkub'i' ta uk'u'x kuk' ma lik reta'am kiwach konoje. ²⁵ Na xajawax tane kab'i'x che sa' ri kakich'ob' raqan ri winaq, ma Rire reta'am sa' ri k'o chupa ri kanima'.

3

Ri Jesús kach'a't ruk' ri Nicodemo

¹ K'o jun achi Nicodemo rub'i'; rire e kuk'il ri fariseos yey e jun aj wach ke raj judi'ab'. ² Rire xe'b'ina ruk' ri Jesús chaq'ab' y xub'i'ij che:

—Lal tijonel, lik q'alaj lal taqom lo la ruma ri Dios re ko'lk'utun la chiqawach, ma na jinta junoq ka'anaw janipa wa k'utub'al ka'an la, we na jinta ri Dios ruk' —xcha'.

³ Ek'u ri Jesús xub'i'ij che:

—Paqatzij wi kamb'i'ij che'la: E junoq we na kalax ta tanchik, ri' na kaya'taj ta che kok chupa rutaqanik ri Dios —xcha'.

⁴ Ri Nicodemo xutz'onoj che:

—¿Su'anik k'u ri' kalax junoq e la' nim chik? ¿Utz neb'a la' kamatzex tanchi ruma ruchu cha' kalax tanchik? —xcha'.

⁵ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Paqatzij wi kamb'i'ij che'la: China ri na kalax ta ruk' ya' y ruk' ri Ruxlab'ixel ri Dios, ri' na taqal ta che kok chupa rutaqanik ri Dios. ⁶ E junog kalax kuma ruchu-uqaw, ri' lik rewi e jun tikawex; no'j ri kalax ruma ri Ruxlab'ixel ri Dios, ri' k'o uk'aslemal chwach ri Dios. ⁷ Makam k'u anima' la che wa ximb'i'ij che'la: “Lik chirajawaxik chike konoje ri tikawex keb'alax na tanchik.” ⁸ E pacha' ri tew xa tob' pa kawelel wi, xew kata la kajuxuxik, pero na eta'am ta la pa kape wi y pa kumaj wub'i. Jek'ula' ri keb'alax ruma ri Ruxlab'ixel ri Dios na kilitaj taj su'anik ri Dios kuya ri k'ak' kik'aslemal —xcha'.

⁹ Ek'u ri Nicodemo xutz'onoj tanchik:

—¿Su'anik ku'ana wa'? —xcha'.

¹⁰ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Lal tijonel chikiwach raj Israel, ¿yey na eta'am tane la wa'? ¹¹ Paqatzij wi kamb'i'ij wa' che'la: Ri'oj e kaqatzijoj janipa ri qeta'am y ri qilom; na ruk' ta k'u ri', ralaq na kakoj ta alaq sa' ri kantzijoj che alaq. ¹² We na kakoj ta alaq echiri' kintzijon puwi taq ri xa re ruwachulew, ¿sa' k'u u'anik ri' kakoj alaq echiri' kintzijon chiwach alaq puwi taq ri re ri Dios k'o chila' chikaj? ¹³ Na jinta junog b'enaq chila' chikaj, xew ri jun petinaq chila', wa' e Ralaxel Chikixo'l Tikawex. ¹⁴ Ma jela' pacha' xu'an ri Moisés echiri' xuyak jun kumatx chutzam jun che' pa ri luwar katz'intz'otik;* jek'ula' lik chirajawaxik wi Ralaxel Chikixo'l Tikawex kayaki' chwa jun che'[†] ¹⁵ cha' china

---

* **3:14** Ri Moisés xtaq ruma ri Dios ku'an jun uk'axwach kumatx, yey wa' xu'an ruk' ch'ich' bronce. Y xtaq che kuya wa' chikaj chutzam jun che' chikiwach ri tinamit, cha' e janipa ri kekojow utzij ri Dios y kakitzu' pan ruk'axwach ri kumatx, na kekam taj. Nm. 21:4-9 † **3:14** Ri Jesús xyaki' chwa ri cruz cha' e janipa ri kakub'i' kik'u'x ruk', kekolob'etajik. Jn. 8:28; 12:32-33

ri kakub'i' uk'u'x ruk' Rire, na kasach ta uwach, ma k'o uk'aslemal na jinta utaqexik.

Ri rutzil uk'u'x ri Dios chike ri tikawex

¹⁶ »Ri Dios lik k'ax xeb'una' ri e k'o che ruwachulew; y ruma k'u wa', xutaq lo Ruk'ajol, ri lik xew Uk'ajol ri', cha' china ri kakub'i' uk'u'x ruk' Rire na kasach ta uwach, ma k'o uk'aslemal na jinta utaqexik. ¹⁷ Ma ri Dios na xutaq ta lo Ruk'ajol che ruwachulew re kolu'q'ata tzij pakiwi ri tikawex; ri xutaq wuloq e cha' keb'olu'kolob'ej. ¹⁸ China k'u ri kakub'i' uk'u'x ruk' Ruk'ajol ri Dios, ri' na jinta ri q'atb'al tzij re ri Dios puwi'; no'j china ri na kakub'i' ta uk'u'x ruk', ri' k'o chi ri q'atb'al tzij re ri Dios puwi' ruma na xukoj ta rub'i' Ruk'ajol ri Dios, ri lik xew Uk'ajol ri'. ¹⁹ Yey ri q'atb'al tzij ku'an ri Dios e ruma wa': Ri Q'ijsaq re ri Dios xk'un che ruwachulew, pero taq ri tikawex e más xuk'ul kik'u'x ri q'equ'malil re ri mak chwa ri Q'ijsaq; ma ri ketajin che u'anik, lik na chom taj. ²⁰ Konoje ri kaki'an ri na utz taj, tzel kakil ri Q'ijsaq y na keqib' ta ruk' cha' na kaq'alajin ta ri na utz taj ketajin che u'anik. ²¹ No'j konoje ri kakitijoj kib' che jun saqil b'inik silab'ik, ri' keqib' chwach ri Q'ijsaq cha' kaq'alajinik, ri ketajin che u'anik e ri karaj ri Dios chike —xcha'.

Ri Juan Aj Ya'l Bautismo kuyak uq'ij ri Jesús

²² Tek'uchiri', ri Jesús junam kuk' rutijo'n xeb'ek Judea; uk'iyal q'ij xk'ojil' chiri' kuk' y kuya ri bautismo chike ri tikawex. ²³ Ek'u ri Juan katajin che uya'ik ri bautismo pa ri tinamit Enón chunaqaj Salim, ma chila' lik k'o ya'. Keb'opon k'u ri tikawex ruk' cha' kakik'ul ri bautismo.

²⁴ Ri Juan xu'an wa' echiri' k'amaja' kaya'i' pa cárcel.

²⁵ Ek'uchiri', jujun chike rutijo'n ri Juan kuk' jujun e aj judi'ab' xkijeq kech'a't chwi taq ri taqanik chwi ri kijosq'ikil chwach ri Dios. ²⁶ Xeb'ek k'ut xe'kib'i'ij che ri Juan:

—Lal tijonel, tape la, e ri jun xopon uk' la ch'aaq ya' che ri nimaya' Jordán, ri xq'alajisan la puwi', wo'ora katajin che uya'ik ri bautismo y konoje ri tikawex eteran chirij — xecha'.

²⁷ Ek'u ri Juan xub'i'ij chike:

«Na jinta k'o kuk'ul junoq we na e ta ri Dios chila' chikaj kaya'w re che. ²⁸ Ri'ix xinito echiri' ximb'i'ij chiwe: Ri'in na in ta Rucha'o'n lo ri Dios, xa in jun q'alajisanel intaqom lo nab'e chwach Rire.

²⁹ »E pacha' pa juna k'ulanikil. Ri lik k'o uwach na e ta ri ramigo rala, e rala kak'uli'ik ma e uk'a'yom re rali. Yey ri ramigo k'o putzal rala, e lik kaki'kot che utayik ri kub'i'ij rala. Jek'ula' ri'in wo'ora lik kinki'kotik ma ya xk'un ri Cristo. ³⁰ Lik k'u chirajawaxik más kanimarisax uq'ij rire, chwa ri kanimarisax nuq'ij ri'in.

Ri Jun kape chila' chikaj

³¹ »Ri jun kape chila' chikaj, e más nim uwach uq'ij chikiwa konoje. Ek'u junoq na re ta chila' chikaj, e re ruwachulew y e kach'a't puwi taq ri re ruwachulew. No'j ri jun kape chila' chikaj, e más lik nim uwach uq'ij chikiwa konoje. ³² Yey rire e kuq'alajisaj sa' ri rilom y sa' rutom che ri Dios; na ruk' ta k'u ri', taq ri winaq na kakikoj taj. ³³ Yey we k'o junoq kakojow ri kuq'alajisaj rire, ri' kujikib'a' uwach lik qatzij ri kub'i'ij ri Dios. ³⁴ Ma ri jun taqom lo ruma ri Dios, e kutzijoj ri kub'i'ij ri Dios. Ma ri Dios na xuxu'yaj ta ri Ruxlab'ixel uya'om che; e uwari'che, xaqi k'o ri Ruxlab'ixel ruk'. ³⁵ Ri Dios lik k'ax kuna' Ruk'ajol yey uya'om puq'ab' rire ronoje ri k'olik. ³⁶ China k'u ri kakub'i' uk'u'x ruk' Ruk'ajol ri Dios, k'o uk'aslemal na jinta utaqexik; no'j china ri na karaj taj kakub'i' uk'u'x ruk' Ruk'ajol ri Dios, ri' na jinta uk'aslemal ruk' ri Dios yey q'atom chi tzij puwi' ruma ri Dios» xcha'.

4

Ri Jesús y rixox aj Samaria

¹ Ri Jesús xreta'maj, ri fariseos xkito más e k'i rutijo'n Rire chikiwa rutijo'n ri Juan, yey más e k'i ri kakik'ul ri bautismo ruma Rire chikiwa ri kakik'ul ri bautismo ruma ri Juan. ² (Tob' na e ta k'u ri Jesús ri kuya ri bautismo, ma e taq rutijo'n ri keya'w re.) ³ Ruma k'u ri Jesús reta'am ri xkita rike, xel b'i pa ri luwar re Judea y xtzelej tanchi pa ri luwar re Galilea.

⁴ Yey chirajawaxik che ri Jesús kik'ow pa ri luwar re Samaria.* ⁵ Jek'ula' xe'ela pa jun tinamit Sicar rub'i', k'lo che ri luwar re Samaria, chunaqaj rulew xuya kan ri Jacob che ruk'ajol José. ⁶ Chiri' k'lo wi ri jun pozo uk'otom kan ri Jacob. Ruma k'u kosinaq ri Jesús che ri b'e u'anom loq, xtz'uyi' chunaqaj ri pozo echiri' ya ku'ana pa tik'il q'ij.†

⁷ Xk'un k'u lo jun ixox aj Samaria, e ri' ko'lresaj b'i uya' pa ri pozo, yey ri Jesús xub'i'ij che:

—Sipaj la jub'iq' nuya' —xcha'. ⁸ Yey rutijo'n ri Jesús eb'enaq pa ri tinamit xe'kiloq'o kiwa.

⁹ Rixox aj Samaria xub'i'ij k'u che:

—¿Sa' ri' la' katz'onoj ya' la chwe? Ma rilal lal kuk'il raj judi'ab' yey ri'in in aj Samaria —xcha'. Xub'i'ij wa' ma raj judi'ab' na kech'aw ta chikiwach kuk' raj Samaria.

¹⁰ Ewi ri Jesús xuk'ul uwach:

—We ta k'u keta'maj la sa' ri kusipaj ri Dios che'la yey we ta keta'maj la in china ri'in, ri kantz'onoj nuya' che'la,

---

* **4:4** Ojertan raj judi'ab' kakiq'at kib'e cha' na keb'ik'ow ta Samaria, ma ri e aj Samaria kuk' ri e aj judi'ab' lik tzel kakil kib'. Yey ri Jesús reta'am kajawaxik ri e aj Samaria kakita ri Utzilaj Tzizj puwi Rire. † **4:6** “Tik'il q'ij”: Kil “hora” pa vocabulario.

ri' e ne rilal katz'onoj la ya' chwe yey ri'in kanya k'u che'la ri ya' kuya k'aslemal[‡] —xcha'.

¹¹ Rixoq xub'i'ij che ri Jesús:

—Wajawal, na jinta ne sa' ruk' kesaj lo la ri ya' yey ri pozo lik naj upa. ¿Pachawi k'u ri' kesaj wi lo la ri ya' kuya k'aslemal? ¹² E ri qamam Jacob xuya kan wa jun pozo chiqe ojertan, ma wara xutij wi uya' rire kuk' taq ri ralk'o'al y taq ri rawaj. ¿Más neb'a k'o wach rilal chwach rire? —xcha'.

¹³ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Konoje ri ketijow re wa' wa ya', katzajin tanchi kichi'. ¹⁴ No'j china ri katijow re ri ya' kanya ri'in, ri' na kachaqij ta chi k'ana uchi'. Ma ri ya' kanya ri'in, ku'an pacha' jun ak'al kalax lo pa ranima' re kuya uk'aslemal na jinta utaqexik* —xcha'.

¹⁵ Xub'i'ij k'u rixoq che:

—Wajawal, ya'a ko la we'in ri' la' la ya', cha' na kachaqij ta chi nuchi' y na kink'un ta chi ne ri' k'a wara re ko'lnuwesaj b'i nuya' —xcha'.

¹⁶ Pero ri Jesús xub'i'ij che:

—Oj la, je'sik'ij la ri achijil la y k'ama' k'u lo la wara —xcha'.

¹⁷ Ewi rixoq xub'i'ij:

—Ri'in na jinta wachijil —xcha'.

Xub'i'ij k'u ri Jesús che:

—Qatzij ri xb'i'ij la, na jinta achijil la. ¹⁸ Ma e wo'ob' lo rachijab' e k'oji'naq uk' la yey rachi k'o uk' la wo'ora na achijil ta la. Ruma k'u ri', lik qatzij ri xb'i'ij la —xcha'.

¹⁹ Echiri' xuta wa' rixoq, xub'i'ij che ri Jesús:

—Wajawal, e kuna' nuk'u'x ri'in, rilal lal q'alajisanel re ri Dios. ²⁰ Ri qati'-qamam ri oj aj Samaria lik xkiloq'nimaj

‡ 4:10 “Ya' kuya k'aslemal”: Wa' ke'elawi “jun ak'al”, pero ri Jesús kach'a't chwi ri k'aslemal kub'i'tisij ri Dios chiqe. Jn. 7:38 * 4:14 Jn. 7:37-38

uq'ij ri Dios chwach wa juyub',[§] no'j ri alaq aj judi'ab' kab'i'ij alaq e Jerusalem ri luwar pa chirajawaxik wi kaloq'nimax wi uq'ij ri Dios —xcha'.

²¹ Ri Jesús xub'i'ij che:

—Ixoq, lik kojo la wa kamb'i'ij che'la, ma kopon na ri q'ij na xew ta chi kaloq'nimax uq'ij ri Dios wara chwa wa juyub' o k'a chila' Jerusalem, ma utz ka'ani' wa' pa ronoje luwar.

²² Ralaq alaq aj Samaria, na eta'am ta alaq china ri kaloq'nimaj alaq uq'ij; no'j ri'oj lik qeta'am chi utz china ri kaqaloq'nimaj uq'ij, ma ri kolob'etajik kape kuk' raj judi'ab'.

²³ No'j kopon na k'u ri q'ij yey ek'u uq'ijol wa' xoponik echiri' e janipa ri kakiloq'nimaj uq'ij ri Qaqaw Dios pa saqil wi, kaki'ano ruma ri Ruxlab'ixel k'o pa kanima'. Ma e karaj wa' ri Qaqaw Dios chike konoje ri keloq'niman re. ²⁴ Ma ri Dios e Uxlab'ixel; Rire na kilitaj ta uwach. E uwari'che konoje ri keloq'niman uq'ij, lik chirajawaxik wi ki'ana wa' pa saqil wi ruma ri Ruxlab'ixel k'o pa kanima' —xcha'.

²⁵ Xub'i'ij k'u rixoq che ri Jesús:

—Ri'in weta'am kak'un Rucha'o'n lo ri Dios, ri kab'i'x “Cristo” che; y echiri' kak'un Rire, kuq'alajisaj ronoje chiqe —xcha'.

²⁶ Ri Jesús xub'i'ij che:

—Wa' wa kab'i'ij la e ri'in, ri kinch'a't uk' la —xcha'.

²⁷ Ek'uchiri', xetzelej lo rutijo'n y lik xkam kanima' che ma ri Jesús kach'a't ruk' jun ixoq. Na ruk' ta k'u ri', na jinta junoq chike xutz'onoj sa' puwi' kach'a't wi ruk' rixoq.

²⁸ Ek'uchiri', rixoq xuya kan ruk'amb'a', xe'ek pa ri tinamit y jewa' kub'i'ij chike ri winaq:

²⁹ —Peta alaq, je'ila' alaq jun achi ub'i'im chwe janipa ri nu'anom. ¿Na e ta nawi rire ri Cristo? —kacha'.

[§] 4:20 Wa' e ri juyub' Gerizim rub'i'.

³⁰ Ek'uchiri', xeb'el b'i ri winaq pa ri tinamit y xeb'ek chila' pa k'o wi ri Jesús.

³¹ Echiri' k'amaja' keb'opon ri winaq, rutijo'n xkitij ri' che, jewa' xkib'i'ij:

—Lal tijonel, tija wa la —xecha che.

³² Ri Jesús xub'i'ij chike:

—Ri'in k'o ri nuwa kantijo, tob' ri'ix na iweta'am taj sa' wa' —xcha'.

³³ Ek'u rutijo'n xkijeq kakib'i'ij chikiwach: «¿K'o nawi junoq xk'amaw lo uwa?» xecha'.

³⁴ Ek'u ri Jesús xub'i'ij chike:

«Ri nuwa ri'in e ri kan'an ri rajawal uk'u'x ri taqayom lo we'in y kank'is na k'u ruchak. ³⁵ Ri'ix kib'i'ij: “Kajib' ik' chik kopon wi cha' ka'an ri molonik.” No'j ri'in kamb'i'ij chiwe: Chixtzu'n apanoq y chiwila chi utz ri tiko'n, ma ya ri'j chik, utz chik kamolik. ³⁶ Ri kachakun che ri molonik, kuk'ul na ri tojb'al re yey janipa ri kumolo, k'o kutiqoj che ruk'aslemal na jinta utaqexik. Jek'ula', ri katikow re junam keki'kot ruk' ri kamolonik. ³⁷ Ma e ku'ana pacha' ri kab'i'ixik: “Jun ri katikow re yey jun chik ri ka'anaw re ri molonik.” ³⁸ Ri'in xixintaq b'i re kimol ri na xitik ta ri'ix; ma e jujun chik ri xetikow re. Ek'u wo'ora k'o kik'ul ri'ix che ri chak ke rike» xcha'.

³⁹ E k'i chike ri e aj Samaria xkub'i'ik'ul' x ruk' ri Jesús ruma ri xutzijoj rixoq echiri' xub'i'ij chike: «Rire xub'i'ij chwe janipa ri nu'anom.» ⁴⁰ Ruma k'u la', rike xek'un ruk' ri Jesús y lik xeb'elaj che cha' kakanaj kuk'. Ewi Rire keb' q'ij xkanaj kan kuk'. ⁴¹ Yey más e k'i ri xkub'i'ik'ul' x ruk' ruma ri xutzijoj Rire chikiwach. ⁴² Xkib'i'ij k'u che rixoq:

—Wo'ora lik kub'ul qak'u'x ruk' rire na xew ta ruma ri xatzijoj ri'at chiqe, ma e ruma ri xqata ruch'a'tem rire. Qeta'am k'u ri' rire paqatzij wi e ri Cristo, ri Kolob'enel re ruwachulew —xecha'.

Ri Jesús kukunaj ruk'ajol jun achi lik k'o uwach

⁴³ Echiri' ik'owinaq chi ka'ib' q'ij, ri Jesús xel b'i chiri' Samaria, xumaj b'i ub'e y xe'ek k'a Galilea. ⁴⁴ Ub'i'im chi k'u ri Jesús: “Juna q'alajisanel na kayak ta uq'ij pa rutinamit.” ⁴⁵ Na ruk'ta k'u ri', echiri' xopon chila' Galilea, ri aj chiri' lik xkik'ul chi utz, ma rike xeb'o'opon pa ri nimaq'ij Pascua chila' Jerusalem y xkilo janipa taq ri xu'an ri Jesús pa ri nimaq'ij.

⁴⁶ Ek'uchiri', ri Jesús xtzelej pa ri tinamit Caná re Galilea pa xu'an wi vino che ri ya'. K'o k'u jun aj wach raj chak ri rey chila' Capernaúm, y rire k'o jun uk'ajol lik yewa'. ⁴⁷ Wa wa'chi echiri' xuto ri Jesús petinaq Judea y k'o chi chiri' Galilea, xe'ek k'u che rilik y lik xe'elaj che cha' ke'ek chirocho re ku'kunaj ruk'ajol kajek'owik. ⁴⁸ Xub'i'ij k'u ri Jesús che:

—Ralaq na kakub'i' ta k'u'x alaq wuk' we na kil ta taq k'utub'al re ri nuchuq'ab' o taq milagros kan'ano —xcha'.

⁴⁹ Ri raj chak ri rey xub'i'ij tanchi che ri Jesús:

—Wajawal, peta ko la wuk' chiwocho, ma ri nuk'ajol kajek'owik —xcha'.

⁵⁰ Xub'i'ij k'u ri Jesús che:

—Oj la chi ocho la, ma ri k'ajol la na kakam taj —xcha'.

Rachi xukoj ri xb'i'x che ruma ri Jesús y xe'ek. ⁵¹ Echiri' katajin roponik chirocho, ri raj chakib' xeb'el lo che uk'ulik y xkib'i'ij che:

—¡Ri k'ajol la na xkam taj ma xkunutajik! —xecha'.

⁵² Ek'u rire xutz'onoj chike jampala' xujeqo utz uwach ruk'ajol. Y rike xkib'i'ij che:

—Iwir che ri nab'e ora^{**} b'enaq q'ij xik'ow ri aq' chirij —xecha'.

** 4:52 “Ri nab'e ora”: Kil “hora” pa vocabulario.

⁵³ Jek'ula' ruqaw rala xreta'maj e ora ri' xub'i'ij ri Jesús che: «Ri k'ajol la na kakam taj.» Ruma k'u ri' la', rire kuk' konoje ri e k'o pa rocho xkub'i' kik'u'x ruk' ri Jesús.

⁵⁴ Wa jun kunanik e uka'm k'utub'al re ruchuq'ab' ri Dios xu'an ri Jesús chila' Galilea echiri' tzelejinaq lo Judea.

5

Ri Jesús kukunaj jun sik chuchi' ri atinib'al Betesda

¹ K'ate tanchi k'u ri', ri Jesús xtzelej Jerusalem echiri' raj judi'ab' k'o jun kinimaq'ij.

² Chupa k'u la' la tinamit, chunaqaj ri Okib'al ke B'exex, k'o jun nimalaj atinib'al, “Betesda” rub'i' pa ri ch'a'tem hebreo. Wa' wo'ob' uchi' ja k'o che. ³ Chiri' e k'o uk'iyal yewa'ib' e kotz'erinaq; e k'o potz', jetz' y sik. Konoje rike koye'em echiri' kasilab' ri ya', ⁴ ma xa chirij ora kaqaj lo jun ángel y kurujura' upa ri ya'. Ek'u ri' ri nab'e kuk'aq b'i rib' chupa, ri' kel loq kunutajinaq chik tob' sa' ri yab'il k'o che.

⁵ K'o k'u jun achi e treinta y ocho junab' ri' yewa'.

⁶ Echiri' ri Jesús xrilo kotz'ol chiri' y xreta'maj uk'iyal junab' jela' u'anom, xutz'onoj k'u ri' che:

—¿Kawaj katkunutajik? —xcha'.

⁷ Rachi jewa' xuk'ul uwach:

—Wajawal, na junta junoq kak'amaw b'i we chupa ri atinib'al echiri' karujurut upa ri ya'. Lik nutijom chi nuq'ij che kank'aq b'i wib' chupa; pero echiri' kuaj kan'ano, k'ate kanwilo jun chik kanab'ej chinuwach —xcha'.

⁸ Ri Jesús xub'i'ij che:

—Chatyaktajoq, chak'ama b'i rach'at y chatb'inoq —xcha'.

⁹ Chupa k'u la' la joq'otaj rachi xkunutajik, xuk'am b'i ruch'at y xujeqo kab'inik. Yey wa' xu'an pa jun q'ij re uxlanib'al.

¹⁰ Ruma k'u ri', ri e aj judi'ab' xkib'i'ij che rachi xkunutajik:

—Waq'ij e q'ij re uxlanib'al, y na ub'e ta chawe kawuk'a'aj rach'at —xecha'.

¹¹ Rachi xuk'ul k'u uwach chike:

—Ri jun xinukunaj e xb'i'n re chwe: “Chak'ama b'i rach'at y chatb'inoq” —xcha'.

¹² Xkitz'onoj k'u che:

—¿China ri xb'i'n chawe: “Chak'ama b'i rach'at y chatb'inoq”? —xecha'.

¹³ Ek'u rachi na reta'am taj china ri xkunaw re, ma ri Jesús xel b'i chikixo'l ri tikawex e k'o chiri'.

¹⁴ Tek'uchiri', ri Jesús xu'riqa rachi pa ri Rocho Dios y xub'i'ij che:

—Chawilape': Wo'ora at kunutajinaq chik; matmakun chi k'u ri', ma k'axtaj kape juna k'axk'ob'ik más nim pawil —xcha'.

¹⁵ Xe'ek rachi y xu'tzijoj chike raj judi'ab' e ri Jesús xkunaw re. ¹⁶ Ruma wa', raj judi'ab' xkijeq uternab'exik ri Jesús y kakitzukuj su'anik kakikamisaj, ma rire ku'an kunanik pa ri q'ij re uxlanib'al.

¹⁷ Ek'u ri Jesús xub'i'ij chike:

—Ri Nuqaw na roq'otam taj kachakunik y jek'ula' ri kan'an ri'in —xcha'.

¹⁸ Ruma wa' raj judi'ab' más xkiya kib' che ukamisaxik ri Jesús, ma e chikiwach rike kupalajij ri taqanik puwi ri q'ij re uxlanib'al. Y na xew ta wa', ma kujunimaj ne rib' ruk' ri Dios echiri' kub'i'ij ri Dios e Uqaw.

Ruk'ajol ri Dios ya'tal puq'ab' kataqanik

¹⁹ Ek'u ri Jesús xub'i'ij chike:

«Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq; Ruk'ajol ri Dios na jinta k'o ku'an xa pa re Rire; ma xew ku'an pacha' ri karilo ku'an Ruqaw. Janipa taq ri ku'an Ruqaw, jek'ula' ku'an Ruk'ajol.

²⁰ »Ma ri Dios lik k'ax kuna' Ruk'ajol y kuk'ut k'u che ronoje ri ku'ano. Yey k'o ne ri más nimaq taq chak kuk'ut chwach. Y we xu'an k'u wa', lik kakam ne anima' ralaq che. ²¹ Ma jela' pacha' ri Dios keb'uk'astajisaj ri ekaminaq y kuya kik'aslemal, jek'ula' Ruk'ajol kuya k'aslemal china che ri karaj kuya wi. ²² Yey ri Dios na kuq'at tane tzij puwi junoq, ma puq'ab' Ruk'ajol uya'om wi kuq'at tzij pakiwi ri tikawex, ²³ cha' jela' konoje ri tikawex kakiyak uq'ij Ruk'ajol, jela' pacha' kaki'an che uyakik uq'ij ri Dios. Yey china ri na kuyak ta uq'ij Ruk'ajol ri Dios, na kuyak ta k'u uq'ij ri' ri Jun xtaqaw lo re, wa' e ri Dios.

²⁴ »Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: China ri lik kuta chi utz ri kamb'i'ij ri'in y kakub'i' uk'u'x ruk' ri xtaqaw lo we, ri' k'o uk'aslemal na jinta utaqexik y na kuk'ul ta ri k'axk'olil re ri q'atb'al tzij. Jek'ula', na jinta chi puq'ab' ri kamik, ma asu xq'ax chupa ri k'aslemal. ²⁵ Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: Kopon k'u ri ora y e chi uq'ijol wa' echiri' ri na jinta kik'aslem chwach ri Dios, kakita ruqul Ruk'ajol ri Dios. Yey china taq k'u ri' ri kakikoj utzij, k'o kik'aslemal na jinta utaqexik. ²⁶ Ma puq'ab' ri Qaqaw Dios k'o wi kuya k'aslemal; jek'ula' uya'om puq'ab' Ruk'ajol kuya k'aslemal. ²⁷ Yey ri Dios uya'om ne puq'ab' Ruk'ajol kuq'at tzij pakiwi ri tikawex, ma Ruk'ajol e Alaxel Chikixo'l Tikawex.

²⁸ »Makam anima' alaq che wa', ma kopon ri ora echiri' konoje ri ekaminaq kakita ruqul Rire. ²⁹ Janipa ri xki'an ri utz, ri' keyaktaj lo che jun k'astajib'al re k'aslemal. No'j janipa k'u ri xki'an ri na utz taj, ri' keyaktaj lo che ri q'atb'al tzij ka'an pakiwi'.

Ri keq'alajisan re sa' ruwach ri Jesús

³⁰ »Na jinta k'o kan'an xa pa we ri'in. Ri q'atb'al tzij kan'ano e ri kinutaq ri Nuqaw che u'anik. Yey lik jusuk' ri

q'atb'al tzij kan'ano. Na e ta kan'an ri' ri kuaj ri'in; ma e kan'an janipa ri karaj ri Nuqaw, ri xtaqaw lo we. ³¹ We ta e la' xa chiwib'il wib' ri'in kanq'alajisaj sa' ri nuwach, ri' na jinta uchak ri kamb'i'ij. ³² K'o k'u Jun kaq'alajisan nuwach, wa' e ri Nuqaw, y weta'am k'ut ronoje ri kuq'alajisaj Rire panuwi ri'in, lik qatzij.

³³ »Ralaq xtaq ne b'i alaq utz'onoxik che ri Juan panuwi ri'in; y ri k'lub'al uwach xu'an lo rire, lik qatzij. ³⁴ Pero ri'in na kajawax ta chwe k'o junoq kuq'alajisaj sa' ri nuwach. Xew k'u kankuxtaj che alaq ri xub'i'ij ri Juan panuwi ri'in cha' kakoj alaq y jela' kakolob'etaj alaq. ³⁵ Ma ri Juan e pacha' juna aq' karepowik y kawon chi utz. Pero ralaq xa joq'otaj xki'kot alaq che ri Q'ijisaj xutzijoj.

³⁶ »K'o k'u jun k'utub'al más k'o uwach chwa ri xuq'ala-jisaj ri Juan panuwi ri'in. Ma ronoje rub'i'im lo ri Nuqaw chwe re ko'lnu'ana', e ri kintajin che u'anik. Yey ruma taq ri kan'ano, kaq'alajinik, e ri Nuqaw ri xtaqaw lo we'in. ³⁷ Yey ri kaq'alajisan re sa' ri nuwach ri'in e ri Nuqaw, ri taqayom lo we'in. Pero lik q'alaj na tom ta k'ana alaq ruqul ri Dios y na ilom ta alaq uwach, yey ³⁸ Ruch'a'tem Rire na okinaq ta pa anima' alaq; ma na kub'ul ta k'u'x alaq ruk' ri jun utaqom lo ri Dios.

³⁹ »Lik k'u katijoj ib' alaq che Ruch'a'tem ri Dios tz'ib'i-tal kanoq; ma ralaq kach'ob' alaq e chupa wa' kariqitaj wi ri k'aslemal na jinta utaqexik. ¡Yey ek'u ri' Ruch'a'tem ri Dios ri kaq'alajisan nuwach ri'in! ⁴⁰ Na ruk' ta k'u ri', na ka'aj ta alaq kape alaq wuk' cha' jela' kak'ul alaq wa' wa k'aslemal.

⁴¹ »Ri'in na e ta kantzukuj ri yakb'al nuq'ij kaki'an ri winaq. ⁴² Yey lik ne weta'am ri k'u'x alaq, ma ralaq na k'ax ta kana' alaq ri Dios pa saqil wi. ⁴³ Ri'in in petinaq pa rub'i' ri Nuqaw yey ralaq na kakoj ta alaq nutzij. No'j we

ta e la' kak'un chi lo jun chik y xa pa re katzijonik, ri' e kakoj alaq re.

⁴⁴ »¿Su'anik kakub'i' k'u'x alaq wuk' ri'in, we xew katzukuj yakb'al q'ij alaq chiwach ralaq yey na katzukuj ta alaq ri saqil yakb'al q'ij, ri xew kape ruk' ri Dios? ⁴⁵ E chiwach ralaq kankoj mak alaq chwach ri Nuqaw; na e ta ri'. Ma ri kakojow mak chi'ij alaq, e ri jun lik kub'am k'u'x alaq ruk'; wa' e ri Moisés. ⁴⁶ Ma we ta e la' lik kakoj alaq ri ub'il'im lo ri Moisés, ri' kakoj alaq ri kantzijoj ri'in. Ma rire panuwi ri'in xtz'ib'an wi. ⁴⁷ No'j we na kakoj ta alaq rutz'ib'am kan ri Moisés, ¿sa' k'u u'anik ri' kakoj alaq ri kamb'i'ij ri'in che alaq?» xcha ri Jesús.

6

Ri Jesús keb'utzuq wo'ob' mil achijab'

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

¹ K'ate tanchi k'u ri', ri Jesús xuq'axuj ri mar re Galilea, ri kab'i'x mar re Tiberias che. ² Yey uk'iyal winaq eteran chirij ma kilom taq ri k'utub'al re ruchuq'ab' ku'an kuk' ri yewa'ib'.

³ Ek'uchiri', ri Jesús xel b'i chwa jun juyub' y xtz'uuyi' chila' junam kuk' rutijo'n. ⁴ Xa naqaj chi k'o wi lo ruq'ijol ri Pascua, ri kinimaq'ij raj judi'ab'.

⁵ Echiri' ri Jesús xeril ruk'iyal winaq e petinaq ruk', xub'i'ij k'u che ri Felipe:

—¿Pa ke'qaloq'o wi kiwa konoje wu'k'iyal winaq cha' kewa'ik? —xcha'.

⁶ Xub'i'ij wa' che ri Felipe xa re k'amb'al upa, ma Rire reta'am chik sa' ri ku'ano.

⁷ Ri Felipe xuk'ul uwach:

—E la' kaloq'i' pam ruk' rajil keb' ciento q'ij re chak, na ku'an taj tob' ne xa jutaq b'iq' kaya'i' chikijujunal —xcha'.

⁸ Ewi jun chike rutijo'n (wa' e ri Andrés, ri kichaq' kib' ruk' ri Pedro) xub'i'ij che ri Jesús:

⁹ —K'o jun ralko ala wara ruk'a'am wo'ob' pam re cebada y ka'ib' kar; pero ¿sa' ko uchak wa' che wa uk'iyal winaq? —xcha'.

¹⁰ Xub'i'ij k'u ri Jesús:

—Chib'i'ij chike konoje ri winaq ketz'uyi'ik —xcha'.

Lik k'ut k'o rax k'im pa ri e k'o wi y xetz'uyi' laj e lo wo'ob' mil chi achijab'.

¹¹ Ek'uchiri', ri Jesús xuk'am ri pam, xutioxij che ri Dios y xujach chike rutijo'n. Y rike xkijach chike ri winaq etz'ulik. Jek'ula' xu'an che ri kar. Xuya chikijujunal janipa ri kakaj. ¹² Echiri' ri winaq lik xenoj chi utz, ri Jesús xub'i'ij chike rutijo'n:

—Chimolo ri ch'aqa'ta'q kiqax cha' na jinta k'o kak'aq b'i —xcha'.

¹³ Xkimol k'u ri ch'aqa'ta'q kiqax na xkitij ta che ri wo'ob' pam re cebada y ruk' wa' xkinojisaj kab'la-juj chakach. ¹⁴ Ek'u ri winaq, echiri' xkil wa k'u-tub'al re ruchuq'ab' ri Dios xu'an ri Jesús, jewa' xkib'i'ij: «Paqatzij wi, wa' e ri jun Q'alajisanel qoye'em kak'un che ruwachulew» xecha'.

¹⁵ Pero ri Jesús ruma reta'am chik kakaj kakik'am b'i re kaki'an rey che, xresaj b'i rib' chikixo'l y xel b'i chwa ri juyub' cha' kak'oji' utukel.

Ri Jesús kab'in chwi ri ya'

(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

¹⁶ Echiri' xok raq'ab', rutijo'n ri Jesús xeqaj chuchi' ri mar. ¹⁷ Xeb'ok b'i chupa jun barco y ek'u ri' keq'ax ch'aqa ya' cha' keb'opon Capernaúm; ma lik q'equ'm chik y ri Jesús na k'uninaq taj.

¹⁸ Xpe k'u jun kaqqiq' chwi ri mar y ri tew xujeq kuxulk'atila' ri ya'. ¹⁹ Echiri' eb'ininaq chi laj wo'ob' o

waqib' kilómetro chwi ri mar, k'ate xkilo kab'in ri Jesús chwi ri ya', e ri' katajin roponik chunaqaj ri barco; y rike lik xkixi'ij kib' che.

²⁰ No'j ri Jesús xub'i'ij chike:

—¡Mixi'ij iwib', ma ri'in in Jesús! —xcha'.

²¹ Ewi rike lik keki'kotik xkik'ul ri Jesús chupa ri barco. Tek'uchiri', xeb'opon pa ri luwar pa keb'ek wi.

Ri winaq kakitzukuj ri Jesús

²² Chuka'm q'ij k'ut, ri winaq ekanajinaq kan ch'aaq mar xkina'b'ej rutijo'n ri Jesús eb'enaq chi chupa ri barco ri xew ri' k'o chiri' iwir lo ri', yey ri Jesús na xe'ek ta kuk' rutijo'n. ²³ Xek'un k'u lo jujun barcos e petinaq Tiberias, chunaqaj ri luwar pa xtiji' wi ri pam, echiri' ri Qanimajawal utioxim chi wa' che ri Dios. ²⁴ Echiri' ri winaq xkilo na jinta ri Jesús chiri' y na e jinta ne rutijo'n, xeb'ok b'i chupa wa barcos y xeb'ek Capernaúm cha' kakitzukuj ri Jesús.

Ri Jesús e ri pam kuya k'aslemal

²⁵ Echiri' xeb'opon ri winaq ch'aaq mar, xe'kiriqa ri Jesús y xkitz'onoj che:

—Lal tijonel, ¿jampa xk'un la wara? —xecha'.

²⁶ Ek'u ri Jesús xub'i'ij chike:

—Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: Kintzukuj alaq xa ruma lik xwa' alaq chi utz y xnoj alaq chi utz, na e ta ruma xmaj alaq usuk' taq ri k'utub'al re ruchuq'ab' ri Dios nu'anom loq. ²⁷ Maya k'u ib' alaq che utzukuxik ri wa xa kak'isik; e lik ya'a ib' alaq che utzukuxik ri wa na kik'ow ta k'ana uq'ij, ri kuya k'aslemal na jinta utaqexik. Yey ri kaya'w wa' che alaq, e Ralaxel Chikixo'l Tikawex, ri cha'tal lo ruma ri Qaqaw Dios re ku'an wa' —xcha'.

²⁸ Xkitz'onoj k'u che:

—¿Sa' taq ri kaqa'ano cha' e kaqa'an janipa ri karaj ri Dios chiqe? —xecha'.

²⁹ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Ri karaj ri Dios ka'an alaq, e ri kakub'i' k'u'x alaq ruk' ri jun utaqom lo Rire —xcha'.

³⁰ Ek'uchiri' xkitz'onoj che:

—¿Sa' ri k'utub'al re ruchuq'ab' ri Dios ka'an la chiqawach cha' kaqilo y jela' kakub'i' qak'u'x uk' la? ¿Sa' ri kariq la u'anik? ³¹ Ma ri qati'-qamam ojertan xkitij ri maná pa ri luwar katz'intz'otik,* jela' pacha' ri kub'i'ij Ruch'a'tem ri Dios:

Xuya pam chike,

y wa' petinaq chila' chikaj

Sal. 78:24

—xecha'.

³² Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: Na e ta ri Moisés xya'w re ri pam petinaq chila' chikaj; e ri Nuqaw ri kaya'w ri saqil pam kape chila' chikaj. ³³ Ma ri Pam kuya ri Dios e ri jun petinaq chila' chikaj, ri kaya'w k'aslemal chike ri tikawex —xcha'.

³⁴ Xkitz'onoj k'u che:

—Qajawal, ya'a ko la qe'oj ri' la' la pam ronoje q'ij —xecha'.

³⁵ Ri Jesús xub'i'ij chike:

—In ri in pam kuya k'aslemal. China ri kape wuk' ri'in, na kutij ta chi numik; y china ri kakub'i' uk'u'x wuk', ri' na kachaqij ta chi k'ana uchi'.

³⁶ »Pero e pacha' ri nub'i'im chi lo che alaq: Ralaq na kakub'i' ta k'u'x alaq wuk', tob' ne ilom alaq nuwach. ³⁷ Ma konoje ri keya'i' chwe ruma ri Nuqaw, kek'un wuk' ri'in; yey china k'u ri' ri kape wuk' ri'in, na kanmach'aj tub'i.

---

* 6:31 Éx. 16:4

³⁸ »Ri'in na ximpe ta chila' chikaj xa re ko'lnu'ana ri kuaj ri'in, ma e in petinaq re ko'lnu'ana ri karaj ri Jun xtaqaw lo we. ³⁹ Yey ri karaj ri Nuqaw, ri xintaqaw loq, e na kanjam ta kan junoq chike ri eb'uya'om Rire chwe; ma e kenuk'astajisaj lo konoje wa' chupa ri k'isb'al q'ij. ⁴⁰ Ek'u ri lik karaj ri Nuqaw, ri xtaqaw lo we'in, e wa': Konoje ri tikawex, ri kakiya ri kiwach wuk' ri in Uk'ajol ri Dios y kakub'i' k'u kik'u'x wuk', kak'oji' kik'aslemal na jinta utaqexik. Ek'u ri'in kenuk'astajisaj lo chikixo'l ri ekaminaq chupa ri k'isb'al q'ij —xcha'.

⁴¹ Ruk' k'u ri' wa', raj judi'ab' xkijeq kech'a't chirij ri Jesús ruma ri xub'i'ij: «In ri in pam petinaq chila' chikaj.»

⁴² Xkib'i'ij k'u ri': «¿Na e ta neb'a Jesús wa', ruk'ajol ri José? Ri'oj qeta'am uwach ruqaw y qeta'am uwach ruchu. ¿Su'chak k'u ri' kub'i'ij petinaq chila' chikaj?» xecha'.

⁴³ Xub'i'ij k'u ri Jesús chike:

—Mixch'a'tib'en chiwach chirij wa ximb'i'ij. ⁴⁴ Ma na jinta junoq kape wuk' ri'in, we na e ta k'amayom lo ri Nuqaw, ri taqayom lo we'in. Yey ri kape wuk', kank'astajisaj lo chupa ri k'isb'al q'ij.

⁴⁵ »Jewa' kub'i'ij Ruch'a'tem ri Dios chupa ri tz'ib'ital kan kuma ri q'alajisanelab':

Kopon na ri q'ij echiri' e ri Dios ri kak'utun chikiwach konoje *Is. 54:13*

kacha'. Y konoje ri kakita ri kub'i'ij ri Nuqaw y kakimaj k'u ke janipa ri kub'i'ij, ri' kek'un wuk' ri'in. ⁴⁶ Ma na jinta jun chik iliyom uwach ri Qaqaw Dios; xew ri jun petinaq ruk' ri Dios, e iliyom uwach.

⁴⁷ »Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: China ri kakub'i' uk'u'x wuk' ri'in, k'o uk'aslemal na jinta utaqexik. ⁴⁸ Ma in ri in pam kuya k'aslemal.

⁴⁹ »Ojertan ri chu'qaw alaq xkitij ri maná pa ri luwar katz'intz'otik; na ruk' ta k'u ri', rike xekamik. ⁵⁰ No'j ri'in

e kinch'a't chwi ri pam kape chila' chikaj; yey we k'o junoq katijow re wa', ri' na kakam taj.

⁵¹ »Ri pam re k'aslemal petinaq chila' chikaj e ri'in. China k'u katijow re wa pam, k'o uk'aslemal na jinta utaqexik. Yey ri pam kanya ri'in, e ri nuti'jil kanya pa k'ax cha' taq ri tikawex k'o kik'aslemal chwach ri Dios —xcha'.

⁵² Ek'uchiri', raj judi'ab' xkijeq kakichapala' kib' chiki-wach, jewa' kakib'i'ij: «¿Su'anik wa'chi karaj kuya chitijik ruti'jil chiqe?» kecha'.

⁵³ Ri Jesús xub'i'ij chike:

—Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: We e la' na katij ta alaq ri nuti'jil ri in Alaxel Chikixo'l Tikawex y we na katij ta alaq ri nukik'el, ri' na jinta k'aslemal alaq. ⁵⁴ China k'u ri kutij ri nuti'jil y ri nukik'el, ri' k'o uk'aslemal na jinta utaqexik, yey ri'in kank'astajisaj lo chupa ri k'isb'al q'ij. ⁵⁵ Ma ri nuti'jil e saqil wa'im y ri nukik'el e saqil ya'. ⁵⁶ China k'u ri kutij ri nuti'jil y kutij ri nukik'el, ri' kak'o'ji' wuk' y ri'in kink'o'ji' ruk' rire.

⁵⁷ »Ri Qaqaw Dios, ri aj ya'l k'aslemal, e ri xtaqaw lo we'in; yey k'o nuk'aslemal ruma Rire. Jek'ula' china ri kutij ri nuti'jil ri'in, ri' k'o uk'aslemal wuma ri'in.

⁵⁸ Kinch'a't chwi ri pam petinaq chila' chikaj. Wa' na e ta pacha' ri maná xkitij ri chu'qaw alaq ojertan. Ma tob' xkitij ri maná, rike xekamik. No'j china ri kutij re wa pam kamb'i'ij ri'in, ri' k'o uk'aslemal na jinta utaqexik —xcha'.

⁵⁹ E k'utunik wa' xu'an ri Jesús pa kimolom wi kib' chupa ri sinagowa re Capernaúm.

Ruch'a'tem ri Jesús kuya k'aslemal na jinta utaqexik

⁶⁰ Echiri' xkita ri k'utunik xu'an ri Jesús, lik e k'i chike rutijo'n xkib'i'ij: «Wa' wa kub'i'ij, lik k'ax utayik. ¿K'o neb'a junoq kach'ijow uk'ulik?» xecha'.

⁶¹ Ek'u ri Jesús xuna'b'ej ri ch'a'tib'enik kaki'an chwi ruk'utunik. Xutz'onoj k'u chike:

—¿Ku'an k'ax wa' che alaq? ⁶² ¿Sa' k'u ri' ri ka'an alaq we ta e la' kil alaq Ralaxel Chikixo'l Tikawex kaq'an chila' chikaj pa petinaq wi? ⁶³ Ri saqil k'aslemal na jinta utaqexik petinaq ruk' ri Ruxlab'ixel ri Dios; na e ta ri petinaq xa ruk' ri tikawex, ma ri' na jinta uchak re kuya ri saqil k'aslemal. Ek'u ri ch'a'tem nub'i'im ri'in che alaq, wa' petinaq ruk' ri Ruxlab'ixel ri Dios, ri aj ya'l k'aslemal. ⁶⁴ Pero e k'o k'u jujun chixo'l alaq na kub'ul ta kik'u'x wuk' —xcha'. Ri Jesús xub'i'ij wa' ma xex chi reta'am wi china taq ri na kub'ul ta kik'u'x ruk' y china ri kak'ayin re.

⁶⁵ Xub'i'ij tanchi ri Jesús:

—Ek'u uwari'che nub'i'im che alaq: Na jinta junoq kape wuk', we na e ta ri Nuqaw k'amayom lo re —xcha'.

⁶⁶ Chwi k'u ri', e k'i chike rutijo'n ri Jesús xkiya kanoq y na xeterej ta chi chirij.

⁶⁷ Ek'uchiri', xutz'onoj ri Jesús chike ri kab'lajuj utijo'n:

—¿Kiwaj neb'a ri'ix ki'an iwe kiniya kanoq, pacha' ri xki'an rike? —xcha'.

⁶⁸ Ri Simón Pedro xuk'ul uwach:

—Qajawal, ¿china chi chirij koj'ek wi? Ma xew uk' rilal k'o ri ch'a'tem kuya k'aslemal na jinta utaqexik. ⁶⁹ Ri'oj lik kub'ul chi qak'u'x uk' la y lik qeta'am wa': Lal Rucha'o'n lo ri Dios, Ruk'ajol ri Dios k'aslik —xcha'.

⁷⁰ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—¿Na in ta neb'a incha'yom iwe ri'ix ix kab'lajuj? Na ruk' ta k'u ri', jun chiwe k'o ritzel winaq pa ranima' —xcha'.

⁷¹ Echiri' xub'i'ij wa', ri Jesús e xch'a't puwi ri Judas aj Iscariot* ruk'ajol ri Simón; ma e ri Judas kak'ayin re, tob' e jun chike ri kab'lajuj utijo'n.

* 6:71 “Iscariot”: Wa' e utinamit ri Judas.

7

Ruchaq' ri Jesús na kakikoj taj we Rire e Rucha'o'n lo ri Dios

¹ K'ate tanchi k'u ri', ri Jesús xb'in pa taq ri luwar re Galilea; na xraj taj kak'o'ji' Judea ma chila' raj judi'ab' kakaj kakikamisaj. ² Xa k'u naqaj chi k'o wi lo ruq'ijol ri kinimaq'ij raj judi'ab' echiri' kaki'an kirancho.* ³ E taq k'u ruchaq' xkib'i'ij che:

—Matkanaj kan wara; jat Judea cha' ri jujun chik atijo'n e k'o chila' kakilo sa' taq ri ka'ano. ⁴ Ma we junoq karaj keta'max uwach, ronoje ri ku'ano ku'an chiwachil. E uwari'che, cha'ana wa' chikiwach konoje ri tikawex — xecha che. ⁵ Xkib'i'ij wa' che ma na kakikoj taj we Rire e Rucha'o'n lo ri Dios, tob' ne rike e uchaq' ri Jesús.

⁶ Xub'i'ij k'u Rire chike:

—Ri nuq'ijol ri'in k'amaja' koponik; no'j ri'ix, xa tob' pachike q'ij utz chiwach. ⁷ Ri tikawex re ruwachulew na tzel ta kixkil ri'ix; no'j ri'in lik tzel kinkilo, ma kanq'ala-jisaj chi utz ri kimak. ⁸ Jix ri'ix che ri nimaq'ij; no'j ri'in na kin'ek ta wo'ora, ma k'amaja' kopon ri nuq'ijol —xcha'. ⁹ Xub'i'ij k'u wa' y xkanaj kan Galilea.

Ri Jesús kopon pa ri nimaq'ij re taq ri rancho

¹⁰ Ek'uchiri' eb'enaq chi ruchaq', ri Jesús xe'ek pa ri nimaq'ij, pero na xe'ek ta chiwachil cha' taq ri winaq na kakina'b'ej taj.

¹¹ Pa ri nimaq'ij raj judi'ab' lik kakitzukuj ri Jesús, y jewa' kakib'i'ij: «¿Pa nawi k'o wi la' la jun achi?» kecha'.

¹² Chikixo'l ri winaq lik e k'i ri kakich'a'tib'ej ri Jesús. Jujun kakib'i'ij: «La' la Jesús lik utz uk'u'x» kecha'. Yey

*

^{7:2} Ronoje junab' raj judi'ab' kaki'an wa nimaq'ij pa k'isb'al ruq'ijol ri molonik. Che wa nimaq'ij, raj Israel kakiyib'a' kirancho 'anom ruk' uq'ab' che' y kejeqi' wuqub' q'ij chupa. Wa' e kuxtab'al re ri cuarenta junab' xeb'in chupa ri luwar katz'intz'otik echiri' na jinta kocho. Lv. 23:34; Dt. 16:13

e k'o jujun chik kakib'i'ij: «La' la Jesús lik na utz ta ri ku'ano ma xa keb'usok ri winaq» kecha'. ¹³ Pero na jinta k'u junoq kach'a't puwi ri Jesús chiwachil; xa xe'laq'ay kech'a't puwi', ma kakixi'ij kib' chikiwach raj judi'ab' e aj wach.

¹⁴ Ek'u ri' nik'ajarinaq chi ri nimaq'ij xopon ri Jesús pa ri Rocho Dios y xujeqo kak'utun chikiwach.

¹⁵ Raj judi'ab' lik xkam kanima' che y jewa' xkib'i'ij: «¿Cha'taj lik k'o reta'am yey na jinta k'o k'utuyum chwach?» xecha'.

¹⁶ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Ri kintajin che uk'utik na xa ta pa we ri'in kan'ano; ma wa' petinaq ruk' ri taqayom lo we'in. ¹⁷ We k'o k'u junoq lik kuya rib' che u'anik ri karaj ri Dios, ri' kareta'maj we ri kank'utu ruk' ri Dios kape wi, o we xa pa we ri'in kinch'a'tik. ¹⁸ Ma china ri xa pa re kach'a'tik, ri' xew karaj kayak uq'ij kuma ri winaq. No'j china ri karaj e kayak uq'ij ri taqayom lo re, ri' lik qatzij ri kutzijoj y na jinta k'ana raq'ub'al ku'ano.

¹⁹ »¿Na qatzij ta neb'a la' e ri Moisés xya'w che alaq ri Tzij Pixab'? Na ruk' ta k'u ri', na jinta junoq che alaq ka'anaw re ronoje ri k'o chupa wa Tzij Pixab'. ¿Su'chak ka'aj alaq kinkamisaj alaq? —xcha'.

²⁰ Ek'u taq ri winaq xkik'ul uwach:

—Lal k'o puq'ab' jun itzel uxlab'ixel. ¿China ri karaj kakamisan e la? —xecha'.

²¹ Ri Jesús xub'i'ij chike:

—Ri'in k'o jun k'utub'al re ruchuq'ab' ri Dios xin'ano, yey onoje ralaq lik kakam anima' alaq che ma xin'an wa' chupa ri q'ij re uxlanib'al.*

²² »Paqatzij wi, ri Moisés xuya che alaq ri jun taqanik re ri retalil re circuncisión tob' na e ta rire xjeqow loq,

---

* 7:21 Jn. 5:1-16

ma e xejeqow lo re ri qati'-qamam ojertan.† Yey ralaq kakoj alaq ri retalil re circuncisión che junoq tob' pa ri q'ij re uxlanib'al. ²³ Ka'an alaq wa' ma ri taqanik re ri Moisés kutaq che ka'ani' ri circuncisión pa ri uwajxaq q'ij ralaxib'em juna ralko ala. Ka'an k'u alaq ri', tob' wa' katzaq pa ri q'ij re uxlanib'al, cha' na kapalajij ta alaq wa taqanik re ri Moisés. ¿Su'b'e k'u ri' k'o oyowal alaq chwij ri'in ruma xinkunaj jun achi pa ri q'ij re uxlanib'al?

²⁴ »Makoj alaq umak junoq xa ruma kach'ob' alaq eta'am alaq ri u'anom; ri 'ana alaq e ch'ob' o alaq ruk' saqil na'oj puwi ri paqatzij wi u'anom, we k'o umak o na jintaj —xcha'.

Ri Jesús kuq'alajisaj pa petinaq wi Rire

²⁵ E k'o jujun chike ri e aj Jerusalem kakitz'onob'ej: «¿Na e ta achi wa' ketajin che utzukuxik re kakikamisaj? ²⁶ ¿Su'chak k'u ri' kaya' luwar che kach'a't chiwachil yey na jintaj ne junoq kaq'aten re? ¿Kikojom chi nawi raj wach re ri tinamit rire e ri Cristo, Rucha'o'n lo ri Dios? ²⁷ Ma ri'oj qeta'am chi utz pa kape wi wa'chi; no'j we xk'un ri Cristo, ri' na jintaj junoq eta'mayom re pa kape wi» kecha'.

²⁸ Ri Jesús kak'utun pa ri Rocho Dios echiri' xuta wa'. Lik ko k'u xsik'in che ub'i'xikil:

—Kab'i'ij ralaq lik eta'am alaq nuwach y lik eta'am alaq pa kimpe wi. Pero lik cheta'maj k'u alaq wa': Ri'in na in petinaq ta xa pa we ri'in, ma intaqom lo ruma ri Jun lik ub'e ronoje taq ri ku'ano. Yey ralaq na eta'am ta alaq uwach Rire. ²⁹ No'j ri'in weta'am uwach, ma ruk' Rire in petinaq wi y e Rire taqayom lo we'in —xcha'.

---

† **7:22** K'amaja' ne kalax ri Moisés echiri' ri Dios xub'il'ij chike ri tinamit Israel kakikoj ri retalil re circuncisión chike konoje ri raldaq ko alab'o pa ri uwajxaq q'ij kalaxib'em. Gn. 17:10-12; Lv. 12:3

³⁰ Ek'uchiri', raj wach xkaj e ri' kakichap b'i ri Jesús; pero na jinta junoq x'anaw re, ma k'amaja' kopon ruq'ijol. ³¹ Na ruk' ta k'u ri', chikixo'l ruk'iyal winaq, lik e k'i xkub'i' kik'u'x ruk' ri Jesús y kakib'i'ij: «Chiwach ralaq, echiri' kak'un Rucha'o'n lo ri Dios, ¿ku'an kami más k'utub'al ri' re ruchuq'ab' ri Dios chwa wa ku'an wa'chi?» kecha'.

Ri fariseos kakaj kakiya ri Jesús pa cárcel

³² Ri fariseos xkita ri kakib'i'ij ri winaq puwi ri Jesús. E uwari'che, rike kuk' ri nimaq e aj chakunel pa Rocho Dios xekitaq b'i ri e chajinel re ri Rocho Dios cha' kakichap lo ri Jesús.

³³ Xub'i'ij k'u ri Jesús:

—Ri'in na naj ta chi kink'o'ji' uk' alaq, ma kintzelej ruk' ri taqayom lo we'in. ³⁴ Kopon na k'u ri' ri q'ij echiri' kintzukuj alaq; pero na kinriq ta alaq, ma na kopon ta alaq pa kine'k'ola wi ri'in —xcha'.

³⁵ Ek'u ri e aj judi'ab' xkijeq kakitz'onob'ej chikiwach: «¿Pa nawi ke'ek wi wa'chi yey na ke'qariqa ta ri'oj? ¿Ke'ek nawi kuk' ri e aj judi'ab' ejeqel chikixo'l ri e aj griegos y ke'k'utuna chikiwach? ³⁶ ¿Sa' ke'elawi wa xub'i'ij chiqe: “Kintzukuj alaq; pero na kinriq ta alaq, ma na kopon ta alaq pa kine'k'ola wi ri'in”?» kecha'.

Taq ri ak'al re ya' k'aslik

³⁷ Che ri k'isb'al re ri nimalaj nimaq'ij, ri Jesús xtak'i' chikiwach ri winaq y ko xsik'in che ub'i'ixikil:

«We k'o junoq katzajin uchi', petoq y chutija re ri ya' k'o wuk', ³⁸ ma e pacha' kub'i'ij Ruch'a'tem ri Dios: Ri kakub'i' uk'u'x wuk' ri'in, ku'ana pacha' kajuljut taq lo ak'al re ya' k'aslik pa ranima'»* xcha'.

³⁹ Ruk' wa' ri Jesús e kach'a't puwi ri Ruxlab'ixel ri Dios ri kakik'ul na janipa ri kakub'i' kik'u'x ruk'. Yey k'amaja'

* 7:38 Zac. 14:8

k'u kak'un ri' ri Ruxlab'ixel ri Dios ma k'amaja' ne ke'ek ri Jesús chila' chikaj pa kaq'alajisax wi runimal uchomalil.

Ri winaq kech'a't puwi china ri Jesús

⁴⁰ E k'o k'u jujun chike ri winaq, echiri' xkita wa', jewa' kakib'i'ij: «Paqatzij wi wa'chi e ri jun q'alajisanel re ri Dios qoye'em kak'unik» kecha'. ⁴¹ Jujun chik jewa' kakib'i'ij: «Wa' wa'chi e ri Cristo, Rucha'o'n lo ri Dios» kecha'. Yey jujun chik jewa' kakib'i'ij: «¿Galilea neb'a kape wi lo ri Cristo? ⁴² Na Galilea taj, ma tz'ib'ital kan chupa Ruch'a'tem ri Dios, ri Cristo kalax lo chikixo'l ri ratz-uchaq' kan ri rey David pa ri tinamit Belén, rutinamit ri David» kecha'. ⁴³ Jek'ula' ri' ri winaq jachatal kipa ruma junwi taq ri kakich'ob' raqan puwi ri Jesús. ⁴⁴ E k'o ne jujun chike ri winaq xkaj kakichap b'i ri Jesús, pero na jinta junoq x'anaw re.

Raj wach re ri tinamit kakik'aq b'i uq'ij ri Jesús

⁴⁵ Ri e chajinel re ri Rocho Dios xetzelej pa e k'o wi ri xetaqaw lo ke, wa' e ri fariseos y ri nimaq e aj chakunel pa Rocho Dios, yey rike xkitz'onoj chike raj chajinel:

—¿Su'chak na xik'am ta lo ri Jesús? —xecha'.

⁴⁶ Ri e chajinel jek'uwa' xkik'ul uwach:

—¡Na jinta junoq jela' ch'a'tinaq pacha' kach'a't wa' wa'chi! —xecha'.

⁴⁷ Ek'u ri fariseos xkib'i'ij chike:

—¿Xixsokotaj kami ri' ri'ix ruma rire? ⁴⁸ ¿K'o neb'a junoq chike raj wach re ri tinamit o chike ri fariseos xkub'i' uk'u'x ruk' wa' wa'chi? ⁴⁹ No'j wa winaq eteran chirij ri Jesús, lik itzel kiwachlib'al ma na kakimaj ta k'ana usuk' ri Tzij Pixab' —xecha'.

⁵⁰ Ek'u ri Nicodemo, ri jun fariseo xopon julaj chaq'ab' ruk' ri Jesús, jewa' xub'i'ij chike:

⁵¹ —Kub'i'ij ri Tzij qe'oj, na utz taj kaq'at tzij puwi junoq, we na kata' ta uchi' nab'e y we na keta'max ta nab'e we k'o juna mak u'anom —xcha'.

⁵² Xkik'ul k'u uwach ri Nicodemo:

—¿Lal kami aj Galilea rilal? Chajilaj la chi utz Ruch'a'tem ri Dios y jela' keta'maj la we k'o juna q'ala-jisanel elinaq lo chikixo'l raj Galilea —xecha'.

⁵³ Ek'uchiri', chikijujunal xeb'ek chikocho.

8

Katz'onox che ri Jesús kuq'at tzij puwi jun ixoq na jusuk' ta ub'inik

¹ Ri Jesús xe'ek chwa ri juyub' Olivos. ² Echiri' xsaqirik, xtzelej tanchi pa ri Rocho Dios. Konoje ri winaq xeqib' ruk' y Rire xtz'uyi' chikiwach y xujeqo ku'an k'utunik.

³ Ek'uchiri', raj k'utunel re ri tzijpixab' y ri fariseos xkik'am lo jun ixoq chwach. Wa' wi'xoq xkimajo e ri' kamakun chirij ri k'ulanikil ruk' jun achi na rachijil taj. Xkiya k'u chikinik'ajal konoje ri e k'o chiri' ⁴ y jewa' xkib'i'ij che ri Jesús:

—Lal tijonel, wa jun ixoq xqamajo lik e ri' kamakun chirij ri k'ulanikil ruk' jun achi na rachijil taj. ⁵ Yey ri Moisés, chupa ri Tzij Pixab' kataqan che ka'an pa'b'aj juna ixoq we ku'an wa'.* ¿Sa' k'u ri kab'i'ij rilal che? —xecha'. ⁶ Xkib'i'ij wa' che ri Jesús xa re k'amb'al upa cha' kakikoj umak.

Ek'u ri Jesús xch'uki'ik y ruk' ruwi uq'ab' xujeq katz'ib'an chwa rulew. ⁷ Yey rike lik kakik'ot upa cha' kuk'ul uwach ri tz'onob'al. Ek'u ri Jesús xtak'i'ik y xub'i'ij chike:

—We k'o junoq che alaq kuna'o na jinta k'ana umak, e nab'e ri' chuk'aqa rab'aj che wi'xoq —xcha'. ⁸ Tek'uchiri',

* **8:5** Lv. 20:10; Dt. 22:22-24

xch'uki' tanchik y ruk' ruwi uq'ab' xtz'ib'an tanchi chwa rulew.

⁹ Konoje rike echiri' xkita wa' wa xub'i'ij, xkina' kib' k'o kimak. E uwari'che, pa jujun xeb'el b'i. Nab'e xeb'el b'i ri e nimaq winaq; tek'uchiri', ri e k'ak'al. Echiri' konoje eb'elinaq chub'i, xew ri Jesús y rixoq xekanaj kan chiri'.

¹⁰ Ek'uchiri' xtak'i' ri Jesús y xrilo na jinta chi junoq chiri', xew chi rixoq, xub'i'ij k'u che:

—Ixox ¿pa e k'o wi ri kakikoj amak? ¿Na jinta junoq xuq'at tzij re kamik pawil'? —xcha'.

¹¹ Rixoq xub'i'ij che:

—Na jinta junoq, Wajawal —xcha'.

Ek'uchiri', ri Jesús xub'i'ij che:

—Jenela' ri'in na kanq'at ta tzij re kamik pawil'. Jat k'u ri' y matmakun chik —xcha'.

Ri Jesús e ri Q'ijsaq

¹² Ri Jesús xch'a't tanchi kuk' ri winaq, jewa' xub'i'ij chike:

—In ri Q'ijsaq che ruwachulew. China k'u ri katerej lo chwij, na kab'in ta chi k'enoq pa q'equ'm ma k'o ri Q'ijsaq ruk' yey wa' e ri kuya k'aslemal —xcha'.

¹³ Ek'uchiri', ri fariseos xkib'i'ij che ri Jesús:

—Na jinta uchak ri kab'i'ij la, ma xa chi'ib'il ib' la kab'i'ij la sa' ri wach la —xecha'.

¹⁴ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Tob' in ri kinq'alajisan re sa' ri nuwach, ri kamb'i'ij lik qatzij; ma weta'am pa in petinaq wi y weta'am pa kin'ek wi. No'j ralaq na eta'am ta alaq pa in petinaq wi y na eta'am tane alaq pa kin'ek wi.

¹⁵ »Ralaq, echiri' kab'i'ij alaq sa' ri kach'ob' alaq puwi junoq, ka'an alaq wa' xa ruk' ri na'oj re ruwachulew. No'j ri'in na je ta la' kan'ano. ¹⁶ Echiri' k'o kanq'alajisaj chirij junoq, qatzij ri kamb'i'ij. Ma na xa ta pa we ri'in

ri kamb'i'ij; ma ri nuna'oj ri'in lik junam ruk' runa'oj ri Nuqaw, ri xtaqaw lo we'in.

¹⁷ »Yey chupa ri Tzij Pixab' e alaq, tz'ib'ital kanoq: “We e k'o ka'ib' tikawex junam kakijikib'a' uwach ri kakib'i'ij, e kakoj ke ri'.”* ¹⁸ Ri kanq'alajisaj ri'in chiwib'il wib', kajikib'ax uwach ruma ri Nuqaw, ri taqayom lo we'in — xcha'.

¹⁹ Xkitz'onoj k'u che:

—¿Pa k'u k'o wi ri qaw la? —xecha'.

Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Ralaq na eta'am ta alaq nuwach ri'in y na eta'am ta alaq uwach ri Nuqaw; ma we ta eta'am alaq nuwach ri'in, jek'ula' ri' eta'am alaq uwach ri Nuqaw —xcha'.

²⁰ Ri Jesús xub'i'ij wa' echiri' kak'utun pa ri Rocho Dios, chiri' pa k'o wi ri kaxa re qasa'n. No'j na jinta junooq xchapaw b'i re, ma k'amaja' kopon ruq'ijol.

Ri Jesús petinaq chila' chikaj

²¹ Xub'i'ij tanchi ri Jesús chike:

—Ri'in kin'ek y ralaq kintzukuj k'u alaq, pero kakam na k'u alaq ri' pa ri mak alaq. Ma pa kin'ek wi ri'in, na kopon ta ralaq chila' —xcha'.

²² Xkib'i'ij k'u raj judi'ab' chikiwach: «Laj kukamisaj rib'; e uwari'che kub'i'ij na utz taj kojopon ri'oj chila' pa ke'ek wi rire» xecha'.

²³ Ek'u ri Jesús xub'i'ij chike:

—Ralaq na alaq ta re chila' chikaj, no'j ri'in in petinaq chila' chikaj. Ralaq alaq re ruwachulew, no'j ri'in na in ta re ruwachulew. ²⁴ E uwari'che ximb'i'ij kakam na k'u alaq ri' pa ri mak alaq. Ma we na kakoj ta alaq “In Ri'in”,* ri' kakam alaq pa ri mak alaq —xcha'.

---

* **8:17** Dt. 19:15   * **8:24** Wa' ke'elawi ri Jesús xex chi k'o wi y na jinta utaqexik ruk'aslemaal. Éx. 3:14; Is. 43:10; Ap. 1:4

²⁵ Ek'uchiri' xkitz'onoj che:

—¿Lal china k'u ri' rilal? —xecha'.

Ri Jesús xuk'ul uwach:

—E ri nub'i'im chi lo che alaq. ²⁶ Ri'in lik k'o weta'am chi'ij alaq re kojok'al mak alaq y re q'atb'al tzij pawil alaq; pero xew kamb'i'ij chikiwach konoje ri tikawex sa' ri nutom che ri taqayom lo we'in, yey Rire lik qatzij janipa ri kub'i'ij —xcha'.

²⁷ Ri Jesús e kach'a't puwi Nuqaw, pero rike na xkimaj ta usuk' wa'.

²⁸ E uwari'che ri Jesús xub'i'ij chike:

—Echiri' kayak alaq Ralaxel Chikixo'l Tikawex y kaya alaq chwa ri cruz,* k'a ek'uchiri' keta'maj alaq ri: “In Ri'in”. Yey na jinta k'o kan'an xa pa we ri'in, ma xew kamb'i'ij janipa ruk'utum ri Nuqaw chwe. ²⁹ Ma ri taqayom lo we'in k'o wuk'; ri Nuqaw na inuya'om ta kan nutukel, ma ri'in xew kan'ano janipa ri karaj Rire —xcha'.

³⁰ Echiri' xub'i'ij taq wa' ri Jesús, lik e k'i ri xkikojo Rire e ri jun q'alajisanel koye'em kak'unik.

Ri e k'o puq'ab' ri Dios y ri e k'o puq'ab' ri mak

³¹ Ek'uchiri', ri Jesús xub'i'ij chike ri e aj judi'ab' xkikojo Rire e ri jun q'alajisanel koye'em kak'unik.

—We kataqej k'u alaq janipa wa kamb'i'ij che alaq, ri paqatzij wi ku'an alaq nutijo'n; ³² y jek'ula' keta'maj alaq ri Q'ijsaq, y ri Q'ijsaq karesaj lo alaq puq'ab' ri ajaw alaq —xcha'.

³³ Rike xkik'ul uwach:

—Ri'oj oj ralk'o'al kan ri Abraham y na oj k'o'iji'naq ta puq'ab' junoq. ¿Su'b'e k'u ri' kab'i'ij la chiqe kojoesax lo puq'ab' ri qajaw? —xecha'.

³⁴ Ri Jesús xub'i'ij chike:

---

* 8:28 Jn. 3:14; 12:32

—Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: Konoje ri kemakunik, puq'ab' ri mak e k'o wi. ³⁵ Juna aj chak pa ja na junam ta uwach ruk' ruk'ajol ri rajaw ja, ma ri aj chak xa ajilam q'ij k'o pa ja; no'j ruk'ajol na jinta utaqexik e ralk'o'al ruqaw. ³⁶ E uwari'che, we Ruk'ajol ri Dios karesaj lo alaq che ri mak k'o wi alaq, paqatzij wi k'u ri' kakiritaj lo alaq che ri mak.

³⁷ »Ri'in weta'am alaq ralk'o'al kan ri Abraham; na ruk' ta k'u ri', ka'aj alaq kinkamisaj alaq ma na kak'ul ta alaq ri kank'ut che alaq. ³⁸ Ri'in e kamb'i'ij ri uk'utum ri Nuqaw chwe, yey ralaq e ka'an alaq janipa rub'i'im ri qaw alaq —xcha'.

³⁹ Rike xkik'ul uwach:

—Ri qaqaw ri'oj e ri Abraham —xecha'.

Ek'u ri Jesús xub'i'ij chike:

—We ta paqatzij wi alaq ralk'o'al ri Abraham, e ka'an alaq ri' ri xu'an rire. ⁴⁰ No'j ralaq na je ta la' katajin alaq che u'anik. Ma tob' nub'i'im che alaq ri Q'ijsaq uk'utum ri Dios chwe, na ruk' ta k'u ri', ka'aj alaq kinkamisaj alaq. ¡Ri Abraham na je ta la' xu'ano! ⁴¹ Ralaq e ka'an alaq pacha' ri ku'an ri qaw alaq —xcha'.

Ek'uchiri', xkib'i'ij rike che:

—Ri'oj na oj ta pacha' ri winaq na keta'am taj china ri kiqaw; ma xa jun ri Qaqaw, e ri Dios —xecha'.

⁴² Xub'i'ij k'u ri Jesús chike:

—We ta paqatzij wi e qaw alaq ri Dios, ralaq lik k'ax kinna' alaq ri', ma ri'in ruk' ri Dios in petinaq wi yey ri' in k'o chiwach alaq. Na in petinaq ta k'u xa pa we ri'in, ma e ri Dios taqayom lo we'in.

⁴³ »¿Su'b'e na kamaj ta alaq usuk' janipa ri kamb'i'ij che alaq? E ruma ri na ka'aj ta alaq kata alaq ri kamb'i'ij ri'in. ⁴⁴ Ri qaw alaq e ritzel winaq, ma e ka'an alaq sa' ri karaj rire. Ritzel winaq aj kamisanel chwi lo ri jeqeb'al

ruwachulew. Yey rire na xtiki' ta kan pa ri Q'ijsaq, y na jinta ne k'ana Q'ijsaq ruk'. Echiri' ku'an raq'ub'al, e kuq'alajisaj sa' ri k'o pa ranima'; ma xex wi aj raq'ul yey ronoje raq'ub'al ruk' rire kape wi. ⁴⁵ No'j ri'in e kanq'alajisaj ri lik qatzij, yey ralaq na kakoj ta alaq.

⁴⁶ »¿K'o nawi junoq che alaq kuriq juna mak chwij? Yey we qatzij ri kamb'i'ij, ¿su'b'e k'u ri' na kakoj ta alaq? ⁴⁷ E junoq ralk'o'al ri Dios, e kuta Ruch'a'tem ri Dios; no'j ralaq na alaq ta ralk'o'al ri Dios, ma na kata ta alaq Ruch'a'tem —xcha'.

Ri Cristo xex chi k'o lo wi chwa ri Abraham

⁴⁸ Ek'uchiri', raj judi'ab' xkib'i'ij che ri Jesús:

—Lik qatzij ri xqab'i'ij pawil' la: Rilal lal kuk'il ri aj Samaria y lal k'o puq'ab' jun itzel uxlab'ixel —xecha'.

⁴⁹ Ek'u ri Jesús xuk'ul uwach chike:

—Ri'in na in jinta puq'ab' juna itzel uxlab'ixel; ri kan'ano e kanyak uq'ij ri Nuqaw y ralaq kak'aq b'i alaq nuq'ij. ⁵⁰ Ri'in na kantzukuj ta yakb'al nuq'ij, tob' k'o Jun karaj kayaki' nuq'ij yey puq'ab' Rire k'o wi kuq'alajisaj china ri k'o Q'ijsaq ruk'. ⁵¹ Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: China ri kakojow re ri kanq'alajisaj ri'in, na kakam taj ma k'o uk'aslemal na jinta utaqexik —xcha'.

⁵² Ek'uchiri', raj judi'ab' xkik'ul uwach:

—Wo'ora kaqajikib'a' uwach, lal k'o puq'ab' jun itzel uxlab'ixel. Ma ri Abraham y ri q'alajisanelab' xekamik, yey rilal kab'i'ij la: “China kakojow re ri kanq'alajisaj, na kakam taj ma k'o uk'aslemal na jinta utaqexik.” ⁵³ ¿Lik neb'a más k'o wach rilal chwa ri qaqaq Abraham? Rire xkamik yey taq ri q'alajisanelab' xekamik. Chiwach rilal, ¿sa' ri wach la? —xecha'.

⁵⁴ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—We kanyak nuq'ij ri'in chiwib'il wib', ri' na jinta uchak ri yakb'al nuq'ij kan'ano; no'j k'u ri kayakaw nuq'ij e ri

Nuqaw, ri kab'i'ij alaq e Dios alaq. ⁵⁵ Ek'u ralaq na eta'am ta alaq uwach Rire; no'j ri'in lik weta'am uwach. We ta e la' kamb'i'ij na weta'am ta uwach, ri' kinelik in aj raq'ul jela' pacha' ralaq. No'j ri'in paqatzij wi weta'am uwach Rire yey lik kan'an ronoje ri kub'i'ij. ⁵⁶ Ri Abraham, ri mam alaq ojertan, lik xki'kotik echiri' xreta'maj kink'un che ruwachulew; xril pan ri nuq'ijol y lik xki'kot che — xcha'.

⁵⁷ Ek'uchiri', raj judi'ab' xkib'i'ij che ri Jesús:

—K'amaja' ne cincuenta ri junab' la, ¿yey kab'i'ij la xil la uwach ri Abraham? —xecha'.

⁵⁸ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: Ri'in xex chi in k'o lo wi echiri' k'amaja' ne kalax ri Abraham —xcha'.

⁵⁹ Ek'uchiri', ri winaq xkijeq kakisik' ab'aj re kaki'an ri Jesús pa'b'aj; no'j Rire xewax chikiwach, e la' xik'ow chikixo'l y xel b'i che ri Rocho Dios.

9

Ri Jesús kukunaj jun achi ralaxib'em potz'

¹ Ri Jesús echiri' katajin chi b'e, xril jun achi ralaxib'em potz'. ² Ek'u rutijo'n xkitz'onoj che:

—Lal tijonel, ¿wa jun achi xalaxik potz' ruma nawi kimak ruchu-uqaw o ruma umak rire? —xecha'.

³ Ri Jesús xuk'ul uwach chike:

—Na ruma ta umak rire y na ruma tane kimak ruchu-uqaw; wa' e u'anom cha' ruchuq'ab' ri Dios kaq'alajin ruk' rire.

⁴ Lik chirajawaxik chwe kan'an ruchak ri taqayom lo we'in xaloq' k'a paq'ij, ma kak'un lo raq'ab' echiri' na junta chi junuq utz kachakunik. ⁵ Xaloq' k'u in k'o ri'in wara che wu'wachulew, in ri in Q'ijsaq che ruwachulew —xcha'.

⁶ Echiri' ub'i'im chi wa', ri Jesús xchub'an chwa rulew, xu'an jub'iq' xoq'o'l ruk' ruk'axaj. Tek'uchiri', xusoq' che ruwach ri potz'. ⁷ Ek'uchiri', xub'i'ij che:

—Jat, ja'ch'aja rawach pa ri ya' re Siloé —xcha'. (Siloé ke'elawi “ri Taqom loq”).

Ri potz' e xu'ano; xe'ek y xu'ch'aja ruwach. Ek'uchiri' xtzelej loq, katzu'n chik.

⁸ Ek'u ri ejeqel lo chunaqaj ri potz' y ri kilom xaqi ku'an ulimoxna, jewa' kakib'i'ij: «¿Na e ta neb'a achi wa' katz'uyi' chi' b'e y ku'an ulimoxna?» kecha'.

⁹ Jujun chik kakib'i'ij: «Qatzij, are!» kecha'.

Jujun chik kakib'i'ij: «Na e ta rire, tob' lik e katzu'nik» kecha'.

No'j rachi kunutajinaq chik, lik kujikib'a' uwach, jewa' kub'i'ij: «Qatzij, in wa' k'ut» kacha'.

¹⁰ Xkitz'onoj k'u che:

—¿Cha'ta la' xat-tzu'nik? —xecha che.

¹¹ Rire xuk'ul uwach:

—E ri jun achi Jesús ub'i', xu'an jub'iq' xoq'o'l, xusoq' che ri nuwach y xub'i'ij chwe: “Jat pa k'o wi ri ya' re Siloé y ja'ch'aja rawach chupa.” Xin'ek k'u ri', y echiri' xinch'aj ri nuwach, xinjeq kintzu'nik —xcha'.

¹² Xkitz'onoj k'u che:

—¿Pa k'o wi ri' la' la'chi? —xecha che.

Rire xuk'ul uwach:

—Na weta'am taj pa k'o wi —xcha'.

Ri fariseos kakita uchi' ri potz' kunutajinaq chik

¹³ Ek'uchiri' xkik'am b'i ri potz' kunutajinaq chik chikiwach ri fariseos; ¹⁴ ma e pa jun q'ij re uxlanib'al echiri' ri Jesús xu'an xoq'o'l y xukunaj ri potz'.

¹⁵ Jenela' ri fariseos xkitz'onoj che cha'taj xtzu'nik.

Rire xuk'ul uwach chike:

—Rachi xusoq' xoq'o'l che ri nuwach, xinch'aj k'u ri nuwach y wo'ora kintzu'nik —xcha'.

¹⁶ Ek'uchiri', jujun chike ri fariseos kakib'i'ij chikiwach: «La' la'chi x'anaw re wa', na ruk' ta ri Dios petinaq wi; ma e ku'an ri na ub'e taj ka'ani' chupa ri q'ij re uxlanib'al» kecha'.

Jujun chik kakib'i'ij: «We rire aj mak, ¿su'anik k'u ri ku'an wa k'utub'al re ruchuq'ab' ri Dios?» kecha'.

Ruma k'u la', xkijach kipa ri fariseos chikiwach.

¹⁷ Ek'uchiri', xkitz'onoj che rachi kunutajinaq chik:

—¿Sa' ri kab'i'ij ri'at chwi rachi xutzu'nisaj rawach? —xecha'.

Rire xuk'ul uwach:

—Ri'in kamb'i'ij e jun q'alajisanel —xcha'.

¹⁸ Pero raj judi'ab' na xkaj taj kakikojo we rachi xex potz' wi y wo'ora katzu'nik. Ruma wa' xekisik'ij ruchu-uqaw,

¹⁹ y xkitz'onoj k'u chike:

—¿E alk'o'al alaq wa', ri kab'i'ij alaq ralaxib'em potz'? ¿Cha'taj katzu'n wo'ora? —xecha'.

²⁰ Ruchu-uqaw rachi xkik'ul uwach:

—Ri'oj lik qeta'am e qalk'o'al wa' y xalaxik potz'. ²¹ No'j na qeta'am taj cha'taj katzu'n wo'ora, y na qeta'am ta nenare' china xkunan re. Tz'onoj alaq che, ma rire nim chik —xecha'.

²² Ruchu-uqaw rachi xkib'i'ij wa' ruma kakixi'ij kib', ma wa aj wach ke raj judi'ab' ki'anom chi tzij chikiwach cha' na kek'ul ta chi pa ri sinagoga janipa ri kakijikib'a' uwach ri Jesús e ri Cristo, Rucha'o'n lo ri Dios. ²³ E uwari'che ruchu-uqaw rachi xkib'i'ij: «Tz'onoj alaq che, ma rire nim chik.»

²⁴ Ek'uchiri', raj judi'ab' xkitaq tanchi usik'ixik rachi kunutajinaq chik y xkib'i'ij che:

—Wo'ora chajikib'a' uwach chwach ri Dios ri kab'i'ij. Ma ri'oj qeta'am wa' wa'chi lik aj mak —xecha'.

²⁵ Ek'u rire xub'i'ij:

—We rire aj mak na weta'am ta k'u ri' ri'in, xew weta'am e ri petinaq loq in potz' yey wo'ora kintzu'nik —xcha'.

²⁶ Xkitz'onoj tanchi che:

—¿Sa' ri xu'an chawe? ¿Su'anik xutzu'nisaj rawach? —xecha'.

²⁷ Rachi xuk'ul uwach:

—Ri'in ya ximb'i'ij che alaq y na x'aj ta kata alaq. ¿Su'chak k'u ri' ka'aj alaq kamb'i'ij tanchik? ¿Ka'aj kami ralaq ku'an alaq utijo'n? —xcha'.

²⁸ Ek'u rike xkiyajo, jewa' xkib'i'ij che:

—Ri'at e kataqej la' la jun achi, no'j ri'oj e kaqataqej rutz'ib'am kan ri Moisés. ²⁹ Ma ri'oj qeta'am ri Dios xch'a't ruk' ri Moisés; no'j la' la jun achi, na qeta'am taj pa petinaq wi —xecha che.

³⁰ Ek'u rire xub'i'ij chike:

—¿E la' la lik kakam wanima' ri'in che! Ma ralaq na eta'am ta alaq pa petinaq wi wa'chi, yey rire xutzu'nisaj ri nuwach ri'in. ³¹ Qeta'am k'u chi utz, ri Dios na keb'uta ta raj makib', xew keb'uta ri kakiloq'oj uq'ij y kaki'an ri rajawal uk'u'x Rire. ³² Chwi lo ri jeqeb'al ruwachulew, na jinta tatajinaq wi we k'o junoq utzu'nisam juna tikawex potz' chwi ralaxik. ³³ We tamaji wa jun achi petinaq ruk' ri Dios, ri' na jinta puq'ab' ku'an wa' —xcha'.

³⁴ Xkib'i'ij k'u che:

—Ri'at lik pa mak xatalax wi. ¿Kawaj kami ri' katk'utun chiqawach? —xecha che.

Chwi k'u ri' la', na xkik'ul ta chi pa ri sinagoga.

Ri potz' kunutajinaq chik kuko'j rub'i' ri Jesús

³⁵ Ek'u ri Jesús xreta'maj na kakik'ul ta chi pa ri sinagoga rachi kunutajinaq. Uwari'che echiri' xuk'ulu, jewa' xub'i'ij che:

—¿Kub'ul ak'u'x ri'at ruk' *Ralaxel Chikixo'l Tikawex?* —
xcha'.

³⁶ Rachi xuk'ul uwach:

—Wajawal, b'i'ij la chwe china rire cha' kakub'i' nuk'u'x
ruk' —xcha'.

³⁷ Ri Jesús xub'i'ij che:

—Awilom chi uwach; ma in ri' ri kinch'a't awuk' —xcha'.

³⁸ Ek'uchiri', rachi xuxukub'a' rib' chwach y xuloq'ni-
maj uq'ij, jewa' xub'i'ij che:

—Wajawal, ri'in kakub'i' nuk'u'x uk' la —xcha'.

³⁹ Ek'u ri Jesús xub'i'ij:

—Ri'in in k'uninaq che ruwachulew cha' wuma ri'in
kaq'alajinik china ri kakik'ul ri Q'ijsaq y china ri na
kakik'ul taj. In k'uninaq k'u ri' cha' e ri na ketzu'n taj,
kajaqataj ri kiwach y jela' kakil ri Q'ijsaq; yey ek'u ri
“ketzu'nik”, kach'uqutaj ri kiwach y na kakil ta ri Q'ijsaq
—xcha'.

⁴⁰ Jujun k'u chike ri fariseos, ri e k'o pan chunaqaj ri
Jesús, echiri' xkita wa', xkitz'onoj che:

—¿E kami ke'elawi ri' oj potz' ri'oj? —xecha'.

⁴¹ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—We ta kaya ib' alaq chupa na kil ta alaq ri Q'ijsaq, na
jinta mak alaq ri'. No'j ruma ri kab'i'ij alaq kil alaq chi utz
ri Q'ijsaq, e kakanaj k'u alaq ri' chupa ri mak alaq* —xcha'.

10

Taq ri b'exex keta'am uwach ri chajinel ke

¹ Ri Jesús xub'i'ij:

---

* **9:41** Juna aj mak we kuya rib' chupa rumak y kutzukuj ri Q'ijsaq, kuk'ul
k'u ri' ri kuyb'al mak. No'j ri fariseos xkil ri Q'ijsaq re ri Cristo yey na xkaj
taj kakik'ulu. Chikiwach rike na jinta kimak y lik keta'am chi ronoje puwi ri
Dios; e uwari'che na utz taj kakik'ul ri kuyb'al mak re ri Dios.

«Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: China ri na kok tub'i che ruchi' ri coral ke ri b'exex yey xa tob' k'u pa kok wub'i, ri' eleq'om y e kereleq'aj b'i ri b'exex. ² No'j k'u ri kok b'i che ruchi' ri coral, ri' e chajinel ke ri b'exex. ³ Ek'u rire echiri' kopon chwach ruchi' ri coral, ri chajinel k'o che ruchi' coral, kujaqala' lo che. Yey taq ri b'exex keta'am ruch'awib'al ri chajinel ke, ma rire keb'usik'ij ruk' ri kib'i' chikijujunal y keb'eresaj b'i pa ri coral. ⁴ Echiri' eresam chub'i konoje rub'exex pa ri coral, kanab'ej b'i chikiwach y konoje rub'exex keterej b'i chirij ma keta'am ruch'awib'al. ⁵ No'j taq ri b'exex na keterej tub'i chirij junog we na keta'am ta uwach; ri kaki'ano e keb'animaj chwach ma na keta'am ta ruch'awib'al» xcha'.

⁶ Ri Jesús xub'i'ij wa jun k'amb'al na'oj chike, pero rike na xkimaj ta usuk' sa' ri karaj kub'i'ij chike.

Ri Jesús e utzilaj chajinel ke b'exex

⁷ Ek'uchiri', xub'i'ij ri Jesús:

«Paqatzij wi kamb'i'ij che alaq: In ri in uchi' ri coral pa keb'ok wi ri b'exex. ⁸ Konoje ri xek'un nab'e chinuwach* ri'in e eleq'omab' y xa e kekeleq'aj b'i ri b'exex; pero ri b'exex na xekikajmaj ta rike.

⁹ »In ri in uchi' ri coral ke ri b'exex. China ri kok b'i wuma ri'in, ri' kakolob'etajik y kachajix chi utz pacha' ri b'exex keb'okisax chaq'ab' pa ri coral y keb'esax b'i paq'ij re keb'e'wo'q pa chomilaj k'im. ¹⁰ Juna eleq'om xew kak'unik re ku'an eleq', ku'an kamik y kusach uwach ronoje. No'j ri'in in k'uninaq re kanya k'aslemal che alaq yey wa' e jun chomilaj k'aslemal na jinta chi uk'isik.

¹¹ »In ri in utzilaj chajinel ke b'exex. Juna utzilaj chajinel ke b'exex kuya ranima' kakam kuma rub'exex.

---

* **10:8** “Konoje ri xek'un nab'e chinuwach”: Wa' e ri kakib'i'ij e q'alajisanel re ri Dios tob' na e taj. Pa wa k'amb'al na'oj ri b'exex e rutinamit ri Dios.

¹² No'j juna mokom kachakun xa ruma katojik. Echiri' karilo kak'un lo rutiw, kanimajik y keb'uya kan ri b'exex; ma na e ta chajinel ke y na e tane kajaw. E uwari'che kuya luwar che rutiw keb'uchap ri b'exex y keb'ukicherisaj b'i.

¹³ Wa mokom kanimajik ma na kok ta il chike ri b'exex, xew e kok il che ri kuch'ako.

¹⁴ »In ri in utzilaj chajinel ke b'exex, ma ri'in weta'am kiwach ri nub'exex y rike keta'am nuwach ri'in. ¹⁵ Jela' pacha' ri Nuqaw reta'am nuwach ri'in, jek'ula' ri'in weta'am uwach Rire; yey kanya wanima' kinkam kuma ri nub'exex.

¹⁶ »E k'o jujun chik nub'exex na e ta kuk'il wa e k'o pa wa coral. Lik chirajawaxik wi keb'e'nuk'ama' loq. We xeb'enusik'ij, kakikoj nutzij y jela' keb'u'ana xa jun pa ri coral y xa jun ri chajinel ke.

¹⁷ »Ruma k'u la', ri Nuqaw k'ax kinuna'o, ma ri'in kanya ri nuk'aslem pa kamik yey kank'am tanchi wa' echiri' kink'astaj lo chikixo'l ri ekaminaq. ¹⁸ Na ya'tal ta puq'ab' junog karesaj ri nuk'aslem we na in ta kinya'w re che. Panuq'ab' ri'in k'o wi kanya wib' pa kamik y panuq'ab' k'o wi kink'astaj lo chikixo'l ri ekaminaq. Yey wa' e ri Nuqaw ya'yom panuq'ab'» xcha'.

¹⁹ Echiri' raj judi'ab' xkita wa ch'a'tem, xkijach tanchi kipa chikiwach, ma e k'o ri xekojow re y e k'o ri na xekojow taj. ²⁰ E k'i chike jewa' kakib'i'ij: «La' k'o puq'ab' juna itzel uxlab'ixel y ch'u'jerinaq. ¿Su'chak kata alaq re?» kecha'.

²¹ No'j k'o jujun chik jewa' kakib'i'ij: «Na jinta junog jela' kach'a'tik we k'o puq'ab' juna itzel uxlab'ixel. ¿K'o neb'a juna itzel uxlab'ixel keb'utzu'nisaj ri e potz'?» kecha'.

Raj wach ke raj judi'ab' na kakikoj taj we ri Jesús e Ucha'o'n lo ri Dios

²² Chupa k'u ruq'ijol echiri' k'ax tew y k'o jab',[†] e ri' katajin ri nimaq'ij re ri Rocho Dios chila' Jerusalem. ²³ Y ri Jesús kab'in che ri Rocho Dios pa ri luwar kab'i'x che “Ruchi' Ja re Salomón”[‡]

²⁴ Ek'u raj judi'ab' xkisut rij ri Jesús y jewa' xkib'i'ij che: —¿Jampa xaqi e wa' na kaq'alajisaj ta la chiqawach sa' ri wach la? We lal k'u Rucha'o'n lo ri Dios, asu b'i'ij la chiqe —xecha'.

²⁵ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Nub'i'im chi che alaq, yey na kakoj ta alaq. Ronoje taq ri chak kan'ano, e ri Nuqaw intaqayom che kan'ano. Ruk' taq k'u wa kan'ano, kaq'alajinik in china ri'in. ²⁶ No'j ralaq na kakoj ta alaq, ma na alaq ta kuk'il ri nub'exex, jela' pacha' ri nub'i'im chi lo che alaq.

²⁷ Taq ri nub'exex keta'am chi ri nuch'awib'al; yey ri'in weta'am kiwach y rike eteran chwij. ²⁸ Ri'in kanya kik'aslemal na jinta utaqexik cha' jela' na kasach ta k'ana kiwach y na jinta ne junoq keb'eresaj panuq'ab'. ²⁹ Yey e ri Nuqaw ri xeya'w ke panuq'ab', y Rire más k'o uwach chikiwa konoje. Ruma k'u ri', na jinta junoq keb'eresaj puq'ab' Rire. ³⁰ Ma ri Nuqaw y ri'in xa oj jun —xcha'.

Raj wach ke raj judi'ab' kakaj kaki'an ri Jesús pa'b'aj

³¹ Julaj chik raj judi'ab' xkik'am ab'aj pakiq'ab' re kak-i'an ri Jesús pa'b'aj.

³² Pero Rire xub'i'ij chike:

—Lik k'i ri utzilaj chak nu'anom chiwach alaq ruk' ruchuq'ab' ri Nuqaw. ¿Ruma pachike che taq wa nu'anom kin'an alaq pa'b'aj? —xcha'.

³³ Raj judi'ab' xkik'ul uwach:

[†] 10:22 “Ruq'ijol echiri' k'ax tew y k'o jab'”: Kil “invierno” pa vocabulario.

[‡] 10:23 “Ruchi' Ja re Salomón”: Jun corredor uq'ab' ri tapia re ri Rocho Dios.

—Na kaqa'an ta la pa'b'aj ruma ri utz 'anom la; e ruma makuninaq la chirij ri Dios ruk' ri ch'a'tem la. Ma rilal xa lal jun achi y ka'an Dios che ib' la —xecha'.

³⁴ Ek'uchiri', ri Jesús xub'i'ij chike:

—Jewa' tz'ib'ital kan chupa ri Tzij Pixab' k'o uk' alaq: “Ximb'i'ij: Ri'ix ix dios.”§ ³⁵ Ri Dios xub'i'ij k'u “dios” chike ri xkik'ul Ruch'a'tem, yey Ruch'a'tem na kajalk'ati-taj taj. ³⁶ ¿Su'anik k'u ri' kab'i'ij alaq chwe in makuninaq xa ruma ri ximb'i'ij in Uk'ajol ri Dios? ma ri Dios xinucha' lo ri'in yey xinutaq lo che ruwachulew.

³⁷ »We na e ta kan'an ruchak ri Nuqaw, utz k'u ri' we na kakoj ta alaq ri kamb'i'ij. ³⁸ No'j we e kan'an ruchak ri Nuqaw, kojo k'u alaq ri' in china ri'in ruma taq ri kan'ano, na xa ta ruma ri kamb'i'ij. Y jela' keta'maj alaq y kakoj alaq ri': Ri Nuqaw wuk' ri'in y ri'in ruk' Rire, xa oj jun —xcha'.

³⁹ Ek'u raj judi'ab' xkaj tanchik kakichapo, pero na xkichap taj ma ri Jesús xel b'i chikixo'l.

⁴⁰ Y xuq'axuj k'u ri nimaya' Jordán pa xuya wi bautismo ri Juan y xkanaj kan chila'. ⁴¹ Uk'iyal winaq xeb'opon ruk'; xe'kila' y jewa' kakib'i'ij: «Ri Juan na xu'an ta juna k'utub'al re ruchuq'ab' ri Dios chiqawach; na ruk' ta k'u ri', ronoje ri xub'i'ij kan chwi wa' wa'chi, lik qatzij» kecha'.

⁴² Y lik e k'i ri xkub'i' kik'u'x ruk' ri Jesús chila'.

11

Rukamik ri Lázaro

¹ K'o k'u jun achi yewa', Lázaro rub'i'. Rire aj Betania, y chila' ejeqel wi ri ranab' María y Marta. ² Wa' wa María e ri xuq'ej kunab'al lik ki' ruxlab' che ri raqan ri Jesús y xuchaqisaj ruk' ruwi'.* ³ Ek'u ri keb' ixoqib' kichaq' kib'

§ 10:34 Ojertan kab'i'x “dios” chike ri e aj wach re ri tinamit. Salmos 82:6 e jun pixab'anik xuya ri Dios chike ri e aj wach y kub'i'ij rike e “dios” y e ralk'o'al ri Dios. * 11:2 Jn. 12:1-8

jewa' xkitaq ub'i'xikil che ri Jesús: «Qajawal, ri jun lik k'ax kana' la, lik yewa'.»

⁴ Echiri' ri Jesús xuta wa', jewa' xub'i'ij: «Wa' wa yab'il na re ta kamik, ma re yakb'al uq'ij ri Dios y re yakb'al uq'ij Ruk'ajol ri Dios» xcha'.

⁵ Ek'u ri Jesús lik k'ax keb'una' ri oxib' kichaq' kib': Ri Marta, ri María y ri Lázaro. ⁶ Na ruk' ta k'u ri', echiri' xuto yewa' ri Lázaro, k'a xkanaj chi kan keb' q'ij pa ri luwar pa k'o wi. ⁷ Tek'uchiri', xub'i'ij chike rutijo'n:

—Jo' tanchi Judea —xcha'.

⁸ Ek'u rutijo'n xkib'i'ij che:

—Lal tijonel, ¿na k'ak' ta neb'a la' raj judi'ab' ya laj xkikamisaj la pa'b'aj? Na ruk' ta k'u ri', ¿wo'ora ke'ek tanchi la chila'? —xecha'.

⁹ Ri Jesús xub'i'ij chike:

—¿Na qatzij ta neb'a la' kab'lajuj ora k'o che ri jun q'ij? Yey e junoq kab'in paq'ij na kuchiq ta ri raqan, ma karil rub'e ruma ri q'ijsaq re ruwachulew. ¹⁰ No'j we junoq kab'in chaq'ab', ri' kuchiq ri raqan ma pa q'equ'm k'o wi —xcha'.

¹¹ Tek'uchiri', xub'i'ij chike:

—E ri qamigo Lázaro, kawarik. Kin'ek k'u che uk'osoxik —xcha'.

¹² Xkib'i'ij k'u rutijo'n che:

—Qajawal, utz we kawarik, ma ri' e k'utub'al re kutzir uwach —xecha'. ¹³ Ri xkich'ob' rike e xa kuxlan ri Lázaro; no'j ri Jesús e kach'a't puwi rukamik ri Lázaro.

¹⁴ E uwari'che ri Jesús xuq'alajisaj chike:

—Ri Lázaro kaminaq chik. ¹⁵ Yey iwuma k'u ri'ix, lik kinki'kotik ri na in jinta chila' ruk' echiri' xkamik, ma jela' kanimar ri kub'ulib'al ik'u'x wuk'. Wo'ora jo', je'qila' —xcha'.

¹⁶ Ek'uchiri', ri Tomás ri kab'i'x “Yo'x” che, xub'i'ij chike ri jujun chik rachb'i'il:

—Koj'ek ri' cha' jela' kojkam junam ruk' ri Jesús —xcha'.

Ri Jesús e ri kak'astajisan lo ke ri ekaminaq

¹⁷ Kajib' q'ij chi lo ri' muqutal ri Lázaro echiri' ri Jesús xopon Betania. ¹⁸ Wa' xa chunaqaj Jerusalem k'o wi, laj oxib' kilómetro k'o wi lo che. ¹⁹ E k'i chike raj judi'ab' e petinaq kuk' ri María y ri Marta re ko'lkib'ochi'ij kik'u'x ruma rukamik ri kixib'al. ²⁰ Ek'uchiri' ri Marta xuto katajin roponik ri Jesús, xel b'i che uk'ulik; no'j ri María xkanaj kan chwa ja.

²¹ Ek'u ri Marta xub'i'ij che ri Jesús:

—Wajawal, we ta e la' k'o la wara, na kakam ta ri' ri nuxib'al. ²² Na ruk' ta k'u ri', lik weta'am, tob' ne k'a e wa', ri Dios kuya che'la ronoje ri katz'onoj la che —xcha'.

²³ Ri Jesús xub'i'ij che:

—Raxib'al kak'astaj lo chikixo'l ri ekaminaq —xcha'.

²⁴ Ri Marta xub'i'ij che:

—Qatzij, ri'in weta'am kak'astaj lo che ri k'isb'al q'ij re ruwachulew echiri' kek'astaj lo konoje ri ekaminaq —xcha'.

²⁵ Ri Jesús xub'i'ij che:

—E ri'in ri kink'astajisan lo ke ri ekaminaq yey e ri'in ri kinya'w k'aslemal. China k'u ri kakub'i' uk'u'x wuk', tob' kakamik, kak'astajik. ²⁶ Yey konoje ri e k'aslik y kakub'i' kik'u'x wuk', na kekam taj ma k'o kik'aslemal na junta utaqexik ruk' ri Dios. ¿Kakoj ri'at wa'? —xcha'.

²⁷ Ri Marta xuk'ul uwach:

—Kankojo, Wajawal, ma ri'in nukojom rilal lal ri Cristo, Ruk'ajol ri Dios, ri b'i'tisim loq kak'un che ruwachulew —xcha'.

Ri Jesús koq' chwa rumuqub'al ri Lázaro

²⁸ Echiri' ri Marta xuk'is ub'i'ixik wa', xe'ek che usik'ixik ruchaq' María y xew che rire xub'i'ij:

—Ri Qajawal k'o wara y katusik'ij —xcha'.

²⁹ Xew xuta wa' ri María, na jampatana xyaktaj b'i y xe'rila ri Jesús. ³⁰ Ri Jesús k'amaja' ne kok pa ri tinamit, ma k'a k'o pa ri luwar pa xk'ul wi ruma ri Marta.

³¹ Ek'u raj judi'ab' e k'o ruk' ri María re kakib'ochi'ij uk'u'x, xkilo echiri' na jampatana xyaktajik y kanik xel b'i. Rike xeterej k'u b'i chirij, ma e chikiwach rike e ri' ke'ek chwa ri muqub'al cha' ke'roq'ej ruxib'al.

³² Echiri' ri María xopon pa k'o wi ri Jesús, xew xril uwach, xuxuk rib' chwach, y jewa' xub'i'ij che:

—Wajawal, we ta e la' lal k'o la wara, na kakam ta ri' ri nuxib'al —xcha'.

³³ Ri Jesús echiri' xrilo lik keb'oq' ri María y raj judi'ab' eteran lo chirij, lik xok chuk'u'x y xuchap b'is. ³⁴ Xub'i'ij k'u chike:

—¿Pa ximuq wi? —xcha'.

Rike xkib'i'ij:

—Qajawal, peta la y chilape la —xecha'.

³⁵ Ek'u ri Jesús xoq'ik.

³⁶ Xkib'i'ij k'u raj judi'ab':

—¡Chilape alaq, lik k'ax kuna'o! —xecha'.

³⁷ E k'o jujun chike raj judi'ab' xkib'i'ij:

—Wa wa'chi e xtzu'nisan re ri jun potz'. ¿Su'b'e k'u ri' na jinta xu'ano cha' na kakam ta ri Lázaro? —xecha'.

Ri Jesús kuk'astajisaj lo ri Lázaro chikixo'l ri ekaminaq

³⁸ Ri Jesús lik xok tanchi b'is chuk'u'x, xqib' chwa ri muqub'al. Wa' jun jul worotal pa'b'aj y tz'apal uchi' ruk' jun ab'aj. ³⁹ Ek'u ri Jesús xub'i'ij:

—Chiwesaj la'b'aj —xcha'.

Yey ri Marta, ri ranab' kan ri kaminaq, xub'i'ij che:

—Wajawal, la' lik chu chik, ma e ukaj q'ij wa' muqutalik —xcha'.

⁴⁰ Ri Jesús xub'i'ij che:

—¿Na nub'i'im ta neb'a chawe, we kakub'i' ak'u'x wuk', kawil runimal uwach uq'ij ri Dios? —xcha'.

⁴¹ Ewi xkesaj rab'aj k'o chuchi' ri muqub'al.

Ek'uchiri', ri Jesús xtzu'n chikaj y xub'i'ij:

—Lal Nuqaw, maltiox ko che'la ma intom chi la. ⁴² Ri'in weta'am lik xaqi kinta la, pero kamb'i'ij k'u wa' kuma wu'k'iyal tikawex e k'o wara, cha' rike kakikojo lal taqayom lo we —xcha'.

⁴³ Echiri' xuk'is ub'i'ixikil wa', lik ko xsik'in che ub'i'ixikil:

—¿Lázaro, chateluloq! —xcha'.

⁴⁴ Ewi ri Lázaro xel loq, b'olq'otim ri raqan y ruq'ab' pa k'ul yey rupalaj ch'uqutal ruk' jun k'ul. Ruma k'u la', ri Jesús xub'i'ij chike:

—Chikira ri k'ul k'o che cha' utz ke'ek —xcha'.

Ri e aj wach re ri tinamit kaki'an tzij chikiwach cha' kakikamisaj ri Jesús

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ E k'i k'u chike raj judi'ab', ri e petinaq che ub'ochi'ixik uk'u'x ri María, echiri' xkil ri xu'an ri Jesús, xkikub'a' kik'u'x ruk'. ⁴⁶ No'j e k'o jujun chike xeb'ek kuk' ri fariseos, y xe'kitzizoj chike ri xu'an ri Jesús.

⁴⁷ Ek'u ri nimaq e aj chakunel pa Rocho Dios y ri fariseos xkimol kib' kuk' jujun chik chike ri e aj q'atal tzij y jewa' xkib'i'ij:

—¿Sa' ri kaqa'ano? Ma wa'chi lik uk'iyal k'utub'al re ruchuq'ab' ku'ano. ⁴⁸ We na kaqaq'atej taj, konoje kakub'i' kik'u'x ruk' y kek'un k'u lo ri' raj wach re Roma cha' ko'lkiwulij wa Luwar pa kaqaloq'nimaj wi ri Dios y wa qatinamit —xecha'.

⁴⁹ Ek'uchiri' ri Caifás, ri kajawal raj chakunel pa Rocho Dios che la' la junab', jewa' xub'i'ij chike:

—Ralaq na jinta eta'am alaq. ⁵⁰ Na kach'ob' ta alaq raqan chi utz, ma e más utz we xa jun chi achi kakam puk'axel ri tinamit chwa ri kasach kiwach konoje ri qatinamit —xcha'.

⁵¹ Ri Caifás na xa ta pa re rire xub'i'ij wa'. Ma ruma e kajawal raj chakunel pa Rocho Dios che la' la junab', ri Dios xuya che kuq'alajisaj e kakam ri Jesús pakik'axel konoje ri tinamit e aj judi'ab'. ⁵² Y na xew ta kuma ri tinamit Israel xkam ri Jesús, ma xkamik cha' ku'an xa jun chike konoje ri e ralk'o'al ri Dios ekicherinaq b'i che ruwachulew.

⁵³ Ek'u raj judi'ab' chwi la' la q'ij wi xki'an tzij chikiwach cha' kakikamisaj ri Jesús. ⁵⁴ Ruma k'u wa', ri Jesús na xb'in ta chi chikixo'l chiwachil. Ewi xel b'i pa ri luwar re Judea y xe'ek chunaqaj ri luwar katz'intz'otik, pa jun tinamit Efraín rub'i'. Chiri' xkanaj kan wi junam kuk' rutijo'n.

⁵⁵ Xa naqaj chi k'o wi lo ri Pascua, wa' e kinimaq'ij raj judi'ab'. Uk'iyal winaq re taq ri tinamit xepaqi' Jerusalem re kaki'an ri kijosq'ikil chwach ri Dios,* cha' jela' taqal chike kaki'an ri nimaq'ij Pascua. ⁵⁶ E taq k'u ri winaq ketajin che utzukupik ri Jesús, yey echiri' e k'o pa ri Rocho Dios, kakitz'onob'ej chikiwach: «¿Sa' nawi kich'ob' ri'ix? ¿Kak'un nawi pa wa nimaq'ij?» kecha'.

⁵⁷ Yey ri fariseos kuk' ri nimaq e aj chakunel pa Rocho Dios etaqaninaq che we k'o junoq kareta'maj pa k'o wi ri Jesús, chub'i'ij cha' ke'kichapa uloq.

---

* **11:55** Chupa ri Tzij Pixab' tz'ib'ital kan ruma ri Moisés kub'i'ij sa' taq ri kajawaxik kaki'an ri tikawex we xkich'ulaj kib' o we k'o xkichapo lik ch'ul y ruk' wa' na utz taj kaki'an juna nimaq'ij chwach ri Dios. Chirajawaxik k'u ri nab'e na kaki'an ri kijosq'ikil chwach ri Dios. Lv. 7:21; Nm. 9:1-13 y 2 Cr. 30:17-18

12

Jun ixoq kuq'ej kunab'al ki' ruxlab' che ri raqan ri Jesús

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

¹ Waqib' q'ij chi k'u ri' che ri nimaq'ij Pascua, ri Jesús xe'ek Betania pa jeqel wi ri Lázaro, ri jun xuk'astajisaj lo che ri kamik. ² Chiri' xki'an wi jun wa'im re yakb'al uq'ij ri Jesús. Ek'u ri Marta e kaniman ri wa'im y ri Lázaro e jun chike ri etz'ul chwa ri mexa ruk' ri Jesús.

³ Ek'u ri María xuk'am lo jun libra re saqil nardo, wa' e jun kunab'al lik ki' ruxlab' y lik k'i rajil. Xuq'ej k'u ri' che ri raqan ri Jesús; tek'uchiri', xuchaqisaj ruk' ruwi'. Ronoje k'u rupa ja lik xmuyuy che ri ruxlab' wa kunab'al.

⁴ K'o k'u chiri' ri Judas aj Iscariot, jun chike rutijo'n ri Jesús. (E ri kak'ayin re ri Jesús). Rire xub'i'ij:

⁵ —¿Su'b'e na xk'ayix ta wa' wa kunab'al chi oxib' ciento denarios cha' ruk' ri rajil keto' ri nib'a'ib'? —xcha'. ⁶ Ri Judas xub'i'ij wa' na e ta ruma karaj keb'uto' ri nib'a'ib', ma e ruma rire eleq'om. Yey puq'ab' k'o wi ri b'olxa pa k'olotal wi ri puaq ke rutaqo'n ri Jesús y k'o ne karesaj che.

⁷ Ek'u ri Jesús xub'i'ij che ri Judas:

—Match'a't chirij wi'xoq, ma wa kunab'al xex chi uk'olom re pan ruq'ijjol ri muqub'al we.* ⁸ Ma taq ri nib'a'ib' ronoje q'ij e k'o iwuk', no'j ri'in na xaqi ta in k'o iwuk' —xcha'.

Raj judi'ab' kakitzukuj su'anik kakikamisaj ri Lázaro

⁹ E k'i chike raj judi'ab' xketa'maj k'o ri Jesús chila' Betania. Xeb'ek k'u che rilik, na xew ta ruma kakaj ke'kila ri Jesús, ma kakaj ke'kila ri Lázaro, ri jun xuk'astajisaj lo chikixo'l ri ekaminaq. ¹⁰ Ruma k'u ri', ri nimaq e

* **12:7** Echiri' kakamunoq, raj judi'ab' kakatinisaj ri cuerpo y kakikoj aceite o perfume che. Wa' e pacha' ri xu'an rixoq che ri raqan ri Jesús.

aj chakunel pa Rocho Dios xki'an tzij chikiwach cha' kakikamisaj ri Lázaro; ¹¹ ma ruma rire, e k'i chike raj judi'ab' xkesaj b'i kib' kuk' y e xkub'i' kik'u'x ruk' ri Jesús.

Ri winaq kakiyak uq'ij ri Jesús echiri' kok Jerusalem

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² E k'i ri winaq eb'oponinaq Jerusalem ruma ri nimaq'ij Pascua. Chuka'm q'ij k'u ri' xketa'maj kopon ri Jesús pa ri tinamit. ¹³ Xkiq'at k'u uxaq palma y xeb'el b'i che uk'ulik. Ek'uchiri', xkijeqo lik kesik'inik, jewa' kakib'i'ij:

«¡Qayaka uq'ij!

¡Nim uq'ij ri jun petinaq chupa rub'i' ri Dios Qajawxel!*

¡Rire e ri Rey re Israel!» kecha'.

¹⁴ Ri Jesús uriqom lo jun q'apoj buru y ukojom loq, pacha' tz'ib'ital kan chupa Ruch'a'tem ri Dios:

¹⁵ Mixi'ij iwib' ri ix aj Sion.

Chiwilape', ri Rey iwe'ix kak'unik,

ukojom lo jun q'apoj buru

Zac. 9:9

kacha'.

¹⁶ Echiri' xu'an taq wa', rutijo'n na xkimaj ta usuk'; k'a e xkimaj usuk' echiri' lik xyak uq'ij ri Jesús chikiwach ruma ruk'astajib'al. K'a ek'uchiri' xk'un chikik'u'x, e janipa ri x'ani' che, ronoje wa' tz'ib'ital kan pa Ruch'a'tem ri Dios.

¹⁷ E taq ri e k'o ruk' ri Jesús echiri' Rire xusik'ij pan ri Lázaro chupa ri muqub'al y xuk'astajisaj lo chikixo'l ri ekaminaq, ketajin che utzijoxik ri xkilo. ¹⁸ Ruma wa', uk'iyal winaq xeb'el lo che uk'ulik ri Jesús, ma xkita ri katzijox puwi wa' k'utub'al re ruchuq'ab'.

¹⁹ Ek'uchiri', ri fariseos xkib'i'ij chikiwach: «Kiwil k'u la', lik na junta kutiqoj sa' ri qa'anom chirij ri Jesús, ma ¡chiwilape'! konoje ri winaq eteran chirij» xecha'.

Jujun na e ta aj Israel kakitzukuj ri Jesús

---

* **12:13** Sal. 118:26

²⁰ E k'o jujun na e ta aj Israel chikixo'l ri winaq eb'opon-inaq Jerusalem re ke'kiloq'nimaj uq'ij ri Dios pa ri nimaq'ij Pascua. ²¹ Wa' xeqib' ruk' ri Felipe, ri aj Betsaida, jun luwar re Galilea. Lik k'ut xeb'elaj che, jewa' xkib'i'ij:

—Ma'an ko la ri', chojto'o la, ma ri'oj kaqaj kaqil uwach ri Jesús —xecha'.

²² Ri Felipe xe'ek y xutzijoj wa' che ri Andrés. Tek'uchiri' xeb'ek junam, xe'kitzijoj che ri Jesús.

²³ Ek'u ri Jesús xub'i'ij chike:

—Xopon k'u ruq'ijol ri yakb'al uq'ij Ralaxel Chikixo'l Tikawex. ²⁴ Paqatzij wi kamb'i'ij chiwe: E juna ija' re trigo echiri' katzaq pulew, kamuqik y kakamik. Yey we na jela' ta ku'ano, kakanaj kan utukel xew ija'. No'j we rija' katzaq pulew, ri' lik kawachinik y jek'uri'la' kak'iyar uwach. ²⁵ Jek'uri'la', china ri lik kok il che ruk'aslem† che ruwachulew, ri' e kujam ri k'aslemal chila' chikaj; no'j china ri na kok ta il che ruk'aslem‡ wara che ruwachulew, ri' na kujam ta k'u ri chomilaj uk'aslemal na jinta utaqexik chila' chikaj.

²⁶ »China ri karaj kachakun pa ri nuchak, chirajawaxik ri' katerej lo chwij. Jek'ula' tob' pa kink'o'ji' wi ri'in, chiri' kak'o'ji' wi ri waj chak. China k'u ri ka'anaw ri nuchak, ri' kayak uq'ij ruma ri Nuqaw.

Ri Jesús kuq'alajisaj sa' rukamik

²⁷ »Wo'ora lik paxinaq nuk'u'x. ¿Sa' nawi ri kamb'i'ij? ¿Utz nawi jewa' kamb'i'ij: “Nuqaw, chinkolob'ej la che wa kank'ulumaj wo'ora”? ¡Na utz taj! Ma ruma ne wa' in

---

† 12:25 “Ri lik kok il che ruk'aslem”: Pa griego kub'i'ij “ri k'ax kuna' ruk'aslem”. Wa' e ke'elawi xew kok il chirib'il rib' y na kok ta il che ri karaj ri Dios. ‡ 12:25 “Ri na kok ta il che ruk'aslem”: Pa griego kub'i'ij “ri tzel karil ruk'aslem”. Wa' e ke'elawi kuya rib' che u'anik janipa ri karaj ri Dios, tob' kujam ronoje ri k'o ruk', tob' ne kakamisaxik.

petinaq. ²⁸ Xew kamb'i'ij: “Nuqaw, nimarisaj uq'ij ri b'i' la” —xcha'.

Ek'uchiri', xch'aw lo Jun chila' chikaj, jewa' xub'i'ij:

—Nunimarisam chik, y e wa' kannimarisaj tanchik — xcha'.

²⁹ Ri winaq e k'o chiri' xkita wa' y xkib'i'ij: «La' uch'aw-ib'al jab'.» Yey jujun chik xkib'i'ij: «Jun ángel xch'aw lo che» xecha'.

³⁰ Ek'u ri Jesús xub'i'ij chike:

—Na wuma ta ri'in xtataj wa jun qulaj, ma e uma ralaq. ³¹ Yey wo'ora kaq'at tzij pakiwi ri winaq re ruwachulew y kesax na k'u b'i ritzel winaq, ri jun kataqan che ruwachulew. ³² Echiri' kinyaki' na lo chikaj,[§] kan'an chike ri tikawex che ronoje ruwachulew cha' lik kacha kik'u'x che kepe wuk' —xcha'. ³³ Ruk' wa' e xuq'alajisaj sa' rukamik.

³⁴ Ri winaq xkik'ul uwach:

—Ruma Rutzij Upixab' ri Dios ri'oj qeta'am: Rucha'o'n lo ri Dios na junta utaqexik ruk'aslemal. ¿Cha'ta k'u ri' kab'i'ij la Ralaxel Chikixo'l Tikawex kayaki' che ruwachulew? ¿China k'u ri' “Ralaxel Chikixo'l Tikawex” kab'i'ij la? —xecha'.

³⁵ Xub'i'ij k'u ri Jesús chike:

—Na naj ta chi k'o ri Q'ijsaq chixo'l alaq. B'ina k'u alaq pa ri Q'ijsaq xaloq' k'a k'o uk' alaq, cha' ri q'equ'm na kumaj ta alaq xaqik'ate't. Ma china ri kab'in pa q'equ'm, na reta'am taj pa ke'ek wi. ³⁶ Kojo alaq ri Q'ijsaq xaloq' k'a k'o uk' alaq, cha' jela' ku'an alaq re ri Q'ijsaq —xcha'.

Echiri' xuk'is ub'i'ixik wa' ri Jesús, xel b'i chikixo'l y xe'ek pa jun luwar pa na kariqitaj ta wi kuma rike.

---

§ 12:32 Ri Jesús xyaki' lo chikaj echiri' xya' chwa ri cruz. Kil Juan 3:14-15; 8:28. Tek'uchiri', xk'astaj lo chikixo'l ri ekaminaq y lik xyak uq'ij echiri' xe'ek chila' chikaj.

Na konoje ta ri tikawex kakub'i' kik'u'x ruk' ri Jesús

³⁷ E k'o ri na xkub'i' ta kik'u'x ruk' ri Jesús, tob' Rire xu'an uk'iyal k'utub'al re ruchuq'ab' ri Dios chikiwach.
³⁸ Jek'ula' e xu'ana pacha' rutz'ib'am kan ri q'alajisanel Isaías echiri' xub'i'ij:

Qajawal, ¿china ekojoyom re ri qatzijom chik? yey
 ¿China taq chikiwach k'utum wi ri chuq'ab' la, Lal Dios
 Qajawxel?*

Is. 53:1

xcha'. ³⁹ E uwari'che na xkub'i' ta kik'u'x ruk' ri Jesús ma e xu'ana pacha' rutz'ib'am kan ri Isaías puwi ri xuq'alajisaj ri Dios che, echiri' xub'i'ij:

⁴⁰ Wa tinamit u'anom pacha' potz' ri kiwach
 y u'anom ko ri kanima';
 jek'ula' na jinta k'o kakilo,
 na jinta k'o kakimaj usuk'
 y na kakitzelej tane kitzij chinuwach
 cha' jela' keb'enukunaj

Is. 6:10

⁴¹ Ri q'alajisanel Isaías xutz'ib'aj wa' ma xril pan runimal uchomal ri Jesús y lik k'o xuq'alajisaj chwi Rire.

⁴² Na ruk' ta k'u ri', e k'i xekojow re ri Jesús, jujun ne chike e aj wach re ri tinamit. Pero na xkiq'alajisaj ta wa' chikiwach ri kachb'i'il ruma kakixi'ij kib' chikiwach ri fariseos. Ma we xeta'maxik, na kek'ul ta chi pa ri sinagoga.

⁴³ E xki'an wa' ma e más kuk'ul kik'u'x ri yakb'al kiq'ij kaki'an ri winaq, chwa ri yakb'al kiq'ij ku'an ri Dios.

Ri kakikoj rub'i' ri Jesús kekolob'etajik

⁴⁴ Ri Jesús ko xsik'in che ub'i'ixikil:

«China ri kakub'i' uk'u'x wuk', na xew ta kakub'i' uk'u'x wuk' ri'in, ma e kakub'i' uk'u'x ruk' ri Jun taqayom lo we.

** **12:38** Ri Dios lik uk'utum ruchuq'ab' chikiwach uk'iyal tikawex; na ruk' ta k'u ri', na e ta k'i ri e ekojoyom re rutzij

⁴⁵ China ri kilow we ri'in, e junam ruk' karil ri Jun taqayom lo we.

⁴⁶ »In ri in Q'ijsaq in k'uninaq che ruwachulew cha' china ri kakub'i' uk'u'x wuk' ri'in, na kak'o'ji' ta pa q'e-qu'm. ⁴⁷ No'j we k'o junoq xuta ri nuch'a'tem yey na ku'an ta ri kamb'i'ij, na in ta ri king'ataw tzij puwi'. Ma in k'uninaq che ruwachulew na re ta kanq'at tzij pakiwi ri tikawex; e in k'uninaq re keb'enukolob'ej konoje ri tikawex.

⁴⁸ »Yey china ri kuk'aq b'i nuq'ij y na kukoj ta ri nuch'a'tem, k'o ri kaq'ataw tzij puwi'. Wa' e ri ch'a'tem nub'i'im, ri kaq'ataw tzij puwi' che ruk'isb'al q'ij. ⁴⁹ Ma na xa ta pa we ri'in kinch'a'tik; ri Nuqaw ri taqayom lo we, e intaqayom lo che ronoje sa' ri kamb'i'ij y ri kank'utu.

⁵⁰ Ri'in weta'am e rutaqanik ri Nuqaw kuk'am lo k'aslemal na jinta utaqexik. Jek'ula', ronoje ri kamb'i'ij ri'in, e inutaqom lo ri' ri Nuqaw che ub'i'ixikil» xcha'.

13

Ri Jesús kuch'aj ri kaqan rutijo'n

¹ Xa naqaj chi k'o wi lo ruq'ijjol ri nimaq'ij Pascua yey ri Jesús reta'am ya kopon ruq'ijjol echiri' kuya kan ruwachulew y ke'ek ruk' Ruqaw chila' chikaj. Ek'u Rire lik k'ax eb'una'om rutijo'n e k'o ruk' wara che ruwachulew; yey janipa q'ij xk'o'ji' kuk', e la' lik k'ax xeb'una'o.

² Xopon k'u rub'eneb'al q'ij echiri' ri Jesús kuk' rutijo'n e ri' kewa'ik. Jun k'u chike e ri Judas aj Iscariot ruk'ajol ri Simón. Yey kojom chi pa ranima' ruma ritzel winaq kuk'ayij ri Jesús.

³ Ek'u ri Jesús reta'am ya'tal ronoje puq'ab' ruma Ruqaw, yey Rire petinaq ruk' ri Dios y ruk' ri Dios katzelej wi. ⁴ Na ruk' ta k'u ri', ri Jesús xyaktajik, xresaj ruq'u' uripom chirij, xuk'am jun twayo puq'ab' y xuxim chupa.

⁵ Tek'uchiri' xuq'ej ya' pa jun k'olib'al, xujeq uch'ajik ri kaqan rutijo'n y kuchaqisaj ruk' ri twayo uximom chupa.

⁶ Echiri' kujeq uch'ajik ri raqan ri Pedro, rire jewa' xub'i'ij che ri Jesús:

—Wajawal, ¿kach'aj kami la ri' ri waqan? —xcha'.

⁷ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Wo'ora na kamaj ta usuk' sa' wa kintajin che u'anik; k'ate na k'u ri' kamaj usuk' —xcha'.

⁸ Ek'u ri Pedro xub'i'ij che:

—Ri'in na kanya ta k'ana luwar che'la kach'aj la ri waqan —xcha'.

Ri Jesús xub'i'ij che:

—We na kanch'aj ta la' waqan, ri' na jinta chi awe wuk' ri'in —xcha'.

⁹ Xub'i'ij k'u ri Pedro che:

—We e ri', Wajawal, na xew tane ri waqan kach'aj la; ch'aja ne la ri' ri nuq'ab' y ri nujolom —xcha'.

¹⁰ Ri Jesús jewa' xub'i'ij che:

—E junoq k'ak' atininaq, xew kajawaxik kach'aji' ri raqan, ma ronoje rucuerpo ch'ajtal chik. Jek'ula' ri'ix chwach ri Dios ix chi ch'ajtalik, tob' na iwonoje taj —xcha'.

¹¹ Ri Jesús reta'am chik china ri kak'ayin re; e uwari'che xub'i'ij: “Na iwonoje taj ix ch'ajtalik.”

¹² Echiri' xuk'is uch'ajik ri kaqan rutijo'n, xurip tanchi ruq'u' chirij, xtz'uyi' tanchi chwa ri mexa y xutz'onoj chike:

—¿Kimaj usuk' sa' ke'elawi wa xin'an chiwe? ¹³ Ri'ix kib'i'ij chwe: “Tijonel” y “Qajawal” y qatzij ri kib'i'ij, ma lik e u'anom ri'. ¹⁴ We in k'u Itijonel ri' yey in Iwajawal y xinch'aj k'u li'waqan, jek'ula' ri' chi'ana ri'ix; chich'aja k'u li'waqan chiwach ri'ix chiwib'il iwib'. ¹⁵ Ri'in xin'an wa' re k'utub'al chiwach, cha' ri'ix jela' ki'ano pacha' ri xin'an ri'in. ¹⁶ Paqatzij wi kamb'i'ij chiwe: Na jinta juna

aj chak más k'o uwach chwa ri rajaw, yey na junta ne juna taqo'n más k'o uwach chwa ri taqayom lo re. ¹⁷ We kimaj usuk' taq wa' y kitijoj iwib' che u'anik, nim iq'ij iwalaxik ri'.

¹⁸ »Pero na kinch'a't ta piwi' iwonoje, ma ri'in weta'am china ri eb'enucha'om. Yey e ku'ana na ri tz'ib'ital kan pa Ruch'a'tem ri Dios, pa kub'i'ij wi:

E ri jun kawa' junam wuk',

e ri' ri yaktajinaq chwij.

Sal. 41:9

¹⁹ Kintajin k'u pan che ub'i'xikil chiwe wo'ora cha' echiri' ku'ana wa', ri'ix kikojo: “In Ri'in.” ²⁰ Paqatzij wi kamb'i'ij chiwe: China ri kak'uluw re ri kantaq b'i ri'in, e junam ruk' in ri kinuk'uluw; yey china k'u ri kak'uluw we ri'in, e kuk'ul ri Jun taqayom lo we —xcha'.

Ri Jesús kuq'alajisaj china ri kak'ayin re

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Echiri' xuk'is ub'i'xikil wa', ri Jesús xok b'is chuk'u'x y jewa' xub'i'ij:

—Paqatzij wi kamb'i'ij chiwe: Jun chiwe ri'ix kinuk'ayij —xcha'.

²² Ek'uchiri', rutijo'n xkijeq kakitzula' kiwach chikib'il kib' ma na keta'am taj china ri xub'i'ij. ²³ K'o k'u jun chike rutijo'n, wa' e ri lik k'ax kana' ruma ri Jesús, kawa'ik ja'l putzal Rire chwa ri mexa. ²⁴ Ek'u ri Simón Pedro xu'an pan uq'ab' che cha' kutz'onoj che ri Jesús china ri kub'i'ij. ²⁵ Y ri jun tijo'n ja'l putzal ri Jesús xutz'onoj k'u che:

—Wajawal, ¿china la' la kab'i'ij la? —xcha'.

²⁶ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Kanmu' juch'aqap pam y china k'u che kanya wi, e rire —xcha'.

Xumu' k'u juch'aqap pam y xuya che ri Judas aj Iscariot, ruk'ajol ri Simón. ²⁷ Echiri' ri Judas xuk'am ri pam, xok ri Satanás pa ranima'. Ek'u ri Jesús xub'i'ij che:

—Ri kawaj ka'ano, cha'ana la' ri' —xcha'.

²⁸ Yey na jinta junoq chike ri kewa' chwa ri mexa xumaj usuk' su'b'e xub'i'ij la' che. ²⁹ Ruma k'u puq'ab' ri Judas k'o wi ri b'olxa pa k'olotal wi ri kipuaq, jujun chike xkich'ob'o laj ri Jesús xub'i'ij che ku'loq'o tan ri kajawax chike re ri nimaq'ij, o laj k'o kujach chike ri nib'a'ib'. ³⁰ Ek'uchiri' ri Judas uk'amom chi ri pam, na jampatana xel b'i yey lik chaq'ab' chik.

Ri taqanik puwi ri rutzil k'u'xaj

³¹ Echiri' elinaq chub'i ri Judas, ri Jesús xub'i'ij:

—Ek'u wo'ora kaq'alajin runimal uchomalil Ralaxel Chikixo'l Tikawex y ruk' Rire kaq'alajin wi runimal uchomalil ri Dios. ³² Yey we Ralaxel Chikixo'l Tikawex kuq'alajisaj runimal uchomalil ri Dios, jek'uri'la' e ri Dios ri kaq'alajisan runimal uchomalil Ralaxel Chikixo'l Tikawex, yey wa' na kamayin ta che u'anik.

³³ »Ix walk'o'al, xa joq'otaj chi in k'o iwuk'. Ri'ix kinitzukuj na k'u ri'; pero e pacha' ri ximb'i'ij chike raj judi'ab', na jinta piq'ab' kix'ek chila' pa kin'ek wi ri'in.

³⁴ »Kanya wa jun k'ak' taqanik chiwe: E lik k'ax china'a iwib' chiwach. Jela' pacha' ri'in lik k'ax kixinna'o, jek'ula' lik k'ax china'a iwib' ri'ix chiwach. ³⁵ We lik k'u k'ax kina' iwib' chiwach, ruma wa' konoje ri winaq kaketa'maj ix nutijo'n —xcha'.

Ri Jesús kuq'alajisaj ri ku'an ri Pedro echiri' karewaj we reta'am uwach

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Ri Simón Pedro xutz'onoj che ri Jesús:

—Wajawal, ¿pa k'u ke'ek wi la? —xcha'.

Ri Jesús xuk'ul uwach:

—E pa wa kin'ek wi ri'in, na ya'tal ta chawe kat-terej b'i chwij wo'ora; no'j kopon na k'u ruq'ijol echiri' katopon chila' pa kin'ek wi ri'in —xcha'.

³⁷ Ek'u ri Pedro xub'i'ij che:

—Wajawal, ¿su'chak na ya'tal ta chwe kinterej b'i chi'ij la wo'ora? Ma ri'in xa jumul kanya ne ri nuk'aslem pa kamik uma rilal —xcha'.

³⁸ Y ri Jesús xuk'ul uwach:

—¿Lik qatzij kawaj kaya awib' pa kamik wuma ri'in? Paqatzij wi kamb'i'ij chawe: Echiri' k'amaja' ne kab'ixon ri teren, ri'at oxlaj chik ab'i'im na aweta'am ta nuwach.

14

Ruma ri Jesús kojopon ruk' ri Dios

¹ »Lik mapax ik'u'x. E chikub'a' ik'u'x ruk' ri Dios y chikub'a' ik'u'x wuk' ri'in. ² Chila' pa k'o wi ri Nuqaw lik uk'i'yal jeqleb'al k'olik. We ta na e ta u'anom, ri'in nub'i'im chi ri' chiwe. Ek'u wa' kin'ek cha' ki'nyijb'a' jun luwar iwe ri'ix. ³ Yey we xin'ek k'ut y xyijb'itaj ri luwar iwe'ix, kink'un tanchik y kixo'lnuk'ama' cha' jela' pa kine'k'ola wi ri'in, ri'ix kixe'k'ola chila' wuk'. ⁴ Ri'ix iweta'am pa kin'ek wi yey iweta'am ri b'e —xcha'.

⁵ Xub'i'ij k'u ri Tomás che:

—Qajawal, ri'oj na qeta'am taj pa ke'ek wi la. ¿Sa' k'u u'anik ri' kaqeta'maj ri b'e? —xcha'.

⁶ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—In ri in B'e, in ri in Q'ijsaq yey in ri in K'aslemal. Na jinta junoq kopon ruk' ri Nuqaw we na wuma ta ri'in. ⁷ We iweta'am nuwach ri'in, iweta'am uwach ri' ri Nuqaw. Chwi k'u ri' wo'ora kiweta'maj uwach, ma iwilom chi uwach —xcha'.

⁸ Ek'u ri Felipe xub'i'ij che:

—Qajawal, k'utu la chiqawach ri Qaw la y koj kub'i' k'u ri' che —xcha'.

⁹ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Felipe, uk'iyal q'ij chi wa' k'ut e la' in k'o iwuk', ¿yey k'amaja' kaweta'maj nuwach? Ma china ri eta'mayom nuwach ri'in, ri' e rilom uwach ri Nuqaw. ¿Su'chak k'u ri' katz'onoj chwe kank'ut ri Nuqaw chiwach? ¹⁰ Ri'in ruk' ri Nuqaw y Rire wuk' ri'in, xa oj jun. ¿Na kakoj ta kami ri' wa'? E janipa wa kamb'i'ij chiwe, na xa ta pa we ri'in kamb'i'ij ma ri nuch'a'tem e re ri Nuqaw ri jeqel wuk', yey Rire ku'an ruchak wuma ri'in. ¹¹ Chikojo k'u wa kamb'i'ij chiwe: Ri'in ruk' ri Nuqaw y Rire wuk' ri'in, xa oj jun. We na kikoj ta k'u wa' ruma ri nuch'a'tem, e chikojo ruma ri chak nu'anom.

¹² »Paqatzij wi kamb'i'ij chiwe: China ri kakub'i' uk'u'x wuk' ri'in, ri' ku'an ne ri chak jela' pacha' ri kan'an ri'in; y más ne nimaq taq chak ri ku'ano, ma e ri'in kin'ek pa k'o wi ri Nuqaw. ¹³ Ronoje k'u ri kitz'onoj ri'ix che ri Nuqaw pa ri nub'i', ri'in kan'ano cha' jela' runimal uchomalil ri Dios kaq'alajin ruma Ruk'ajol. ¹⁴ Ronoje k'u ri' ri kitz'onoj ri'ix pa ri nub'i', ri'in kan'ano.

Ri Jesús kach'a't chwi ruk'unib'al ri Ruxlab'ixel ri Dios

¹⁵ »We ri'ix k'ax kinina'o, e lik chi'ana janipa ri kixintaq che u'anik. ¹⁶ Yey ri'in e kantz'onoj che ri Nuqaw cha' kutaq chi lo jun chik To'b'el iwe re kunimarisaj ik'u'x; y asu kak'oji' iwuk' na jinta utaqexik. ¹⁷ Wa' e ri Uxlab'ixel re ri Q'ijsaq. Taq ri winaq na utz taj kakik'ulu, ma na kakil ta uwach y na keta'am tane uwach. No'j ri'ix iweta'am uwach, ma Rire k'o chixo'lib'al y ko'lk'ola piwanima'.

¹⁸ »Ri'in na kixinwoq'otaj ta kanoq, ma kintzelej lo iwuk'. ¹⁹ Na naj ta chi k'u ri', ri winaq na kakil ta chi nuwach; no'j ri'ix kiwil tanchi nuwach. Ruma k'u ri'in

kink'astaj lo chikixo'l ri ekaminaq, jenela' ri'ix kixk'astajik. ²⁰ Chupa k'u ri' la' la q'ij ri'ix kiweta'maj: Ri'in ruk' ri Nuqaw xa oj jun, yey ri'ix xa jun i'anom wuk' ri'in y ri'in xa jun nu'anom iwuk' ri'ix. ²¹ China k'u ri uk'ulum ri nutaqanik y ku'an k'u janipa ri kamb'i'ij che, ri' lik k'ax kinuna'o. Y china ri k'ax kana'w we ri'in, k'ax kana' ruma ri Nuqaw. Yey ri'in lik k'ax kannal'o y kanq'alajisaj che, in china ri'in —xcha'.

²² Ri Judas (na e ta ri aj Iscariot) xub'i'ij:

—Qajawal, ¿su'b'e kaq'alajisaj la chiqawach ri'oj china rilal yey chikiwach ri winaq na ka'an ta la wa'? —xcha'.

²³ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—China ri k'ax kinuna' ri'in, e ku'an janipa ri kamb'i'ij che. Ek'u ri Nuqaw k'ax kuna' rire, yey ri Nuqaw y ri'in kojo'ljeqela ruk'. ²⁴ China k'u ri na k'ax ta kinuna'o, ri' na kutaqej ta janipa ri kamb'i'ij che. Wa tzij kixtajin che utayik, na xa ta we'in, e re ri Nuqaw, ri xtaqaw lo we'in.

²⁵ »Ronoje wa' kintajin che ub'i'ixik chiwe xaloq' k'a in k'o iwuk'. ²⁶ Yey echiri' kin'ek, ri Nuqaw kutaq lo ri jun To'b'el pa ri nub'i' re kub'ochi'ij ik'u'x, wa' e ri Santowilaj Ruxlab'ixel ri Dios. Echiri' kak'un Rire, kuk'ut ronoje chiwach y kukuxtaj k'u chiwe janipa ri nub'i'im ri'in chiwe.

²⁷ »Ri utzil chomal k'o wuk' ri'in, kanya kan chiwe. Yey wa' wa utzil chomal kanya ri'in chiwe na xa ta jela' pacha' ri kakiya taq ri winaq. Mapax k'u ik'u'x y mixi'ij iwib'.

²⁸ »Itom chi k'u ri nub'i'im chiwe: “Kin'ek yey kintzelej tanchi lo iwuk'.” We e la' qatzij lik k'ax kinina'o, xixki'kot tane k'u ri' che echiri' xito kin'ek ruk' ri Nuqaw, ma Rire más k'o uwach chinuwa ri'in.

²⁹ »Kannab'esaj pan ub'i'ixik wa' chiwe cha' echiri' ku'ana', kikoj k'u ri'. ³⁰ Na naj ta chi k'ut kinch'a't iwuk'; ma ya kak'un lo ritzel winaq, ri jun kataqan che

ruwachulew, tob' na jinta ne puq'ab' rire kataqan panuwi ri'in. ³¹ Na ruk' ta k'u ri', kan'ano janipa ri kinutaq ri Nuqaw che u'anik, cha' jela' ri winaq che ruwachulew kaketa'maj ri'in lik k'ax kann'a' ri Nuqaw.

»Chixyaktajoq; jo', chojel b'i wara.

15

Ri Jesús e ri saqil raqan uva yey ri'oj oj ruq'ab'

¹ »In ri in saqil raqan uva y ri Nuqaw e ri aj chakunel chupa taq ri uva. ² We k'o k'u juna uq'ab' ri uva na kuya ta uwach, Rire kuq'at b'i. No'j k'u ri kuya uwach, xa e kujal uwi' re ku'an chom che cha' jela' kuya más uwach. ³ Jek'ula' ri'ix 'anom chi chom chiwe ruma ri k'utunik nu'anom chiwach.

⁴ »Miwesaj iwib' chwij, jek'ula' xa jun qa'anom, ri'ix wuk' ri'in y ri'in iwuk' ri'ix. Ma e pacha' juna uq'ab' che' na kawachin ta xa utukel we kesax che ri raqan; jek'ula' ri' ri'ix, na utz taj kixwachinik we kiwesaj iwib' chwij.

⁵ »In ri in raqan ri tiko'n yey ri'ix ix ruq'ab'. China k'u ri u'anom xa jun wuk' ri'in yey ri'in in xa jun ruk' rire, ri' lik kawachinik. Ma we iwesam iwib' chwij, na jinta kich'ij u'anik. ⁶ China k'u ri karesaj rib' chwij, jela' ka'an che pacha' ruq'ab' che' na jinta uchak, kachetik y kak'aq b'i. Kachaqij k'ut, tek'uchiri' kamolik y kaporox pa aq'.

⁷ »Yey we e la' xa jun l'anom ri'ix wuk' y na kik'ow ta chik'u'x taq ri nuk'utum chiwach, chitz'onoj k'u ri sa' taq ri kiwaj y kaya'taj na chiwe. ⁸ Ri Nuqaw lik kayaki' uq'ij echiri' ri'ix kiya uk'iyal ijiq'ob'alil y ruk' wa' kaq'alajinik pa saqil wi ix nutijo'n.

⁹ »Jek'ula' pacha' ri Nuqaw lik k'ax kinuna' ri'in, jek'uri'la' ri'in k'ax kixinna' ri'ix. Lik k'ut miwesaj iwib' chupa ri rutzil nuk'u'x chiwe. ¹⁰ We e ki'an janipa ri kixintaq che, kixk'oji' k'u ri' chupa wa rutzil nuk'u'x, jela'

pacha' ri'in nu'anom janipa ri inutaqom ri Nuqaw che u'anik yey in k'o chupa ri rutzil uk'u'x Rire.

¹¹ »Ximb'i'ij wa' chiwe cha' ri nuki'kotemal kak'oji' iwuk' y kanoj k'u ri' ri iwanima' che ki'kotemal.

¹² »Ek'u nutaqanik wa' kanya chiwe: Lik k'ax china'a iwib' chiwach jela' pacha' ri'in lik k'ax kixinna'o. ¹³ Na jinta juna k'utub'al re ri rutzil k'u'xaj más nim chwa wa': E junoq kuya ruk'aslem che uto'ik jun chik tob' ne kakam ruma.

¹⁴ »Ri'ix ix wamigos we e la' e ki'an janipa ri kixintaq che u'anik. ¹⁵ Na kamb'i'ij ta chi ne “waj chak” chiwe, ma e juna aj chak na reta'am taj sa' ri ku'an ri rajaw. Kamb'i'ij k'u chiwe “ix wamigos”, ma nuya'om chi reta'maxik chiwe ronoje ri ub'i'im lo ri Nuqaw chwe. ¹⁶ Na ix ta xixcha'w we ri'in, in ri xinchaw iwe. Yey nuya'om piq'ab' ki'ana ri nuchak y jela' kiya uk'iyal ijiq'ob'alil y wa' na jinta uk'isik. Yey janipa k'u ri kitz'onoj che ri Nuqaw pa ri nub'i', Rire kuya na chiwe. ¹⁷ Ek'u kixintaq che u'anik wa': K'ax china'a iwib' chiwach.

Ri tzel keb'low re ri Jesús

¹⁸ »We tzel kixkil ri winaq che ruwachulew, chiweta'maj e ri'in ri nab'e tzel kinkilo. ¹⁹ We ta e la' junam rib'inik ri'ix kuk' ri tikawex re ruwachulew, ri' lik k'ax kixna'ik. No'j in xinchaw iwe ri'ix chikixo'l ri winaq; e uwari'che tzel kixilik. ²⁰ K'una chik'u'x ri nub'i'im chiwe: Na jinta juna aj chak más k'o uwach chwa ri rajaw. We ri'in internab'em ruk' k'axk'ob'ik, jela' ri' ka'an chiwe ri'ix, kixternab'ex ruk' k'axk'ob'ik. Yey we e k'o ri kitaqem ri nutzij ri'in, jek'ula' ri', e k'o ri kakitajej ri kik'ut ri'ix. ²¹ Pero ri kixkiternab'ej ruk' k'ax ruma ikojom ri nub'i', e kaki'an wa' ruma na keta'am ta uwach ri xintaqaw loq.

²² »We tamaji xink'un ri'in y tamaji xink'ut rutzij ri Nuqaw chikiwach, na jinta k'u kimak ri' ruma na xkik'ul

ta wa tzij. No'j ri'in xink'unik y xink'ut rutzij ri Nuqaw chikiwach; ruma k'u wa', na jinta junoq chike utz kub'i'ij na jinta umak. ²³ Ma e ri tzel keb'ilow we ri'in, ri' e tzel kakil ri Nuqaw. ²⁴ Na jinta k'u kimak we tamaji nu'anom uk'iyal milagros chikiwach yey wa' na jinta chi ne junoq 'anayom re. No'j rike kilom ronoje taq wa'; y na ruk' ta k'u ri', tzel kinkil ri'in y tzel kakil ri Nuqaw.

²⁵ »Ek'u xu'an taq wa' cha' lik e ku'ana janipa ri tz'ib'ital kan pa ri Tzij Pixab' k'o pakiq'ab' rike:
Tzel xinkilo tob' na jinta numak *Sal. 35:19*
kacha'.

²⁶ »Yey echiri' kinopon ruk' ri Nuqaw, kantaq lo Jun To'b'el iwe re kunimarisaj ik'u'x. Rire kape ruk' ri Nuqaw y e Q'alajisanel re ri Q'ijsaq. Ek'uchiri' kak'unik, kaq'ala-jisan chiwach ri'ix panuwi ri'in. ²⁷ Yey ri'ix kixq'alajisan na panuwi ri'in, ma ix k'o'ji'naq wuk' chwi ri jeqeb'al lo ri nuchak.

16

¹ »Ximb'i'ij k'u ronoje wa' chiwe cha' na kasach ta ri kub'ulib'al ik'u'x wuk'. ² Ma kopon ruq'ijjol echiri' kixesax ne b'i ri'ix chupa taq ri sinagogas. Y china ri kakamisan iwe'ix, e chwa rire uchak ri Dios ri ku'ano. ³ E kaki'an wa' ma na keta'am ta k'ana uwach ri Nuqaw y na keta'am tane nuwach ri'in. ⁴ Kamb'i'ij wa' chiwe, ma we xopon ruq'ijjol wa', k'una chik'u'x nub'i'im chi lo wa' chiwe.

Ri chak ku'an ri Ruxlab'ixel ri Dios

»Na ximb'i'ij ta lo wa' chiwe chwi ri jeqeb'al loq, ma k'a in k'o iwuk'. ⁵ No'j wo'ora kin'ek cha' kine'k'ola ruk' ri taqayom lo we ri'in, yey na jinta chi ne junoq chiwe kutz'onoj chwe pa kin'ek wi. ⁶ Yey ruma ne nub'i'im wa' chiwe, lik xok b'is chik'u'x. ⁷ Pero qatzij wa kamb'i'ij chiwe: Lik utz chiwe ri'ix we kin'ek. Ma we na kin'ek taj,

na kak'un ta iwuk' ri To'b'el re kub'ochi'ij ik'u'x.* No'j we xin'ek, kantaq lo chiwe.

⁸ »Echiri' kak'un ri Ruxlab'ixel ri Dios, kuya na chi re-ta'maxik chike ri winaq re ruwachulew china ri k'o umak, china ri lik jusuk' chwach ri Dios y china puwi' k'o wi ri q'atb'al tzij re ri Dios. ⁹ Kuq'alajisaj k'ut china ri k'o umak: Wa' e ri na kakub'i' ta uk'u'x wuk' ri'in. ¹⁰ Kuq'alajisaj china ri lik jusuk', ma ri'in kin'ek ruk' ri Nuqaw yey ri'ix na kiwil ta chi nuwach.† ¹¹ Yey kuq'alajisaj, ri Dios uq'atom chi tzij puwi ritzel winaq kataqan che ruwachulew.

¹² »Lik k'o kuaj kamb'i'ij chiwe, pero na kamb'i'ij tana, ma wo'ora na kimaj ta usuk'. ¹³ No'j echiri' kak'un ri Uxlab'ixel re ri Q'ijisaq, ri' kuk'ut chiwach ri'ix ronoje ri lik qatzij. Rire na xa ta pa re kach'a'tik, ma janipa ri kub'i'ij e ub'i'im ri Dios che y jela' kuya chi reta'maxik chiwe taq ri katajin loq. ¹⁴ Ma e kuq'alajisaj janipa ri kuaj kamb'i'ij ri'in chiwe, y jela' kunimarisaj nuq'ij. ¹⁵ Ronoje ri k'o ruk' ri Nuqaw, k'o wuk' ri'in; e uwari'che ximb'i'ij ri Ruxlab'ixel e kuq'alajisaj janipa ri kuaj kamb'i'ij ri'in chiwe.

Kopon ri q'ij echiri' ri b'is ku'ana ki'kotemal

¹⁶ »Na naj ta chi k'u ri' kiwil nuwach, ma ri'in kin'ek chila' pa k'o wi ri Nuqaw; pero chiqawach apanoq ki'wila tanchi nuwach —xcha'.

¹⁷ Ek'uchiri', jujun chike rutijo'n jewa' xkitz'onoj chiki-wach: «¿Sa' ke'elawi wa'? Ma kub'i'ij: “Na naj ta chi k'u ri' kiwil nuwach, ma ri'in kin'ek chila' pa k'o wi ri Nuqaw;* pero chiqawach apanoq ki'wila tanchi nuwach.” ¹⁸ ¿Sa'

---

* **16:7** Wa To'b'el e ri Ruxlab'ixel ri Dios. Jn. 14:1; 20:22; Hch. 1:8 † **16:10** Xew ri Qanimajawal Jesucristo lik jusuk', yey echiri' xe'ek chila' chikaj, e xutaq lo ri Santowilaj Ruxlab'ixel re kojuto'o cha' kojb'in jusuk' chwach ri Dios. * **16:17** Jn. 16:10

ke'elawi: “Na naj ta chi k'u ri'”? Na kaqamaj ta usuk' sa' puwi kach'a't wi» xecha'.

¹⁹ Ri Jesús xuna'b'ej kakaj kaki'an tz'onob'al che. Ruma k'u ri' xub'i'ij chike:

—Ri'in ximb'i'ij chiwe: “Na naj ta chi k'u ri' kiwil nuwach, pero chiqawach apanoq ki'wila tanchi nuwach.” ¿E kitz'onoj sa' ke'elawi wa'? ²⁰ Paqatzij wi kamb'i'ij chiwe: Ri'ix kixoq' na y kixb'ison na, tob' ri winaq re ruwachulew keki'kotik. Tob' ri'ix kixb'ison wo'ora, wa b'is ku'ana ki'kotemal.

²¹ »Echiri' kutzir uwach juna ixoq, lik kak'o'ji' pa k'axk'olil ma xopon ruq'ij. No'j echiri' alaxinaq chi rak'a, na kak'un ta chi ne chuk'u'x ri k'axk'olil ruma ruk-i'kotemal, ma xalax jun ak'a che ruwachulew. ²² Jek'uri'la' ri'ix kapax ik'u'x wo'ora; no'j echiri' kiwil tanchi nuwach, kanoj k'u ri iwanima' che ki'kotemal yey wa' wa ki'kotemal na jinta junoq kesan re chiwe. ²³ Chupa k'u ri' la' la q'ij na kajawax ta chik ki'an tz'onob'al chwi ri nub'i'im.

»Paqatzij wi kamb'i'ij chiwe: Ronoje ri kitz'onoj che ri Nuqaw pa ri nub'i', Rire kuya chiwe. ²⁴ K'a chwi wo'ora ri'ix na jinta k'o itz'onom pa ri nub'i' ri'in. Chitz'onoj y kik'ulu, cha' jela' kanoj ri iwanima' che ki'kotemal.

Ri Jesús uch'ijom uchuq'ab' taq ri na utz taj re ruwachulew

²⁵ »Nub'i'im wa' chiwe ruk' k'amb'al na'oj; no'j kopon k'u ri q'ij echiri' na kajawax ta chik kinch'a't iwuk' ruk' k'amb'al na'oj, ma ri' lik q'alaj chiwach ri'ix janipa ri kamb'i'ij chiwe chwi ri Nuqaw. ²⁶ Chupa k'u la' la q'ij, utz kitz'onoj che ri Nuqaw chupa ri nub'i' janipa ri kajawax chiwe. Yey na kajawax ta k'u ri' kinelaj chwach ri Nuqaw piwi', ²⁷ ma ri Nuqaw lik k'ax kixuna'o ruma k'ax inina'om ri'in yey lik ikojom, ri'in ruk' ri Dios in petinaq wi. ²⁸ Ri'in in petinaq ruk' ri Nuqaw y xink'un che ruwachulew; yey

wo'ora e wa' kanya kan ruwachulew y kintzelej ruk' ri Nuqaw —xcha'.

²⁹ Ek'u rutijo'n xkib'i'ij che:

—Wo'ora lik q'alaj ri kab'i'ij la chiqe, ma na kach'a't ta chi la ruk' k'amb'al na'oj. ³⁰ Yey wo'ora kaqamaj usuk' rilal lik eta'am la ronoje. Uwari'che na kajawax taj k'o junoq ku'an tz'onob'al che'la, ma eta'am chi la sa' ri kaqaj kaqatz'onoj echiri' k'amaja' ne kaqa'an ri tz'onob'al. Ruma k'u la', qakojom rilal ruk' ri Dios petinaq wi la — xecha'.

³¹ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—¿K'a e wo'ora kikoj wa'? ³² Kak'un k'u ruq'ijol y wa' ya xujeqo echiri' ri'ix kixkicher b'i. Chijujunal k'ut kimaj b'i ib'e y kiniya kan nutukel. Pero ri'in na kinkanaj ta kan nutukel, ma ri Nuqaw k'o wuk'.

³³ »Ximb'i'ij ronoje wa' chiwe cha' wuma ri'in kiriq utzil chomal. Che ruwachulew ri'ix lik kitij k'ax. Pero chinimarisaj k'u ik'u'x, ma ri'in nuch'ijom uchuq'ab' taq ri na utz taj re ruwachulew[‡] —xcha'.

17

Ri Jesús ku'an orar pakiwi rutijo'n

¹ Echiri' ub'i'im chi wa', ri Jesús xtzu'n chikaj y xub'i'ij: «Nuqaw, xopon ru orayil; yaka k'u la uq'ij ri K'ajol la cha' jela' ri K'ajol la kuyak q'ij Rilal. ² Ma Rilal ya'om la che ri K'ajol la kataqan pakiwi konoje ri tikawex, cha' puq'ab' Rire k'o wi kuya k'aslemal na jinta utaqexik chike konoje ri eya'om la che. ³ Ek'u wa k'aslemal na jinta utaqexik e ruma ri keta'max wach la, xew Rilal Lal Dios y na jinta jun chik, yey keta'max k'u uwach ri Jesucristo, ri xtaq lo la.

[‡] 16:33 Ri Jesús xuch'ij uchuq'ab' ri mak y ritzel winaq.

⁴ »Ri'in nuyakom q'ij la wara che ruwachulew y xink'is u'anik ri xintaq lo la che u'anik. ⁵ Ek'u wo'ora Nuqaw, yaka la nuq'ij chila' uk' la, jela' pacha' ri 'anom la chwe echiri' k'amaja' ne kajeqer ruwachulew.

⁶ »Chike taq ri tikawex xeya la chwe che ruwachulew, nuq'alajisam china Rilal. Rike e e la, y xeya la panuq'ab' yey kitaqem ri tzij la. ⁷ Y wo'ora keta'am wa': Ronoje ri ya'om la chwe, uk' la petinaq wi. ⁸ Ma janipa ri xb'i'ij la chwe, nutzijom chike ri xeya la chwe, y rike xkikojo. Yey xketa'maj k'ut paqatzij wi ri'in uk' la in petinaq wi y Lal taqayom lo la we'in.

⁹ »Ri'in kinelaj ko chiwach la pakiwi rike; na e ta pakiwi konoje ri tikawex, xew pakiwi ri eya'om la panuq'ab', ma rike e e la. ¹⁰ Konoje ri e k'o panuq'ab', e e la. Jek'ula' ri', konoje ri e k'o paq'ab' Rilal, e we'in. Y ri yakb'al nuq'ij kaq'alajin kuma rike.

¹¹ »Yey ri'in kintzelej uk' la, na kinkanaj ta kan che ruwachulew; no'j rike kekanajik. Lal Santowilaj Nuqaw, chechajij ko la chupa ri b'i' la, ri eya'om la chwe, cha' chu'ana xa jun kik'u'x jela' pacha' nu'anom ri'in uk' la. ¹² Echiri' ri'in in k'o kuk' wara che wu'wachulew, xeb'enuchajij chupa ri b'i' la ri eya'om la chwe. Na jinta junochike xsachik, xew k'u ri jun xex wi sachinaq chik cha' e ku'ana janipa ri tz'ib'ital kan chupa ri Ch'a'tem la.

¹³ »Ek'u wo'ora kintzelej tanchi uk' la. Pero xaloq' k'a in k'o che ruwachulew, kamb'i'ij taq wa' chike cha' lik kanoj ri kanima' che ki'kotemal, jela' pacha' ri ki'kotemal k'o wuk' ri'in.

¹⁴ »Ri'in nuya'om ri Ch'a'tem la chike. Yey taq ri winaq re ruwachulew tzel kekilo ma na junam ta kik'u'x kuk', jela' pacha' ri'in na junam ta nuk'u'x kuk' ri e re ruwachulew. ¹⁵ Na e ta k'u kinelaj chiwach la cha' keb'esaj la che ruwachulew, xew lik chechajij la chwach

ritzel winaq. ¹⁶ Rike na junam ta kik'u'x kuk' ri e re ruwachulew, jela' pacha' ri'in na junam ta nuk'u'x kuk' ri e re ruwachulew.

¹⁷ »Ya'a k'u la chike keb'in jusuk' chupa ri Q'ijsaq e la, wa' e ri Ch'a'tem la. ¹⁸ Jela' pacha' Rilal xintaq lo la chikixo'l ri tikawex che ruwachulew, jek'uri'lla' ri'in keb'enutaq b'i rike chikixo'l ri tikawex che ruwachulew. ¹⁹ Y kuma k'u rike, lik nuya'om wib' ri'in che u'anik ri rajawal k'u'x la, cha' jela' rike keb'in jusuk' chupa ri Q'ijsaq.

²⁰ »Yey na xew tane kinelaj chiwach la pakiwi rike, ma e kantz'onoj che'la pakiwi ri k'amaja' kakikoj ri nub'i' ruma kakita ri tzijonik kaki'an rike. ²¹ Lal Nuqaw, kantz'onoj ko che'la chu'ana xa jun kik'u'x chikiwach junam quk' ri'oj, jela' pacha' ri'in uk' la y Rilal wuk' ri'in, cha' ri e k'o che ruwachulew kakikojo e rilal taqayom lo la we ri'in.

²² »Ri yakb'al nuq'ij ya'om la chwe ri'in, xinya chike rike cha' chu'ana xa jun kik'u'x jela' pacha' Rilal y ri'in xa jun qak'u'x. ²³ Ri'in in k'o kuk' rike y Rilal k'o la wuk' ri'in cha' rike ku'an xa jun kik'u'x pa saqil wi. Jek'ula' ri' konoje ri tikawex che ruwachulew kaketa'maj e Rilal taqayom lo la we ri'in y lik k'ax kena' la ri nutijo'n, jela' pacha' lik k'ax kinna' la ri'in.

²⁴ »Lal Nuqaw, e janipa ri eya'om la panuq'ab', e kuaj ri'in keb'e'k'ola wuk' pa kine'k'ola wi, cha' kakil ri yakb'al nuq'ij ya'om la. Ma xex wi k'ax inna'om lo la, chwi echiri' k'amaja' ne kajeqer ruwachulew. ²⁵ Nuqaw, Rilal lik Lal jusuk', yey ri tikawex che ruwachulew na keta'am ta wach la. No'j ri'in weta'am wach la yey ri nutijo'n keta'am e Rilal taqayom lo la we ri'in. ²⁶ Lik k'ut nuq'alajisam chikiwach china Rilal y k'a kintajin ne che uq'alajisaxik wa', cha' ri rutzil k'u'x la chwe ri'in,

kak'oji' kuk' rike y jela' kink'oji' ri'in pa kanima'» xcha'.

18

Kachap b'i ri Jesús

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

¹ Echiri' ri Jesús xuk'is ub'i'xikil taq wa', xel b'i junam kuk' rutijo'n, xkiq'axuj k'u ri raqana' Cedrón y xeb'ok chupa jun werta k'o chiri'. ² Ri Judas, ri kak'ayin re ri Jesús, reta'am chi ri luwar, ma uk'iyal laj ri Jesús kuk' rutijo'n kimolom kib' chiri'.

³ Ek'u ri Judas xoponik, eb'uk'amom b'i uk'iyal soldados y taq ri chajinel re ri Rocho Dios. Rike kuk'a'am taq chapab'al, yey e k'o ri kawolol ri ki aq' y e k'o ri xa kitzuk'em ki aq'. Wa' etaqom b'i kuma ri nimaq e aj chakunel pa Rocho Dios y ri fariseos.

⁴ Ek'u ri Jesús ruma reta'am chi ronoje ri katajin lo puwi', xeb'u'k'ulu apanoq y xutz'onoj chike:

—¿China ri kitzukuj? —xcha'.

⁵ Rike xkik'ul uwach:

—E Jesús ri aj Nazaret —xecha'.

Ri Jesús xub'i'ij k'u chike:

—In ri'in —xcha'.

Yey ri Judas, ri kak'ayin re, k'o chikixo'l ri kakaj kachap b'i ri Jesús. ⁶ Echiri' xub'i'ij ri Jesús chike: “In ri'in”, xetzelej chikij y xetzaq pulew.

⁷ Ek'u ri Jesús xutz'onoj tanchi chike:

—¿China ri kitzukuj? —xcha'.

Y rike xkib'i'ij:

—E Jesús ri aj Nazaret —xecha'.

⁸ Xub'i'ij k'u ri Jesús chike:

—Ri'in nub'i'im chi che alaq; “In ri'in.” We in k'u ri kintzukuj alaq, ya'a b'i alaq luwar chike wa nutijo'n cheb'e'ojana —xcha chike. ⁹ E xub'i'ij wa' ri Jesús cha'

e ku'ana ri ub'i'im chik: «Na jinta junooq xsach chike ri eb'uya'om ri Nuqaw chwe.»*

¹⁰ Ek'u ri Simón Pedro ruk'a'am jun espada. Xresaj k'u ulooq y xujochij b'i ruxikin uwikiq'ab' ri raj chak ri kajawal raj chakunel pa Rocho Dios. Wa aj chak Malco rub'i'.

¹¹ Ri Jesús xub'i'ij k'u che ri Pedro:

—Chak'olo ra espada chupa ruk'olib'al. ¿Na kinik'ow ta kami ri' pa ri k'axk'ob'ik we e ri Nuqaw intaqayom lo che? —xcha'.

¹² Ek'uchiri', ri soldados y ri taqanel ke, junam kuk' raj judi'ab' e chajinel re ri Rocho Dios, xkichap ri Jesús y xkiyutu.

Ri Jesús k'o chikiwach raj q'atal tzij

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹³ Xkik'am k'u b'i ri Jesús chwa ri Anás, ruqaw-ujj' ri Caifás ri kajawal raj chakunel pa Rocho Dios chupa la' la junab'. ¹⁴ Yey e Caifás ri ub'i'im chike raj judi'ab': «E más utz we ta e la' xa jun chi achi kakam kuma konoje ri tinamit.»*

Ri Pedro kub'i'ij na reta'am ta uwach ri Jesús

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵ Ri Simón Pedro y jun chik tijo'n eteran b'i chirij ri Jesús. Wa' wa jun chik tijo'n eta'matal uwach ruma ri kajawal raj chakunel pa Rocho Dios; ek'u rire xok b'i ruk' ri Jesús che ruwa ja re ri rocho ri aj wach. ¹⁶ No'j ri Pedro xkanaj kan chwa ri puerta pa b'e. Ruma k'u ri', xel lo ri jun tijo'n eta'matal uwach ruma ri kajawal raj chakunel pa Rocho Dios, xch'a't ruk' rali aj chajal re ri puerta cha' kuya luwar che ri Pedro kok b'i.

¹⁷ Ek'uchiri' rali xutz'onoj che ri Pedro:

---

* **18:9** Jn. 17:2   * **18:14** Jn. 11:49-50

—¿Na lal ta nawi jun chike rutijo'n la' la jun achi? —
xcha'.

Ri Pedro xuk'ul uwach:

—Na in taj —xcha'.

¹⁸ Ruma k'u lik k'ax tew, raj chakib' y ri e chajinel e tak'al chuchi' jun aq' kinuk'um re kakimiq'isaj kib'. Yey ri Pedro k'o kuk' chuchi' ri aq'.

Ri Anás kuta uchi' ri Jesús

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹ Ri kajawal raj chakunel pa Rocho Dios* xupeq utz'onoxik che ri Jesús pakiwi taq rutijo'n y puwi ruk'u-tunik.

²⁰ Ri Jesús xub'i'ij che:

—Ri'in in tzijoninaq chiwachil chikiwach konoje ri winaq, xaqi in k'utuninaq pa taq sinagogas y pa ri Rocho Dios pa kakimol wi kib' raj judi'ab'. Na junta k'o nub'i'im xa xe'laq'ay. ²¹ ¿Su'chak k'u ri' katz'onoj alaq chwe puwi ri nuk'utunik? E tz'onoj alaq chike ri e tayom we ri'in, ma rike keta'am sa' ri nuk'utum chikiwach —xcha'.

²² Echiri' xub'i'ij wa' ri Jesús, jun chike ri e chajinel xupach' jun q'ab' chupalaj ri Jesús y xub'i'ij che:

—¿Utz neb'a jela' kak'ulub'ej uwach ri kajawal raj chakunel pa Rocho Dios? —xcha'.

²³ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—We ximb'i'ij juna ch'a'tem na utz taj, b'i'ij la ri' sa' ri na utz taj ximb'i'ij. No'j we utz ri ximb'i'ij, ¿su'chak k'u ri' xinch'ay la? —xcha'.

²⁴ Yutum chi ri Jesús, ri Anás xutaq b'i chwa ri Caifás, ri kajawal raj chakunel pa Rocho Dios.

---

* **18:19** Ri Anás ik'owinaq kajawal raj chakunel pa Rocho Dios; e uwari'che k'a kab'i'x wa' che, tob' chupa wa' wa junab' e Caifás ri xk'o'ji'ik.

Ri Pedro kub'i'ij tanchik na reta'am ta uwach ri Jesús

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵ Ek'u ri Pedro tak'al chuchi' ri aq', kumiq'isaj rib'. Yey e k'o jujun jewa' xkib'i'ij che:

—¿Na lal ta nawi jun chike rutijo'n la' la jun achi? — xecha'.

Ri Pedro xrewaj, jewa' xub'i'ij:

—Ja'! Na in taj —xcha'.

²⁶ Chiri' k'o jun raj chak ri kajawal raj chakunel pa Rocho Dios. Rire k'o chux che ri jun xjochix ruxikin ruma ri Pedro. Xutz'onoj k'u che ri Pedro:

—¿Na xinwil ta neb'a wach la chila' pa ri werta ruk' ri Jesús? —xcha'.

²⁷ Yey ri Pedro xrewaj tanchik, y ek'uchiri' xb'ixon lo ri teren.

Ri Jesús kaya'i' chwach ri taqanel Pilato

(Mt. 27:1-2; Mr. 15:1; Lc. 23:1)

²⁸ E ri' katajin usaqirik echiri' xesax b'i ri Jesús chwa rocho ri Caifás y xk'am b'i pa ri palacio re ri Pilato, ri taqanel aj Roma. Ek'u ri aj judi'ab' na xeb'ok ta chupa ri palacio cha' na kakich'ulaj ta kib' chwach ri Dios y jek'ula' utz kakitij ri cena re Pascua.†

²⁹ E uwari'che, ri taqanel Pilato xel loq cha' kach'a't kuk' y xub'i'ij chike:

—¿Sa' rumak wa'chi kakoj alaq? —xcha'.

³⁰ Raj judi'ab' xkik'ul uwach:

—We tamaji aj mak, na kaqaya ta ri' paq'ab' la —xecha'.

³¹ Ek'u ri Pilato xub'i'ij chike:

---

† **18:28** Chikiwach raj judi'ab' we e la' keb'ok pa rocho junoq na kuk'il ta raj judi'ab', ruk' wa' kemakun chwach ri Dios y na taqal ta k'u ri' chike kaki'an ri nimaq'ij Pascua. Ruma wa' na xkaj taj keb'ok chupa ri rocho ri taqanel Pilato.

—K'ama b'i alaq y q'ata alaq tzij puwi' jela' pacha' ri kub'i'ij ri tzijpixab' e alaq —xcha'.

Pero raj judi'ab' xkik'ul uwach:

—Ri'oj oj aj judi'ab' na jinta paqaq'ab' kaqaq'at tzij re kamik puwi junoq[‡] —xecha'.

³² Jela' e xu'ana pacha' rub'i'im lo ri Jesús puwi rukamik.[§]

Ri Pilato kuta uchi' ri Jesús

(Mt. 27:11-14; Mr. 15:1-5)

³³ Ri Pilato xok tanchi ub'i chupa ri palacio, xusik'ij ri Jesús y xutz'onoj che:

—¿Lal kami ri' ri rey ke raj judi'ab'? —xcha'.

³⁴ Ri Jesús xub'i'ij che:

—¿Xa pa e la ka'an la wa tz'onob'al chwe o k'o eb'i'yom re che'la? —xcha'.

³⁵ Ri Pilato xuk'ul uwach:

—Na jinta we ri'in che wa', ma ¿in neb'a kuk'il raj judi'ab'? Yey ri xeya'w e la panuq'ab' e ri winaq re ri tinamit la kuk' ri nimaq e aj chakunel pa Rocho Dios. ¿Sa' k'u ri mak 'anom la? —xcha'.

³⁶ Ek'u ri Jesús xuk'ul uwach:

—Ri nutaqanik ri'in na re ta wara che ruwachulew. Ma we ta re wara, xech'o'jin ta k'u ri' ri nutijo'n cha' na kinya' ta pakiq'ab' raj judi'ab'. No'j ri nutaqanik na re ta wara che ruwachulew —xcha'.

³⁷ Xub'i'ij k'u ri Pilato che:

—¿Qatzij kami ri' lal rey? —xcha'.

Ri Jesús xuk'ul uwach:

[‡] **18:31** Ri tzijpixab' ke raj judi'ab' kataqan che ka'an junoq pa'b'aj we q'atom chi tzij re kamik puwi'. Pero chupa la' la q'ij, xew k'o puq'ab' ri gobierno re Roma kuq'at tzij re kamik puwi junoq. **§ 18:32** Raj judi'ab' na kakikamisaj ta junoq chwa cruz; xew raj Roma keb'anaw wa'. Yey ri Jesús ub'i'im chik kakamisax chwa cruz. Jn. 3:14; 8:28; 12:32

—Lal kab'i'n la re, ri'in in rey. Ri'in xinalax che ruwachulew yey xink'unik re kanq'alajisaj ri Q'ijsaq. Janipa k'u ri kitaqem ri Q'ijsaq, e kakita ri kamb'i'ij ri'in — xcha'.

³⁸ Ri Pilato xub'i'ij che:

—¿Sa' ri' la' la Q'ijsaq? —xcha'.

Echiri' u'anom chi wa tz'onob'al, xel tanchi ub'i ri Pilato, xch'a't tanchi kuk' raj judi'ab' y xub'i'ij chike:

—Ri'in na kanriq ta juna umak wa'chi. ³⁹ Ralaq lik xex ka'an wi alaq ri koy'ej alaq pa ri nimaq'ij Pascua kanyolopij b'i chiwach alaq juna achi k'o pa cárcel. ¿Ka'aj kami alaq ri' e kanyolopij b'i ri rey ke raj judi'ab'? —xcha'.

⁴⁰ Ek'uchiri', konoje xkijeq kesik'in tanchik:

—¡Mayolopij b'i la ri Jesús! ¡E yolopij b'i la ri Barrabás! —xecha'. Yey ri Barrabás e jun achi eleq'om.

19

Kaq'at tzij re kamik puwi ri Jesús

(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)

¹ Ek'u ri Pilato xtaqan che kak'am b'i ri Jesús y kajich' upa. ² Yey ri soldados xkikoj che rujolom ri Jesús jun corona kipach'um ruk' k'iix. Y xkirip jun manta morato* chirij. ³ Tek'uchiri' xeqib' ruk' y kakib'i'ij:

—¡Nim uq'ij ri rey ke raj judi'ab'! —kecha'. Yey kakipach' q'ab' chupalaj.

⁴ Ri Pilato xel tanchi uloq y xub'i'ij chike raj judi'ab':

—Chilape alaq, kanwesaj lo wa'chi chiwach alaq. Cheta'maj k'u alaq, ri'in na jinta juna umak kanriqo — xcha'.

⁵ Ek'uchiri' xel lo ri Jesús, k'o ri corona re k'iix che rujolom y ripom ri manta morato chirij. Xub'i'ij k'u ri Pilato chike:

* **19:2** “Morato”: Kil “púrpura” pa vocabulario.

—¡Ri' rachi k'o chiwach alaq! —xcha'.

⁶ Echiri' ri nimaq e aj chakunel pa Rocho Dios kuk' ri e chajinel re ri Rocho Dios xkil ri Jesús, xkijeq kesik'inik, jewa' kakib'i'ij:

—¡Kamisax chwa cruz! ¡Kamisax chwa cruz! —kecha'.

Ek'u ri Pilato xub'i'ij chike:

—We e ri', k'ama b'i ralaq y kamisaj alaq chwa cruz, pero ri'in na jinta juna umak kanriqo —xcha'.

⁷ Raj judi'ab' xkik'ul uwach:

—Ri'oj k'o jun taqanik paqawi' y kub'i'ij k'u ri' taqal che rire kakamisaxik ma u'anom Uk'ajol Dios che rib' —xecha'.

⁸ Echiri' ri Pilato xuta wa', xok más xi'in ib' ruk'. ⁹ Xok k'u tanchi ub'i pa ri palacio y xutz'onoj che ri Jesús:

—¿Pa lal petinaq wi rilal?† —xcha'. Pero ri Jesús na xuk'ul ta uwach.

¹⁰ Ri Pilato xub'i'ij k'u che:

—¿E la' na kak'ul ta la uwach wa kantz'onoj che'la? ¿Na eta'am ta kami la panuq'ab' ri'in k'o wi kankamisaj la chwa cruz y panuq'ab' k'o wi kanyolopij b'i la? —xcha'.

¹¹ Ri Jesús xuk'ul uwach:

—Paqatzij wi kamb'i'ij che'la, na jinta k'ana paq'ab' la kataqan la panuwi' we tamaji e ri Dios chila' chikaj xya'w che'la. E uwari'che, china ri xinq'atiskan paq'ab' la, e más k'o umak ri', chiwach rilal —xcha'.

¹² Chwi k'u ri', ri Pilato lik xutzukuj su'anik kuyolopij b'i ri Jesús. Pero raj judi'ab' ko kesik'in che ub'i'ixik:

—¡We xyolopij b'i la, na lal ta chi ramigo ri' ri nimalaj taqanel re Roma; ma china ri ku'an rey che rib', ri' e tzel karil wa nimalaj taqanel! —xecha'.

---

† **19:9** Ri Pilato na kutz'onoj taj pa xalax wi ri Jesús; ri karaj kareta'maj e we ri Jesús xa e jun tikawex o we ruk' ri Dios petinaq wi.

¹³ Echiri' xuta wa' ri Pilato, xutaq b'i resaxik ri Jesús y xtz'uyi' pa ri luwar re q'atb'al tzij "Tz'aqom Ab'aj" kecha che, yey pa ri ch'a'tem hebreo "Gabatá" rub'i'.

¹⁴ E q'ij ri' kayib'ax pan janipa ri kajawax pa ri nimaq'ij Pascua. Ek'uchiri' xu'an tik'il q'ij, † ri Pilato xub'i'ij chike raj judi'ab':

—Ri' ri rey e alaq —xcha'.

¹⁵ No'j raj judi'ab' ko kesik'in che ub'i'xik:

—¡Kamisax chwa cruz! ¡Kamisax chwa cruz! —kecha'.

Ri Pilato xub'i'ij chike:

—¿Kankamisaj kami ri' chwa cruz ri rey e alaq? —xcha'.

Pero ri nimaq e aj chakunel re ri Rocho Dios xkik'ul uwach:

—Ri'oj na junta juna chik qarey, xew e qarey ri nimalaj taqanel re Roma —xecha'.

¹⁶ Ek'u ri Pilato xuya b'i ri Jesús pakiq'ab' re kakamisax chwa cruz. Ewi xk'am b'i ri Jesús.

Rukamik ri Jesús chwa ri cruz

(Mt. 27:32-50; Mr. 15:21-37; Lc. 23:26-49)

¹⁷ Ri Jesús utelem b'i rucruz echiri' xk'am b'i pa ri luwar kab'i'x che "Luwar re Ub'aqil Ujolom Anima", yey pa ri ch'a'tem hebreo, "Gólgota". ¹⁸ Chiri' k'u ri' xya' wi ri Jesús chwa ri cruz junam kuk' keb' chik achijab', jun pa taq utzal; y xk'oji' k'u Rire chikinik'ajal.

¹⁹ Ri Pilato utaqom chik katz'ib'ax wa' y kaya' k'u lo chwi ri cruz: «JESÚS RI AJ NAZARET, RI REY KE RAJ JUDI'AB'.»

²⁰ Yey wa' tz'ib'ital pa ri ch'a'tem hebreo, pa ri ch'a'tem griego y pa ri ch'a'tem latín. E k'i k'u chike raj judi'ab' xkajilaj wa', ma ri luwar pa xya' wi ri Jesús chwa ri cruz xa

† 19:14 "Tik'il q'ij": Kil "hora" pa vocabulario.

naqaj k'o wi che ri tinamit. ²¹ Yey ri nimaq e aj chakunel re ri Rocho Dios xkib'i'ij che ri Pilato:

—Na ub'e taj xtz'ib'aj la “Ri rey ke raj judi'ab’”. Jalk'atij la cha' jewa' kub'i'ij: “Rire xub'i'ij: Ri'in in rey ke raj judi'ab’” —xecha'.

²² Pero ri Pilato xub'i'ij chike:

—Ri xintaq utz'ib'axik ri'in, jela' kakanaj kanoq —xcha'.

²³ Ri soldados echiri' kiya'om chi ri Jesús chwa ri cruz, xkimol uchi' ruq'u', xkijach upa cha' ku'an kajib' rajaw. Jela' xkaj kaki'an ruk' rukoton; pero wa' xa jun upa u'anom. ²⁴ Ruma k'u wa', ri soldados jewa' xkib'i'ij chikiwach:

—Maqarich'ij upa rukoton; qa'ana jun sorteo cha' jela' kaqilo chinoq chiqe kak'amaw b'i re —xecha'.

Ek'u xu'ana pacha' ri tz'ib'ital kan chupa Ruch'a'tem ri Dios:

Xkijach kib' puwi ri nuq'u',

ma xki'an sorteo ruk'

Sal. 22:18

kacha'. Yey jek'uri'la' xki'an ri soldados.

²⁵ Chunaqaj k'u ri cruz e k'o ruchu ri Jesús, ruchaq' ruchu, ri María rixoqil ri Cleofas y ri María ri aj Magdala.

²⁶ Echiri' ri Jesús xril pan ruchu k'o putzal ri jun utijo'n lik k'ax kuna' Rire, xub'i'ij k'u pan che ruchu:

—Nuchu, chwi k'u wo'ora e alab' la la' —xcha'.

²⁷ Tek'uchiri' xub'i'ij che ri jun utijo'n k'o putzal ri María:

—Ek'u ri'at, chwi wo'ora e achu la' —xcha'. Chwi k'u ri', wa jun utijo'n ri Jesús xuk'am b'i ri María cha' ke'jeqela chirocho.

²⁸ Ek'u ri Jesús reta'am ya xuk'is u'anik ronoje ruchak; yey cha' e ku'ana janipa ri tz'ib'ital kan chupa Ruch'a'tem ri Dios, jewa' xub'i'ij:

—Katzajin nuchi'* —xcha'.

---

* **19:28** Sal. 69:21

²⁹ Chiri' k'o jun xaro nojinaq che vinagre. Yey e k'o jujun xkichuq' jun esponja chupa, xkixim k'u chutza'm jun vara re hisopo y xkiya pan chwa re' ri Jesús.

³⁰ Rire xutij ri vinagre, tek'uchiri' xub'i'ij:

—Xink'is k'u utza'm ri nuchak —xcha'.

Ek'uchiri', xuyuxub'a' rujolom y xuq'atisaj ri ranima' puq'ab' ri Dios.

Jun soldado kutoq' ruk'alk'a'x ri Jesús ruk' rulanza

³¹ Ek'u q'ij ri' kayijb'ax pan janipa ri kajawax pa ri nimaq'ij Pascua. Ruma k'u la', raj judi'ab' na kakaj taj kak'o'ji' juna kaminaq chwa cruz pa ri q'ij re uxlanib'al, ma la' la jun q'ij lik nimalaj nimaq'ij. E uwari'che xkitz'onoj che ri Pilato kutaq uq'epik ri kaqan ri e k'o chwa cruz cha' jela' kekam tan y keqasax k'u uloq.

³² Xeb'ek k'u ri soldados y xe'kiq'epa ri kaqan ri e k'o chwa cruz pa taq utzal ri Jesús. Xki'an k'u ri' che ri nab'e, tek'uchiri' jela' xki'an che ri jun chik. ³³ Pero echiri' xeqib' ruk' ri Jesús, xkilo kaminaq chik; ruma ri', na xkiq'ep ta ri raqan. ³⁴ Na ruk' ta k'u ri', jun chike ri soldados xutoq' ruk'alk'a'x ri Jesús ruk' rulanza y k'atetana chupa wa' xel lo kik' y ya'.

³⁵ Ri katzijon re ronoje wa' e xilow re; lik qatzij k'u ri kub'i'ij ma lik reta'am sa' ri xrilo. Yey kutzijoj k'u ri' cha' kakub'i' k'u'x alaq ruk' ri Cristo. ³⁶ Ma ronoje taq wa' xu'ano cha' e ku'ana janipa ri tz'ib'ital kan chupa Ruch'a'tem ri Dios, ma jewa' kub'i'ij:

Na kaq'ep tane junoq che rub'aqil. *Nm. 9:12; Sal. 34:20*

³⁷ Yey jewa' kub'i'ij Ruch'a'tem ri Dios:

Kakil na k'u uwach ri jun xkitoq' ruk'alk'a'x. *Zac. 12:10*

Ri Jesús kamuqik

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ K'isb'al re taq wa', ri José aj Arimatea xu'tz'onoj che ri Pilato cha' kaya' che kuk'am b'i rucuerpo ri Jesús. Yey ri José e jun chike rutijo'n ri Jesús tob' xa xe'laq'ay, ma kuxi'ij rib' chikiwach ri rach e aj judi'ab'. Ek'u ri Pilato xuya b'i che, y ri José xuk'am b'i rucuerpo ri Jesús.

³⁹ Ek'u ri Nicodemo, ri jun achi xe'ch'a'ta ruk' ri Jesús chaq'ab',* xopon che uto'ik ri José. Ruk'a'am laj jun quintal kunab'al lik ki' ruxlab', wa' mirra uyijb'am ruk' áloes. ⁴⁰ Xkik'am k'u b'i rucuerpo ri Jesús y xkib'olq'otij pa jutaq rab'a'j k'ul kojotal ri kunab'al che, ma wa' lik xex kaki'an wi raj judi'ab' che kimuqik ri kekamik.

⁴¹ Xa naqaj che ri luwar pa xkikamisaj wi ri Jesús chwa ri cruz, k'o jun luwar k'o chomilaj che' chwach. Y chiri' k'o jun muqub'al k'ak' 'anom, y na junta junoq muqum chupa. ⁴² Chiri' k'u ri' xkimuq wi rucuerpo ri Jesús, ma ri muqub'al xa naqaj k'o wi; yey xkaj kamuqi' ri cuerpo pa ri q'ij echiri' raj judi'ab' kakiyijb'a' pan janipa ri kajawax chike pa ri nimaq'ij Pascua, ma na utz taj ka'an muqunik pa ri nimaq'ij.

20

Ruk'astajib'al ri Jesús

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹ Ri nab'e q'ij che ri semana, ri María ri aj Magdala lik anim tan, k'a q'equ'm nenare', xe'ek pa muqutal wi ri Jesús. Y k'ate xrilo esam chi rab'aj chuchi' ri muqub'al.

² Ek'uchiri', kak'alalik xe'ek pa e k'o wi ri Simón Pedro y ri jun chik tijo'n lik k'ax kana' ruma ri Jesús, y xub'i'ij k'u chike:

—Ri Qajawal xesax b'i pa muqutal wi y na qeta'am taj pa xya'i' wi —xcha'.

---

* **19:39** Jn. 3:1-2

³ Xeb'el k'u b'i ri Pedro y ri jun chik tijo'n, y xeb'ek pa xmuqi' wi ri Jesús. ⁴ Kikab'ichal kek'alalik xeb'ek; pero ri jun chik tijo'n más xk'alal chwa ri Pedro y nab'e xoponik. ⁵ Xyuxi' pan chupa ri muqub'al y xew xril ri jutaq rab'a'j k'ul pa xb'olq'otix wi ri Jesús, pero na xok tub'i.

⁶ Tek'uchiri' xopon ri Simón Pedro, ri teran lo chirij. Ek'u rire asu xok chupa ri muqub'al y xril ri jutaq rab'a'j k'ul k'o kan chiri'. ⁷ Yey ri k'ul pa xpis wi rujolom ri Jesús, na junam ta k'o ruk' ri jutaq rab'a'j k'ul; ma utukel k'olik, b'usum kanoq.

⁸ Ek'uchiri', xok b'i ri jun chik tijo'n ri xopon nab'e chwach ri muqub'al. Xew xril k'u ri' wa', xukojo k'astajinaq chub'i ri Jesús chikixo'l ri ekaminaq. ⁹ Ma ri petinaq loq rike k'amaja' ne kimajom usuk' Ruch'a'tem ri Dios pa kub'i'ij wi: Ri Jesús lik chirajawaxik kak'astaj b'i chikixo'l ri ekaminaq.*

¹⁰ Y xetzelej k'u ri keb' tijo'n pa e k'o wi ri kachb'i'il.

*Ri Jesús kuk'ut uwach chwach ri María ri aj Magdala
(Mr. 16:9-11)*

¹¹ Pero ri María koq'ik tak'al kan chunaqaj ri muqub'al. Ek'u la' koq'ik, xyuxi' apanoq y xtzu'n pan chupa ri muqub'al. ¹² Xeril k'u pan keb' ángeles saq kiq'u' etz'ul jun chujolom y jun chi raqan che ri luwar pa xya'i' wi rucuerpo ri Jesús.

¹³ Ek'u ri ángeles xkitz'onoj che ri María:

—Ixox, ¿su'chak katoq'ik? —xecha'.

Ri María xuk'ul uwach:

—Ma xk'am b'i ri Wajawal y na weta'am taj pa xya'i' wi —xcha'.

¹⁴ Tek'uchiri', xtzu'n chirij. K'ate xrilo tak'al ri Jesús chiri', pero rire na xreta'maj taj we e ri Jesús.

---

* **20:9** Jn. 2:22; 12:16; Sal. 16:8-11; Jon. 1:17; Mt. 12:40; Hch. 2:25-28; Lc. 24:25-27, 44-46; 1 Co. 15:4

¹⁵ Ek'u ri Jesús xutz'onoj che ri María:

—Ixoq, ¿su'chak katoq'ik? ¿China ri katzukuj? —xcha'.

Ri María xuch'ob'lo wa jun achi laj e chajinel re ri werta, y jewa' k'u xub'i'ij che:

—Achi, we lal xk'amaw b'i la re, b'i'ij la chwe pa xe'ya'a wi la cha' ki'nk'ama' —xcha'.

¹⁶ Ek'u ri Jesús xub'i'ij che:

—¡María! —xcha'.

Ri María xutzu' uwach y jewa' xub'i'ij che:

—¡Raboni! (Wa ch'a'tem pa hebreo ke'elawi: “Lal tijonel”.)

¹⁷ Ri Jesús xub'i'ij che:

—Chinatzoqopij, ma k'amaja' kinaq'an ruk' ri Nuqaw. Jat y chab'i'ij chike konoje ri nu hermanos: Ri'in kinaq'an pa k'o wi ri Nuqaw yey Iqaw ri'ix; ri nu Dios ri'in yey i Dios ri'ix —xcha'.

¹⁸ Xe'ek k'u ri María ri aj Magdala kuk' rutijo'n ri Jesús y xu'tzijo'j chike xril uwach ri Qanimajawal. Yey xutzijo'j chike janipa ri xb'i'x b'i che ruma ri Jesús.

Ri Jesús kuk'ut uwach chikiwach rutijo'n

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Che k'u ri rokb'al raq'ab' che ri nab'e q'ij re ri semana, rutijo'n ri Jesús kimolom kib', kitz'apim kichi' ruma kix-i'im kib' chikiwach ri e aj wach ke raj judi'ab'. Ek'uchiri', ri Jesús xaqik'ate't xwinaqirik y xtak'i' chikixo'l rutijo'n. Xuya k'u rutzil kiwach, jewa' xub'i'ij chike:

—K'ola utzil chomal iwuk' —xcha'.

²⁰ Tek'uchiri', xuk'ut ruq'ab' y ruk'alk'a'x chikiwach. Ek'u rike lik xeki'kotik echiri' xkil uwach ri Qanimajawal.

²¹ Ek'u ri Jesús xub'i'ij tanchi chike:

—K'ola utzil chomal iwuk'. Jela' pacha' ri Nuqaw xinutaq lo ri'in, jek'uri'la' ri'in kixintaq b'i ri'ix —xcha'.

²² Ek'uchiri', xuxut'uj* kiwi' y xub'i'ij chike:

—Chik'ulu ri Santowilaj Ruxlab'ixel ri Dios. ²³ We k'o junoq kutzelej utzij chwach ri Dios, ya'tal piq'ab' kiq'alajisaj che: “Ri Dios ukuyum chi amak.” Yey we k'o junoq na kutzelej ta utzij chwach ri Dios, ya'tal piq'ab' kiq'alajisaj che: “At tanal ruk' ramak chwach ri Dios”* — xcha'.

Ri Jesús kuk'ut uwach chwach ri Tomás

²⁴ Ri Tomás ri kab'i'x “yo'x” che, e jun chike ri kab'lajuj utijo'n ri Jesús. Rire na jintaj echiri' xopon ri Jesús kuk' rike. ²⁵ Ek'u ri jujun chik tijo'n echiri' xkil uwach ri Tomás, jewa' xkib'i'ij che:

—¡Ri'oj xqil uwach ri Qanimajawal! —xecha'.

Pero ri Tomás jewa' xub'i'ij chike:

—Ri'in xew kankojo we nab'e na kanwil rutel ri klawux puq'ab' y kanju' ruwi nuq'ab' chupa yey kanju' ri nuq'ab' puk'alk'a'x. No'j we na kan'an ta wa', ri' na kankoj taj — xcha'.

²⁶ Ik'owinaq chi k'u wajxaqib' q'ij, ri tijo'n kimolom tanchi kib' chupa ri ja y k'o ri Tomás kuk'. Tob' kitz'apim k'u kichi', ri Jesús xaqik'ate't xwinaqirik y xtak'i' chikixo'l. Ewi xuya rutzil kiwach, jewa' xub'i'ij:

—K'ola utzil chomal iwuk' —xcha'.

²⁷ Tek'uchiri', xub'i'ij che ri Tomás:

—Chawila ri nuq'ab' y chaju'u ruwi aq'ab' wara, yey chaju'u pe lo la'q'ab' pa wa nuk'alk'a'x. Mu'an k'u ri

---

* **20:22** Wa' e kukuxtaj chiqe ri xu'an ri Dios echiri' xu'an ri nab'e achi. Kil Génesis 2:7. Yey echiri' ri Jesús xuxut'uj kiwi' rutijo'n, e ke'elawi ku'an tanchi k'ak' che ri tikawex ruma ri Ruxlab'ixel ri Dios. * **20:23** Mt. 16:19; 18:18

xa keb' ak'u'x wuk'; e chakojo' ri'in in k'aslik —xcha'.

²⁸ Ek'uchiri', ri Tomás xub'i'ij che ri Jesús:

—¡Lal Wajawal y Lal nu Dios! —xcha'.

²⁹ Yey ri Jesús xub'i'ij che:

—Tomás, k'a e la' xakojo ruma xawil na nuwach. Nim k'u kiq'ij kalaxik ri na kilom ta nuwach yey na ruk' ta k'u ri', kakikojo ri'in in k'aslik —xcha'.

Ruchak wa libro xtz'ib'axik

³⁰ Ri Jesús xu'an uk'iyal k'utub'al re ruchuq'ab' ri Dios chikiwach rutijo'n, y wa' na ronoje taj tz'ib'ital chupa wa libro. ³¹ Pero janipa k'u wa xtz'ib'axik, e cha' kakoj alaq ri Jesús e ri Cristo, Ruk'ajol ri Dios, y k'o k'u k'aslemal alaq ri' ruma kakoj alaq rub'i'.

21

Ri Jesús kuk'ut uwach chikiwach wuqub' chike rutijo'n

¹ Tek'uchiri' ri Jesús xuk'ut tanchi rib' chikiwach ruti-jo'n chuchi' ri mar re Tiberias. Jewa' xu'ano: ² Junam e k'o ri Simón Pedro, ri Tomás ri kakib'i'ij “Yo'x” che, ri Natanael ri aj Caná re Galilea, ri keb' uk'ajol ri Zebedeo y ka'ib' chik chike rutijo'n ri Jesús. ³ Ek'u ri Simón Pedro xub'i'ij chike:

—Kin'ek pa chapoj kar —xcha'.

Rike xkib'i'ij che:

—Koj'ek ri' awuk' —xecha'.

Xeb'ek k'ut y xeb'ok b'i chupa jun barco, pero la' la'q'ab' wi na jinta k'ana kar xkichapo.

⁴ Echiri' katajin usaqirik, rutijo'n xkil jun achi tak'al chuchi' ri mar, pero na xketa'maj taj we e ri Jesús. ⁵ Xub'i'ij k'u ri Jesús chike:

—Ix walk'o'al, ¿na jinta kar ichapom? —xcha'.

Rike xkik'ul pan uwach:

—Na jintaj —xecha'.

⁶ Xub'i'ij k'u ri Jesús chike:

—Chilik'ij li'atarraya puwikip'ab' ri barco y chiwilape' ma keb'iwesaj lo kar —xcha'.

Rike e xki'ano yey na kakich'ij ta chi k'u lo resaxik ri' ri ki atarraya pa ri ya' ruma ruk'iyal kar e k'o chupa.

⁷ Ek'u ri jun tijo'n lik k'ax kana' ruma ri Jesús, xub'i'ij che ri Pedro:

—jE Qanimajawal! —xcha'.

Ri Simón Pedro xew xuto e ri Jesús, xukojola' ruq'u' resam y xuk'aq b'i rib' pa ri ya'. ⁸ Yey ri jujun chik tijo'n xek'un ruk' ri barco chuchi' ri mar, kicharem ri ki atarraya nojinaq che kar, ma laj xa cien metros e k'o wi che ruchi' ri ya'.

⁹ Echiri' xeqaj lo chu'lew, k'ate xkilo nuk'utal jun aq', y puwi ri rachaqa'a'l k'o jun kar y k'o pam chiri'.

¹⁰ Xub'i'ij k'u ri Jesús chike:

—Chik'ama lo jujun chike ri kar, ri k'a e la' xeb'ichap loq —xcha'.

¹¹ Ri Simón Pedro xok pa ri barco y xucharej b'i k'a chuchi' ri mar ri atarraya nojinaq che nimaq taq kar, ma e ciento cincuenta y tres ri kar e k'o chupa. Tob' lik e k'i ri kar, na xraqaro'b' ta ri atarraya.

¹² Ek'uchiri', xub'i'ij ri Jesús:

—Chixpetoq, chixwo'qoq —xcha chike.

Na junta k'u junoq chike rutijo'n xraj kutz'onoj che china Rire, ma keta'am e ri Qanimajawal.

¹³ Ek'uchiri', ri Jesús xuk'am ri pam y xuya chike, y jela' xu'an ruk' ri kar.

¹⁴ E urox laj wa' xuk'ut uwach ri Jesús chikiwach rutijo'n chwi lo ruk'astajib'al chikixo'l ri ekaminaq.

Ri Jesús kach'a't ruk' ri Simón Pedro

¹⁵ Echiri' xkik'is utijik ri kiwa, ri Jesús xutz'onoj che ri Simón Pedro:

—Simón, at uk'ajol ri Jonás, ¿más nawi k'ax kinana' ri'at chwa ri k'axna'b'al we kaki'an wa jujun chik? —xcha'.

Ri Pedro xuk'ul uwach:

—Wajawal, rilal eta'am la k'o rutzil nuk'u'x che'la —xcha'.

Ri Jesús xub'i'ij che:

—Cheb'atzuqu k'u ri' ri raltaq ko nub'exex —xcha'.

¹⁶ Xutz'onoj chukalaj:

—Simón, at uk'ajol ri Jonás, ¿lik k'ax kinana' ruk' ronoje ak'u'x? —xcha'.

Ri Pedro xuk'ul uwach:

—Wajawal, rilal eta'am la k'o rutzil nuk'u'x che'la —xcha'.

Xub'i'ij tanchi k'u ri Jesús che:

—Cheb'achajij k'u ri' ri nub'exex —xcha'.

¹⁷ Xutz'onoj churox laj:

—Simón, at uk'ajol ri Jonás, ¿qatzij k'o rutzil ak'u'x chwe? —xcha'.

Ri Pedro lik xuchap b'is ruma e urox laj ri' xtz'onox che. Xub'i'ij k'u ri':

—Wajawal, rilal eta'am la ronoje, eta'am k'u la ri'in k'o rutzil nuk'u'x che'la —xcha che.

Xub'i'ij k'u ri Jesús che:

—Cheb'atzuqu k'u ri' ri nub'exex. ¹⁸ Paqatzij wi kamb'i'ij chawe: Echiri' at ala, ri'at atukel kaxim rapas y kate'ek pa kawaj wi kate'ek. No'j echiri' katu'ana nimalaj winaq, kayak la'q'ab' y jun chik kaximow rapas y katuk'am b'i pa na kawaj ta wi kate'ek —xcha'.

¹⁹ Ri Jesús xub'i'ij wa' cha' kuq'alajisaj sa' rukamik ri Pedro ka'anik re yakb'al uq'ij ri Dios. Tek'uchiri', xub'i'ij che:

—¡Chat-tereja lo chwij! —xcha'.

²⁰ Echiri' xtzun ri Pedro chirij, xrilo chikij teran lo ri jun tijo'n lik k'ax kana' ruma ri Jesús, wa' e ri xja'i' putzal

ri Jesús pa ri jun wa'im echiri' xutz'onoj che: «Wajawal, ¿China ri kak'ayin e la?»* ²¹ Ek'u ri Pedro echiri' xril ri jun chik tijo'n, xutz'onoj che ri Jesús:

—Wajawal, yey rire, ¿sa' ri kuk'ulumaj? —xcha'.

²² Ri Jesús xuk'ul uwach:

—¿Su'chak katz'onoj? We kuaj ri'in k'a k'as rire echiri' kink'un tanchik, na jinta awe che. Ri'at chat-tereja lo chwij —xcha'.

²³ Ruma k'u wa xub'i'ij ri Jesús, xe'ek utzijoxik chikixo'l ri kikojom rub'i' ri Cristo: «La' la jun utijo'n na kakam taj.» Pero ri Jesús na xub'i'ij ta che we na kakam taj, ma xew xub'i'ij wa': «¿Su'chak katz'onoj? We kuaj ri'in k'a k'as rire echiri' kink'un tanchik, na jinta awe che.»

²⁴ Ek'u wa' wa jun tijo'n e ri kajikib'an uwach taq wa' y e xtz'ib'an wa'. Yey ri'oj qeta'am k'ut lik qatzij ronoje wa tz'ib'italik.

²⁵ Lik k'o uk'iyal chak xu'an ri Jesús tob' na ronoje ta wa' tz'ib'ital kan chupa wa libro. Yey we ta e la' katz'ib'ax ronoje taq ri xu'ano, ri'in kanch'ob' raqan na kok tane che ruwachulew taq ri wuj pa katz'ib'ax wi. Amén.

---

*

^{21:20} Jn. 13:25

Ri utzilaj tzij re ri kanimajawal Jesucristo New Testament in Achi Rabinal; acr (GT:acrN:Achi)

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Achi

Dialect: Rabinal

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Achi

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-18

